Digitized in 2006
by
Thrinaina Informatics Ltd, Secunderabad, A.P., India.
(http://www.thrinaina.com)

From the original owned by
Sundarayya Vignana Kendram
and its partner Institutions

as part of the
British Library Endangered Archives Programme
supported by the
Lisbet Rausing Charitable Fund

Except for individual research purpose
any reproduction should be made with
written permission from the

Sundarayya Vignana Kendram,
1-8-1/B/25/A, Bagh Lingampally, Hyderabad - 500 044
Andhra Pradesh, India

COPYRIGHT STATEMENT

The copyright laws of the United States (Title 17, United States Code) and of India (Copyright Act of 1957) govern the making of photocopies or other reproductions of copyrighted material including foreign works under certain conditions. In addition, the United States extends protection to foreign works by means of various international conventions, bilateral agreements, and proclamations.

Under certain conditions specified in the laws, libraries and archives are authorized to furnish a photocopy or other reproduction. One of these specified conditions is that photocopy or reproduction is not to be used for any purpose other than private study, scholarship, or research. If a user makes a request for, or later uses, a photocopy or reproduction for purposes in excess of "fair use," that user may be liable for copyright infringement.

These institutions reserve the right to refuse to accept a copy order if, in their judgment, fulfillment of the order would involve violation of the copyright laws of the United States or India.

కాళీకృష్ణలాహిరి

రోషినార

చెన్నపురి, 1917

Record no. 466

Kāḷīkṛṣṇalāhiri

Rōṣināra

Cennapuri, 1917

Record no. 466

SUNDARAYYA VIGNANA KENDRAM
1-8-1/B/25/A, Bagh Lingampalli
Hyderabad – 500 044, Andhra Pradesh, India

Bibliographic Record Target

కాళీకృష్ణలాహిరి.

రోషినార / వంగభాషయందు శ్రీ కాళీకృష్ణలాహిరిగారు రచియించిన దానికి తెనుఁగు. - చెన్నపురి : వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్, 1917.

124 p. ;19 cm.

Record no. 466

Kāḷīkṛṣṇalāhiri.

Rōṣināra / Vaṅgabhāṣayandu Śrī Kāḷīkṛṣṇalāhirigāru raciyiñcina dāniki Tenum̐gu. - Cennapuri : Vāviḷla Rāmasvāmiśāstrulu aṃḍ Sans, 1917.

124 p. ;19 cm.

Record no. 466

35 mm microfilm
Image placement: IA (IIA) IB IIB Date filming began:

సారస్వత నికేతనము
వేటపాలెం
పుస్తకము పేరు: రాసోపహార
గ్రంథకర్త: కొళో కృష్ణలహరి
పుస్తకము సంఖ్య: ౧౦౨౩౪ వర్గసంఖ్య: ....

10234

ROSHINARA

An Adaptation of Babu Kali Kistna Lahiri's Bengalee Novel.

MADRAS:
V. RAMASWAMY SASTRULU & SONS
192, ESPLANADE ROW.
1917.

All Rights Reserved.

10234

PRINTED BY
V. RAMASWAMY SASTRULU & SONS,
AT THE AUDI SARASWATY NILAYA PRESS,
69, MALAYAPERUMALL STREET, MADRAS.—1917.

రోషనారా

వంగభాషయందు శ్రీ కాళీకృష్ణలాహిరిగారు రచియించిన
దానికి తెనుఁగు.

10234

Saraswata Nilayam
Acc. No.

చెన్నపురి:
వావిళ్ల. రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్ వారిచే
ప్రకటితము.
1917.

All Rights Reserved.

పీఠిక.

మామిత్రులలో నొకరు.రోషినారా యనునవలను జదివి బాగుగనుండెనని సంతసించి, యీగ్రంథము నాంగ్లేయమునఁ బ్రకటించిన శ్రీయుత రంజని రంజన సేనుగారికి భాషాంతరీకరింతుమని వ్రాసిరి. వా రీవిధముగఁ బ్రత్యుత్తరమునిచ్చిరి.

"DEAR SIR, ...

. . . I have no objection to your translating it into your mother tongue, the Telugu language. I am glad to accord the permission as you desire. . . ."

. . . .

I am,

Yours very sincerely,

(Sd) RANJANI RANJAN SEN, B.A., B.L.,

Pleader and Law Lecturer.

20—12—15.

చిరకాలమునకుఁగాని కారణాంతరములచే నిది భాషాంతర మైనదికాదు.

గ్రంథచరిత్రము.

ఈగ్రంథము మొదలు 1869 వ-సం॥ రములో నఁగా నిప్పటికి రమారమి యేబదిసంవత్సరముల క్రితము వంగభాషలో

రచియింపఁబడినది. అప్పటి కిదిరమ్యకథలలో నొకటిగాఁ బరిగణింపఁబడి యటవ్యాప్తినొందెను.రంజనీ రంజన సేనుగారితండ్రి కీనవల సంతసమొనర్ప వారిది 12 యేండ్లక్రిత మాంగ్లేయమున కనువాదించిరి. వీరు పలుభాషలలోఁ బండితులగుటయేకాక సుప్రసిద్ధులైన సారస్వత సంపాదనమొనరించిన పండితులు. ఈ గ్రంథమును వా రాంగ్లేయమునఁ బ్రకటింపక పూర్వమే మరణించిరి. వారిపుత్త్రులిది "వెనెజుడేరివ్యూ" అను పత్రికలో నిది ప్రకటించిరి. కీర్తిశేషులగు శ్రీనవచంద్రసేనుఁడిదియాంగ్లేయమునరచియించెను.

గ్రంథకర్తజీవితము.

వివరములు వ్రాయము. మనదేశమునందలి ఫరిద్‌పూరు మండలవాసియగు నొకయువకుఁ డిదివంగభాషలో రచియించెను. ప్రజ్ఞావంతులగు కవిపుంగవుల కష్టజీవితముల నెఱిఁగిన లోకమున కతనివిపులచరిత్రమును జెప్పుట చర్వితచర్వణమే యగును. లక్ష్మీసరస్వతులకలహము కవులకడనే యెక్కువగ సిద్ధించును. ఒక సంపన్న బ్రాహ్మణగృహమున జన్మించిన యీగ్రంథకర్త 1871 సంవత్సరమునకుఁ పూర్వమే దీనినిముగించెను. అప్పటి కతనివయస్సిరువదినాలుగేండ్లు మాత్రమే. ఈగ్రంథము వంగభాషలోఁ బ్రకటింపఁబడిన రెండేండ్లకే యాతఁడీలోకమున నీకావ్యకన్యను దండ్రిలేనిదానిగఁ జేసిపోయెను. ఇది యొక్కటియే యాతఁడువంగసరస్వతీకిరీటమున గూర్చినమాణిక్యమనియు నది చాలవిలువగలరత్నమనియు నాదేశజు లెంచుదు

రనుటయుఁ గూడ మనకు విచారకరము. శ్రీయుత మధుసూదనదత్తువంటి వంగకవిశేఖరు లనేకులవలెనే యీతఁడు పాపము తగినమందుమాకులు లేక మరణించెననియు నదియు నాకస్మికమనియు నాదేశస్థు లీకవికొఱకుఁ గన్నీరు విడుతురు. ఈకవిపేరు శ్రీయుత కాళీకృష్ణ లాహిరి.

గ్రంథవిషయముకంటె గ్రంథకర్త జీవితముయెడఁ గరఁగిన హృదయముగల మామిత్త్రుఁ డీగ్రంథమును భాషాంతరీకరించి మాకొసఁగెను.

గ్రంథమునందలి మంచిచెడ్డలు పాఠకులకు విశదము. శివాజీ పాత్ర మాంధ్రులెఱిఁగిన దానికి విరుద్ధముగ నిందు చిత్రింపఁబడినది. రోషినారా నాతఁడు దొంగలించెననుట కీదినములలో నెవ్వరునంగీకరింపరు. ఐనను మూలగ్రంథమునందలి కథకాని పాత్రవిశేషములఁగాని యిందు మార్పలేదు. కేవలము కథాక్రమమునందలి ప్రకరణవిభాగము మార్చి కొన్నిచోట్ల దండాన్వయముగ మామిత్త్రుఁడు వ్రాసెను. కావున నిది యానవల కనుసరణము.

ఇట్లు బుధవిధేయులు,

వావిళ్ల. రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్.

శ్రీరస్తు.

రోషినారా.

మొదటి ప్రకరణము.

కొండలోయ.

ఇప్పటికి రమారమి రెండువందల యేండ్లకుఁ బూర్వ మొక నాఁడు మధ్యాహ్నము కొందఱు సిపాయీలొక యందమైన పాలకి వెంటఁ బ్రయాణ మొనరించుచుండిరి. వారార్యావర్తమునుండి దక్షిణపథమునకుఁ బోవుచుండిరి. అది శీతకాలము. కొందఱు సిపాయీలు గుఱ్ఱముల నెక్కిరి. కొందఱు గజములపై వచ్చు చుండిరి. మఱికొందఱు నడుచుచుండిరి. మింట మార్తాండుఁడు చండకిరణములతోఁ బ్రకాశించుచుండెను. కిరణసమూహముచేఁ బ్రపంచమును దహన మొనరించుచుండెను. సిపాయీలు వేఁడిమి కోర్వఁజాలక క్షుత్పిపాసాబాధితులై మిక్కిలి యలయుచుండిరి. ఇంతలో నొకసిపాయీ యిట్లని హీనస్వరమునఁ బలుకఁదొడంగెను. "మిత్రులారా! మన మిట్లాగకుండఁ బ్రయాణముసాగించినచో, మనము బడలికఁ జెందుదుము. ఎండ మండుకొనిపోవుచున్నది. ఆ కనఁబడుచున్న గుట్టలకడఁ గాన్పించుపర్వతపంక్తి కడకుఁ బోయి, యాలోయన చల్లనిమేఘముల ననుకరించు నా నీడల విశ్రమింపవలయును. చల్లఁబడినపిమ్మట మరలమనము ప్రయాణము సాగించినను మనగమ్యస్థానమును జేరలేకపోము. కావున మనమాలోయలోనికిఁ బోవుదము, విశ్రమింపవచ్చును."

ఈమాటలందఱు నంగీకరించిరి. వారులోయవైపునకుఁ బయనమై యచిరకాలములో నచ్చటికిఁ జేరిరి. వారచ్చట నాఁగి యెండ తగ్గువఱకుఁ గనిపెట్టుకొని యుండిరి.

కొంతవడికిఁ జల్లఁబడఁగా బాటసారులు మరల పాలకి నెత్తించి ప్రయాణము సాగించిరి. సూర్యుఁ డపరాంబుధిని గ్రుంకుచుండెను. వారు పోవుచున్నదారి క్రమముగా సన్నగిలి పర్వతశిఖరపరివృతమగుకొండ్లలలో నదృశ్యమయ్యెను. వారెట్లో ఱాళ్లుఱప్పలు గడిచి పోవుచుండ నింతలో చీఁకటిపడెను. వారందఱు నొకభయంకరదుర్గమునఁ జిక్కుకొనినట్లు వారికిఁ దోఁచెను. దారి కనఁబడదు. ఎటుఁబోవుటకుఁ దెలియదు. సిపాయీలు కడుజాగరూకతతోఁ బొండని బోయీలను హెచ్చరించుచుండిరి. ఆచక్కనిపాలకిని మోయుచున్నబోయీలు పడిపోకుండ నాఱాళ్లలో భద్రముగ నడుగులిడుచుండుటచే నడక తగ్గినది. వారు చాలదూరము సాగిపోలేదు. ఇరువురు మనుష్యులైనఁ గలసి పోవుటకు వీలులేని సన్ననిలోయలో వారు పోవలసి వచ్చెను. ఆదారి మిక్కుటముగ మిట్టపల్లములు కలది. అక్కడక్కడఁబడిపోయిన జీర్ణవృక్షములు కత్తులువంటి ఱాళ్లకంటె నధికముగఁ గష్టములొదవించు చుండెను. అటునిటు నల్లుకొని పోయిన యడవితీఁగెలు వారునడుచుటకు దుష్కరమగునట్లు చిక్కులొదవించుచుండెను. బోయీలు నేర్పరులగుటచే నెట్లో నాచిక్కులఁ గడచిపోవుచుండిరి. తాము మోయుచుండిన యమూల్య వస్తువును కడుబాగరూకతతోఁ దీసికొనిపోవుచుండిరి. దారి సన్నమగుటచే సిపాయీలగుంపు వెనుకవచ్చుచుండెను.

కష్టము లెన్నియైన లెక్కఁగొనక బాటసారులు పోవుచుండిరి. రాత్రి జాముగడచెను. ఇంతలో నెచ్చటనుండియో కొందఱు యుద్ధపాణులారంగమునకు వచ్చిరి. వారు భూమిలోనుండి యాకస్మికముగ పుట్టినట్లుండెను. వారు సులభముగ బోయీల కడఁ బాలకిని లాగి తీసికొనిరి. వారావిలువ గలపాలకిని దీసికొని చీఁకటిలో నదృశ్యులయిరి. బోయీల కేకలు విని భయపడి సిపాయీలు వారిని సమీపించిరి. వారు పాలకి నెట్లయిన రక్షింపవలెనని తలంచిరి. ఇంతలో నాసిపాయీలలో ముందున్నయాశ్వికు నెవ్వరో బల్లెమునఁ గ్రుచ్చివైచిరి. అతఁడు శత్రువులకు సాష్టాంగ నమస్కార మొనరించువానిం బోలె భూమిమీఁదికిఁబడిపోయెను. మరణించువారియేడ్పుల వినినతక్కినసిపాయీలు ఱాతివిగ్రహములవలె కొయ్యబాఱి పోయిరి. అప్పుడు శత్రువులలో నొకరెవ్వరో భీకరముగ నిట్లుగర్జించిరి. "మీ రెక్కడనున్నారో యక్కడనే నిలిచియుండుఁడు! ముందున కొకయడుగు వేసితిరా మీ ప్రాణములు దక్కవు. తొందర చేయకుఁడు! మిమ్ముల నే యపాయము కలుగకుండఁబోనిచ్చెదము"

దీనికిఁ బ్రత్యుత్తర మిచ్చుట కెవ్వరు సాహసింప లేదు. వారి ప్రక్కనుండిన ఱాతిబండలవలె నిలువుగ్రుడ్లతోఁ జూచుచుండిరి. వారందఱు మూఁగలై వణఁకుచుండిరి. ఎవ్వరును బ్రత్యుత్తర మీయకుండుటఁ జూచి భీకరస్వరమున మాటలాడినయాతఁడు వికటముగ హేళనాసూచకమగు నవ్వు నవ్వుచు "ఆత్మరక్షణార్థము ప్రయత్నింపకుఁడు. మీ ప్రాణము లేల పోఁగొట్టుకొందురు? మీ యనిర్మలరక్త సేకమున నీపవిత్ర

భూమిని మైలపఱుప నిష్టములేదు. కిక్కురుమనకపొండు !" అని పలికెను.

"నీ వెవ్వఁడవు?" అని సిపాయీలలో నొకఁడు హీనస్వరముతో నడిగెను. "నే నెవ్వఁడ నైనను—మీరు తక్షణము వెడలిపొండు. లేనియెడల మీకర్మమును బిమ్మటఁ దప్పించుకొనఁజాలరు." అని భీకరస్వరమున ప్రత్యుత్తర మొసఁగెను.

"అయ్యా! నీమాటలవలన నీవొకసుక్షత్రియవీరుఁడవని తెలియుచున్నది. నేను మిమ్ములఁ గొన్నిమాట లడుగవలెనని యున్నది. కాని భయముచే నడుగ వెనుదీయుచున్నాను. ప్రత్యుత్తర మిచ్చెదరా?" అని సిపాయీలలో నొకఁడడిగెను.

"నీప్రశ్నలకు దగిన కారణముండినచో—నీవా ప్రశ్నల యుత్తరముల నందుటకర్హుఁడవయినచో నంతమాత్రము చేయకపోను," అని భీకరకంఠుఁడు బదులు చెప్పెను. ఈమాటలవలన భయము తీరి "అయ్యా! మాపాలకి యెక్కడనున్నది?" అని సిపాయి యడిగెను.

"ఆపాలకితో మీ కేమిపని యున్నది? ఎక్కడనో యున్నది. తక్షణము పాఱిపొండు. లేకుండిన మిమ్ములఁ జంపెదను." అని వీరుఁ డన్నెను.

"పాలకిలో నుండినకన్య నేఁడు భోజనమైన చేయలేదు. ఆమె బాధలు యోచించుకొనవలసినదే!. మే మామెను గమ్యస్థానమునకుఁ జేర్చుట కేర్పడిన వారలము. మే మట్లొనరింపవలసి యున్నది. దయచేసి యామె యున్నచోటు నెఱిఁగిం

తురా? ప్రస్తుతము పరిహాసములకు సమయముకాదు." అని సిపాయీలలో నొకఁ డనెను.

"నేను మీతో పరిహాసము లాడుటకు రాలేదు. మీరు చెప్పుకన్యను మేమెఱుఁగమా? ఆమె గౌరవమునకుఁ దగినమర్యాదకు లోపము లుండవు. ఆమె మాయాతిథ్యమున నుండుట కిప్పు డేమి యభ్యంతరము చెప్పెదరు?" అని వీరుఁ డనెను.

ఇఁక నాబాలికను రక్షించుట యసాధ్య మని సిపాయీలు దిగులుఁ జెందిరి. వారు గొణుగుకొనుచు నిట్టూర్పులఁ బుచ్చుట విచారకరముగ నుండెను. వీరుఁడు వారి జాలిఁబుట్టించు నేడ్పుల వినుటకుబదులు వికారముగ నవ్వెను. వరుని వికృతహాసమునకుఁ గినిసి సిపాయీలలో నొకఁ డి ట్లుఱిమెను. "దొంగా! నీవు మాచక్రవర్తి తనూజాతను ద్రోహమునఁ దీసికొని పోయితివి. తక్షణ మామెను మాకడకుఁ దెమ్ము! లేనియెడల నీపైఁ బగతీర్చుకొనక పోము."

"నీమాట లజాగళస్తనములమాడ్కి నిష్ప్రయోజనములు." అని వీరుఁడు కొంచెము కోపముతో "మరలఁ జెప్పుచున్నాను. మీరు తక్షణము పారిపొండు! లేనియెడల నిదిగో నాకత్తియే నేను వాక్శూరుఁడను కానని మీ కెఱిఁగించును." అనెను.

ఈమాటలు సిపాయీలకడఁ జేయవలసినపని చేసినవి. అందొకఁడు మృదుస్వరమున "మహాప్రభూ! మీరు మమ్మ

చంపనక్కఱ లేదు. మే మాకన్యకొఱ కెట్టులైన మరణింప వలసినవారలమే! స్వామీ! ఇంతమంది మే మాకన్యకొఱకుఁ జావవలసి యున్నది. ఇది న్యాయమా? మేము నాశనము కాకుండ రక్షింపుము. భగవంతుఁడు మిమ్ము రక్షించును. శరణంటిమి. నీకరుణకుఁ బాత్రులము. దయయుంచి బాలికను కాదు. మీరు మాప్రాణములనే దానముచేసిన ట్లెంచుదుము. రక్షించుము.” అని వేఁడుకొనుటను సూచించెను.

“మీ తేనెమాటలకు మోసపోవువాఁడను కాను. అట్టి మాయమాటలు నాకడఁ బనికిరావు. వానికి స్వస్తిచెప్పుఁడు. ఏవాని “గజదొంగ! గజదొంగ!” యని మీ రేఁడనవరతము నిందించుచుండునో యట్టి మీచక్రవర్తికడకుఁ బోయి మీ రాతనితో నాతనిప్రియతనూజాత నేఁడు గజదొంగ :— బందిపోటుదొంగ :—చేతులలోఁ జిక్కియున్నదని చెప్పుఁడు! పొండు!” అని వీరుఁడు పలికి చీఁకటిలో నదృశ్యుఁడై పోయెను.

రెండవ ప్రకరణము.

తాము పలుకరించినవీరుఁడు ప్రత్యుత్తరమిచ్చుట లేనందున నాచీఁకటిలో నాతఁ డదృశ్యుఁ డయ్యెనని వారు తెలిసికొనిరి. ఇంతవఱకు వారు కాఱుచీఁకటులలోనే సంభాషించుకొనుచుండిరి. ఒకరినొకరు చూచుకొన నవకాశము లేదు. వారందఱు క్లేశసముద్రమున మునిఁగిపోయిరి. వారి వేడికోలు

నకు వీరుఁడు మెత్తపడునని వారనుకొనిరి. ఎట్లయిన బాలికను మరలఁ దీసికొని పోవచ్చునను వారియాశలు వమ్మయ్యెను. ఆవీరునితో మాటలాడినంతసేపును వారి కాయాశ లుండుటచే వారంతగా బాధనొందలేదు. ఇప్పు డాపురుషుఁడే యదృశ్యుఁడైనందున వారి కాయాశలుండుటకు వీలు లేకపోయెను. ఇఁక బాలిక రానట్లే తమప్రాణములును బోవునట్లు వారు నిశ్చయించుకొనిరి. వారివిచారమునకు హద్దు లేకుండెను. తనయుని కొఱ కేడ్చుతండ్రికంటె వారా బాలికకొఱకు దుఃఖింపవలసినవారైరి. వారెందులకు విచారింపరు? తండ్రి తనబిడ్డ చనిపోయినప్పు డాతనిపైఁ గలప్రేముడివలన దుఃఖించును. వీరిలో తమప్రాణములమీఁదికే వచ్చిన యాకష్టమున కెట్లు దుఃఖింపకుండఁ గలరు? తండ్రి కేమి? బిడ్డకొఱకు మరణింపనక్కఱ లేదుకదా! వారు తమ ప్రభువు క్రోధానలమున కెఱయగుదురు. వారు స్తంభము నెక్కవలసినదే యని వా రెఱుఁగుదురు. తామెట్లీగండము గడిచి బయటఁబడుదు మని యేవారు యోచించుకొనుచుండిరి. వారో యాపన్నివారణోపాయమును నెమకుచుండిరి.

వారిలో నొకఁడు, కొంచెముశాంతభావమునవలంబించి “సోదరులారా! ఏలయేడ్చెదరు? మనప్రాణములు మననాలుకచివర నున్నవని నమ్ముఁడు. ప్రాణములకంటె దీపియుఁ బ్రియము నగుపదార్థ మొండుకలఁదా? మనపలుకులవలన మన ప్రాణముల రక్షించుకొననగును. అది యెట్లని మనము యోచించుకొనవలసియున్నది.”

"సోదరా! నీవు చెప్పినదినిజము. మన మెంతదీనముగ బ్రతిమాలినను, ఖండితముగ దోషులముకామని వాదించినను, మనప్రభువు చెవియొగ్గువాఁడు కాఁడు! ఈ విచారకరమగు వార్త వినుట తడవుగ నాతఁడు మనలఁ జంపుట కాజ్ఞాపించి తీరును." అని యొకసిపాయి ప్రత్యుత్తర మొసఁగెను.

"మీ రూరక యీసిద్ధాంతములఁ జేయుచుఁ గూరుచుండ నేల? మీయూహ మనమీసారి బ్రతుకఁ గలమనియే! అదిగో! వినుఁడు! సింహములు, పులులు నెట్లుగుహాలు ప్రతిధ్వనింప గర్జించుచుఁ జేరువను విహరించుచున్నవో! ముందు వాని కెర కాకుండఁ గాపాడుకొనుఁడు! పిమ్మటఁ జూతము ప్రభునియాజ్ఞ! నాకింకొక సందేహముకూడఁ గలదు. బందిపోటుదొంగల లక్షణములు మీ రెఱుఁగరు. వారు తీసికొని పోయినపల్లకి సురక్షితముగ దాఁచి వచ్చి మరల మనల నందఱ నఱుకవచ్చును. కావున భద్రముగ నుండుస్థలమునకుఁ బోవుదము రండు! బ్రతికియుండిన బలుసాకేరుకొని తినవచ్చును." అని మూఁడవవాఁడు హెచ్చరించెను.

"సోదరులారా! నేను దొంగలకుఁ గాని వన్యమృగములకుఁ గాని భయముఁ జెందుచుంటి ననుకొనుచున్నారా? లేదులేదు! నిశ్చయముగ మనమది కోరుకొనఁ దగినదే! మన మీఘోరనిశాసమయమున నట్టిక్రూరజంతువుల కాహారమగుటయే మంచిది. మన కప్రతిష్ఠాకరమగు నిందల నొంది హేయముగ జీవించి యుండుటకంటెఁ జచ్చుటయే మేలు.

మనప్రభువున కీవార్త తెలిసినచో నాతఁ డూరకుండునా? మరణముకంటెఁ గష్టతరమగుసిలుగుల కాతఁడు మనల గుఱిఁ జేయఁడా! ఆతనియాగ్రహమహాగ్నికి మన మింధనములఁ గావలసినదే! అగౌరవజీవితము గడుపుటకంటె దొంగలవలనఁ గాని పవిత్రమరణము నొంది యీయరణ్యమధ్యమున నొరులెఱుఁగకుండఁ బరలోకమునకుఁ బోవుటయే సహస్రవిధముల మనము కోరఁదగినది." అని మొదటియాతఁ డనెను.

ఆతనిమాట లందఱు శ్రద్ధతో వినుచుండిరి. అందులో నొకఁడు "మమ్మేమి చేయుమందువు?" అనియడిగెను. "ఎట్లయిన మన మీరాత్రి గడపి జీవించియుండినచో నటువాత లేచి రాజబాలిక కనఁబడుట కేమయిన నాధారములున్నచోఁ బ్రయత్నింతము. ఇచ్చటికి దొంగలనివాసము దూరమై యుండఁగూడదు. నమ్ముఁడు! పట్టపగలు న్యాయయుద్ధమున వారు మన కుద్ది కాఁజాలరు. వారిరహస్యప్రదేశములు నుదయమున మనము కనుఁగొనఁగలిగినచో మన మీదుష్టులఁ బరిమార్చి రాజబాలికను దీసికొని పోవుదము." అని మొదటియాతఁ డనెను. "నేనీనిష్ప్రయోజనవాదము నంగీకరింపఁ జాలను. దొంగలు వారినివాసమునకుఁ జేరువ నెన్నఁడును బాలికను గొనిపోవుటకుఁ బ్రయత్నింపరు. కావున మనప్రయత్నములు నిష్ఫలములగుటయే కాక కాలహరణమునకుఁ గారణములు. మనప్రభువును జేరి దైవముఖమునఁ జెప్పినటుల సత్యమును జెప్పివేయుదము. పిమ్మట నాతనియిష్టము. మనము న్యాయముగనే ప్రవర్తించుటకు నిశ్చ

యించుకొందము." అని సిపాయీలనాయకుఁడు పలికెను. దానికెవ్వరు నెదురాడలేదు. అందఱు నూరకుండిరి.

కొంతసేపు నిశ్శబ్దముగ నుండినపిమ్మట "మన మీకష్టములలోఁ బడవలసినదికాదు. ఈహిందువులగు బోయీలమూలమున మనకీకష్టజాల మొదవినది." అని నాయకుఁ డనెను.

"ప్రభూత్తమా! ఏలినవారి పాదసేవకులము. ఇందు మానేర మేమున్నది?" అని హిందువులగు బోయీలేడ్చుచు నడిగిరి.

"ఛీ! గాడిదలారా! దొంగముండకొడుకులు! ఈకష్టమున కంతకు మీరు కారకులు కారేమి?" అని నాయకుఁడు గర్జించుచు "మా కీకొండదారులు - బాటలు - తెలియ వనుకొంటిరా? మీరే యీదారుల నెల్లప్పుడు ప్రయాణము లొనరించువారు కదా! మీరీదొంగలతోఁ గలసి యీకుట్ర పన్నినారు. మీరే దొంగలకు గురువులు." అని నాయకుఁడు పండ్లుపటపటకొఱికెను.

బోయీలభయమునకు మేర లేకుండెను. స్వార్థమునకై యట్లు బొంకుచుండిన వీరరూపధారులగు సిపాయీల ప్రవర్తనమునకు వారాశ్చర్యపడి వణఁకుచుండిరి. "మంచిది! అయ్యలారా! మాకు శక్తియుండినచో మానిర్దోషత ప్రభువులకడఁ జెప్పికొనక పోములెండు!" అని కొన్నినిమిషముల కాబోయీలు మండిపడుచుఁ బలికిరి. అప్పుడు నాయకుఁడు "మీరేమి చెప్పుదురు ప్రభువుగారితోఁ?" నని యడిగెను.

"మేమెఱిగిన దెద్దియో మేము చెప్పెదము" అని బోయీలనిరి.

ఈప్రత్యుత్తరము నాయకునిహృదయమున నొకయలుగువలె నాటి యాతనియొడలు జల్లుమనెను. ఆతఁ డావికారము నణఁచుకొని తెల్లవాఱినపిమ్మట నాబోయీల కరదండాలు వేయించి పహరాలో నుంచ నానతిచ్చెను. సిపాయీ లాబోయీల నట్లు శృంఖలాబద్ధులఁ జేసిరి. పిమ్మట వారందఱు గలసి వెడలి పోయిరి. వారిమార్గము దక్షిణాపథమునకే సాగి యుండెను.

మూఁడవప్రకరణము.

శిబిరప్రాంతము.

సిపాయీలు తీసికొనిపోవుచున్న పల్లకియం దున్నకన్య యెవ్వరని మాపాఠకులు తెలిసికొనఁ గుతూహల పడుచుండ వచ్చును. ఈకథ జరుగుకాలమునాఁటి కాఁడువాండ్రు జనానా విడిచిపోవు నాచారము సంపూర్ణముగ నశించినది. దాని కేమి? ఈబాలికను బట్టుకొనిన వీరుఁ డెవ్వఁడు? ఇఁక మీఁద నాతని చారిత్రముతోఁ బాఠకులు కృతపరిచయు లగుదురు. ఆబాలిక షాజహానుచక్రవర్తిమనుమరాలును, ఔరంగజేబు కూఁతురునని యిప్పుడు చెప్పినఁ జాలును. తాతగారగు షాజహానుచక్రవర్తి జన్మదినోత్సవముల కామె హస్తినాపురము(Delhi)నకుఁ బోయి యుండెను. ఇప్పు డామె డిల్లీనగరమునుండి, మథురలోనున్న

తండ్రికడకుఁ బోవుచుండెను. దక్షిణదిగ్విజయయాత్రయందు తాను సేనాధిపతి యైనకాలమునం దౌరంగజీబు తనకుటుంబమును నుఘురలో నుంచెను. ఔరంగజీబు తనసైన్యమంతయుఁ గూడ నుంచుకొని యక్కడ నెందులకుండెనో పాఠకులందఱు నెఱిఁగిన విషయమే! కావున నాచరిత్ర మంతయు నిచ్చట వ్రాయఁ దలంచియుండలేదు.

తనతనూజాత వచ్చుటయం దగుచున్నయాలస్యమున కౌరంగజీ బమితముగ మనఃక్లేశము నొందుచుండెను. ఆమె ఢిల్లీ నగరమునుండి బయలుదేఱిన ట్లాతఁ డీవఱకే వినియుండెను. ఆమె ఢిల్లీ నగరమునుండి బయలుదేఱి చిరకాలమైనది. ఆమె రావలసినకాలము మించిపోయినది. ఆమె వార్త లేమియుఁ దెలియుటలేదు. ఏమియుఁ దోఁపక యాతఁ డొకచారునిఁ బంపి బిడ్డ యేమైనదియో తెలిసికొని రమ్మని చెప్పి పుచ్చెను. ఈలోపున నాతఁడు మనశ్శాంతిలేక బిడ్డకై కుములుచుండెను. రాజకార్యములు వేటలు వినోదములునన్నియు నాఁగిపోయినవి. ప్రేమమునం దంతశక్తియు నాకర్షణము నున్నవి. జననీజనకులు బిడ్డలకై దిగులుఁజెందుటయం దాశ్చర్యమేమి యున్నది?

బాలికను వీఘఁడు తీసికొనిపోయినపిమ్మట నొకనెలదినములు గడిచిపోయెను. ఒకనాఁ డౌరంగజీబు దర్బారులోఁ గూరుచుండి యుండెను. ఆతని సింహాసనముపై పట్టువసనము జాలరులతో నాచ్ఛాదింపఁబడి యుండెను. సభలోఁ దమకష్టముల విన్నవించుకొనుటకు గుమిగూడి వచ్చుచుండిన ప్రజలును, రాజకీ

యోద్యోగులును, భటులును యథాస్థానముల నిలువఁబడియుండిరి. ఇంతలో నొకసిపాయి ప్రభువుముంగలకు వచ్చి వంగి సలామొనరించి, "ఢిల్లీసుల్తానున కభ్యుదయ మగుఁగాక" యని హెచ్చరించెను. ఔరంగజీబు సిపాయివంకఁ జూచెను. "ప్రభువర్యా! రాజకుమారితను దెచ్చుటకుఁ బోయినభటులు వచ్చినారు. పాలకి లేదు." అని చెప్పెను. ఆమాటల కాశ్చర్యము నొంది "ఏమి? వారివెంటఁ బాలకిలేదా? వారల నిటు రమ్మని చెప్పుము." అని యౌరంగజీ బాతురతతో ననెను.

సిపాయి మరల వంగి సలామొనరించి వెనుకకుఁ దిరుగకుండ నడుగులనైచి పరిక్రమించెను. "ఔరంగజీబు సింహాసనముచేతిపై నున్నపట్టుదిండుపైఁ జేయినూనుకొని హస్తపద్మమున శిరమును గీలించి "సిపాయీలు వచ్చినారు. రోషినారాయేది? వారలామెను ఢిల్లీనగరమున విడిచి వచ్చిరా? ఆమె నచ్చట నుండవలదని యాజ్ఞాపించితినే! ఆమె బయలుదేఱినట్లు నాకు వార్త వచ్చియున్నదే! ఆమెకు మార్గమధ్యమున జబ్బుచేసి—మరణింపలేదుకదా! మరణమా!" అని యాతఁ డాత్మనూహించుకొనుచుండెను. "మరణము!" ఈమాట యాతని హృదయనాడీసమీకరణమును గదల్చివైచెను. ప్రపంచమంతయు శూన్యముగ నాతనికిఁ దోఁచెను. ఆతనినేత్రములనుండి యశ్రుబిందువులు గురిసెను. తమబిడ్డలయందుఁ దలిదండ్రుల కెంతమోహముండును! సర్వదా బిడ్డలరూపములు వారిహృదయఫలకములపై నెంతస్పష్టముగ లిఖియింపఁబడియుండును! పలువిధముల

నాతనియాలోచనలు పరువెత్తి యాతనిహృదయమును గలఁచి వైచెను. ఇదివఱ కెన్నఁడు నెఱుఁగని యశాంతికరములగు నాలోచన లాతని బుద్ధిపథమున సంచరించు చుండెను.

తనబిడ్డ మరణించినదని నిశ్చయించుకొని యౌరంగజేబు మెల్లఁగ నేడ్చుచు నశ్రుజలముల రాల్చుచుండెను. ఆతనికన్నీరు తా నాతనిమొఖమల్ దుస్తులు నిండి చెమికీపనిచేసినపూలనడుమ మెఱయుచుండెను. కొంతవడి కాతనిదుస్తులన్నియుఁ దడిసి పోయెను. ఆతనిమేధ యంతయు వేఁడిమెక్కిపోయెను. ఆతని కన్నుల దృష్టి మందగించెను. ఇట్లు దుఃఖావేశమున వైమఱచి సింహాసనముచేతిపై శిలాప్రతిమవలెఁ బడియుండెను. కొంతవడి కాతఁ డొక్కనిట్టూర్పును విడిచి, కన్నీళ్లఁదుడుచుకొని, మరల నిట్లాలోచించుకొనుచుండెను. "ఆమె మరణించియుండదు. ఏమనఁగా: ఆమెకు మార్గమధ్యమున జబ్బుచేసియుండినయెడల, సిపాయీలు నాకాసంగతి తెలియఁబఱచియుందురు. ఆమె మరణించినయెడల—పాలకిమాట యేమైనట్లు? లేదు! ఆమె మరణించి యుండదు! ఏమి? నాశత్రు వెవ్వఁడైన నామెను బట్టియుండునా? నాకు—హిందూస్థానమున శత్రువా? అంతవాఁ డెవ్వఁడయ్యా! ఏమి? ఏబందిపోటుదొంగలనాయకుఁడో—" ఈకడపటి మాటలనుకొనుసరి కాతనికండ్లు రక్తార్ద్రము లయ్యెను. భ్రూయుగ్మము ముడివడెను. ఆతని యోష్ఠము లదరుచుండెను. ఆతనికాగ్రహము ప్రకోపించి విచారమును దగ్గించెను. ఆతఁడు శాంతము నొంది సిపాయీలరాక కెదురు చూచుచుండెను.

కొంతవడికి రాజసన్నిధానవర్తి యగుమొదటిసిపాయీ ప్రవేశించి వంగి "భటులు వచ్చి తమయాజ్ఞకై వేచి యున్నారు" అని చెప్పుచుండ "తత్క్షణము తీసికొని రమ్ము!" అని ఔరంగజేబనెను.

సిపాయీ పరిక్రమించి వెంటనే భటులతోఁ బ్రవేశించెను. "రోషినారా నెక్కడవిడిచి వచ్చినారు?" అని ప్రభుఁడు ప్రశ్నించెను. భటులు తలలువంచుకొని నిరుత్తరులైయుండిరి. బోయీలపై నేరము మోపిననాయకుఁడు ధైర్యమునవహించి "ప్రభూత్తమా! మీకు—చెప్పుటకు—కాని—నోరాడకున్న—అయ్యా!—" అని గొణఁగఁ జొచ్చెను. వారిప్రవర్తనములఁజూచి భయముచెంది "మూర్ఖుఁడా! అది యేమియో త్వరగఁ జెప్పుము. రోషినారా! ఏది?" అని ఔరంగజేబు తొందర పెట్టెను.

"రాజబాలికతో నొకనెలదినములక్రిందట సహ్యాపర్వతపంక్తికడనుండివచ్చుచుంటిమి. అయ్యా!—తుచ్ఛులగు నీహిందూబోయీలొకబందిపోటుదొంగతోఁ గలిసి కుట్రచేసి మమ్ము దారితప్పించిరి. మొదలే చీకటి! రాత్రి! పైఁగ వృక్షములుజీమూతములవలెఁ బెరిగి యుండుటచేఁ జీకటులు తరుచ్ఛాయలసాంద్రమైయుండెను. అప్పుడు బందిపోటుదొంగ లడ్డగించిరి. పిమ్మట నేమిజరిగినదో యేలినవారికడ నేమనుమనవిచేయుదును!" అని సిపాయీలనాయకుఁడు చెప్పి బాలునివలె నేడువఁదొడఁగెను. కన్నీరు దుడుచుకొని "బోయీలభుజములనుండి పల్లకిలాగుకొని దొంగలువెడలిపోయిరి. మేమువారల వెంబడించితిమి. కాని కొళరా

త్రియందు వారిని గనుఁగొనుట దుర్ఘటమయ్యెను. వారు పాఱి పోవుచు నందులో నొకఁడు "ఓసిపాయీలు! మీ ప్రభు వెల్లప్పుడు గజదొంగ, బందిపోటుదొంగ! యని నిందించువానిచేత నాతని తనూజాత చిక్కినదని చెప్పుఁడు! అనెను." అని చెప్పుచు మరల నాయకుఁడు కనుల నీరు పెట్టుకొనెను.

ఔరంగజీబు కడపట తలంచినదే నిజమయ్యెను. ఔరంగజీ బీకడపటివాక్యముల కుగ్రుఁడయ్యెను. ఆతనిఫాలతలము కందగడ్డవలె నెఱ్ఱపడెను. ఆతనికన్నులనుండి యగ్నికణములు రాలుచుండెను. మీసములు గడ్డము నదురుచుండెను. ఆతని ముకుపుటము లదరిపడుచుండెను. ఆతఁడు మీఁదిపంట నధరోష్ఠముఁ గఱచుకొనుచు హుస్సని యూపిరిఁ బుచ్చి సిపాయీల వైపునకుఁ జూచెను. నాలుకలవెలువఱచు దావాగ్నియో, ప్రచండభానుకిరణములలో ప్రతిఫలించునప్పు డుండుసముద్రజలముల వలె నాతనిచూపులు తీక్ష్ణములై వెఱపుఁ గొలుపుచుండెను. పిడుగువంటిభయంకరాకారముఁ దాల్చినప్రభుని జూచి సిపాయీలును, రాజసన్నిధానవర్తులును రావిమ్రాకులవలె గడగడ లాడుచుండిరి. బోయీలు సంకెలలతో నున్నచేతుల నెత్తి శిరములఁ జేర్చి కన్నీటితో "ప్రభువర్యా! మే మిందెంతమాత్రము దోషులము కాము! మాపై నేరము త్రోసి తమప్రాణముల రక్షించుకొనుటకు—హిందువులమని మమ్మీసిపాయీలు బంధించినారు. మే మేలినవారి చాకిరివాండ్రము. మేము నిర్దోషులము. ప్రభువువారు నిర్దోషులరక్తపాతమునకు సమ్మతింపకుందురుగాక!" అని ప్రార్థించిరి.

"నేనింక నేమియు వినను." అని యౌరంగజీబు మండిపడెను. "తలారివాఁడేఁడీ? పిలువుఁడు! ఈబోయీల నీసిపాయీల నందఱ తలలనఱికించి రండు!" అని యౌరంగజీ బుఱిమెను. కొందఱుభటులు సిపాయీల నందఱ నిగళబద్ధులనొనరించి, యదినఱకే బంధింపఁబడియున్న బోయీవాండ్రతోఁ గలిపి తీసికొనిపోయిరి. ఈవార్త యౌరంగజీబుభార్యకుఁ దెలిసినది. ఆమె పరిచారికలు — రోషినారాదాసీలు — అందఱు జనానాగుడారములనుండి యొక్కసారి హృదయకఠోరములగు నేడ్పులఁ బ్రారంభించిరి. రోషినారా కొఱ కేడ్వక యెట్లుండఁ గలరు?

నాల్గవప్రకరణము.

దుఃఖభారమగుహృదయము.

పల్యంకికను దీసికొనిపోయినమనుజు లెన్నియోమార్గముల నడపులఁ గడచి తుద కొకపర్వతదుర్గమును సమీపించిరి. ఆదుర్గము పర్వతశిఖరమున నుండెను. దాని కొకరహస్యద్వారము న్నది. అది విశ్వాసపాత్రులగు కొందఱు సిపాయీలకు మాత్రమే తెలియును. వీ రామార్గములోఁ జేరుటితోడనే వారు దుర్గములోపలనున్నవారికి మాత్రమే తెలియునట్లొక సంకేతము నొనర్చిరి. అప్పుడు దుర్గముబురుజులనుండి బలమైనత్రాళ్లు కట్టిన యుయ్యేలలు కొన్ని క్రిందికి దిగినవి. వారిలో నొకఁడు పాలకి తలుపు తెఱచి వినయపూర్వకముగ నందున్నయామెను "దిగి

యొకయుయ్యాలలోఁ గూరుచుండు" మని కోరెను. ఏమిచేయుటకును దోఁపక రోషినారా యొకయుయ్యాలలోఁ గూరుచుండెను. చిటికెలో నాయుయ్యాల వాయుపథమున కెగసిపోయెను తుదకది దుర్గముగోడలపైకిఁ జేరెను. ఈయుపాయముచే నందఱు దుర్గములోనికిఁ బ్రవేశించినపిమ్మట నారహస్యద్వారము మూయఁబడెను.

రోషినారా కోటలోనికి వచ్చుటకుఁ బూర్వమామె కొక గది నియమించి యుంచిరి. ఆమె నాదరించి సేవచేయుట కచ్చట కొందఱు నేర్పరులగు పరిచారికల నియమించియుంచిరి. ఆమె నాగదిలోనికిఁ దెచ్చుటతోడనే యొకపరిచారిక కృతాంజలియై "*అమ్మా! మీరిక్కడ సుఖముగ నుండవచ్చును. మీకు వలసిన దెద్దియైన నాజ్ఞాపింపుఁడు. మీపరిచారికలము సిద్ధముగ నున్నాము" అని పలికెను. 'అమ్మా!' అనుమాట రోషినారా కాగ్రహ మొదవించెను. తన్ను పట్టుకొని తీసికొనిపోవుటవలనఁ గలిగినదానికిఁ దోడు దాసి తన్ను "ఒకనిభార్య"ను బిలిచినట్లు పలుకరించినందులకు మండిపడెను. రోషినారా ప్రక్కనున్నయొక యాసనముపైఁ గూరుచుండఁ బోయెను. అప్పుడు దాసి మరల నమ్మాయని పలుకరించెను. ఆమె యుద్దేశము మార్చుకొని యాసనముపైఁ గూరుచుండలేదు. ఆమె కోమలనాసానాళములు మిలమిల లాడుచుండెను. ఆమె తోఁకద్రొక్కినత్రాచువలె బుసకొట్టు

* ఇచ్చట నమ్మా యని పిలుచుటవలన రోషినారా తన్నాదాసి యాయింటివానిభార్యను బిలిచినట్లు పిలచినదని కోపము నొందెను.

10234

చు నిట్టూర్పులఁ బుచ్చుచుండెను. ఆమె పద్మసదృశకోమలవదనము రక్తిమాతిశయము నొందెను. విశాలనేత్రము లతిచంచలములై యామెముఖము నేర్పఱిచినట్లు నరములు పొంగి కనఁబడునట్లొనరించుచుండెను. ధనురాకారమున నున్నబొమలు కొంచెము కదలెను. ఆమె గ్రీవము కొంచెము కుంచితమై యుండెను. రోషినారా కోపపరవశయై పరిచారికలతో నేమియు మాటలాడలేదు. ఆమెకురుల నలంకరించి యున్న పుష్పములఁ దీసి క్రిందికిఁ బాఱవైచుచుఁ బంట్లతో నధరోష్ఠమును బిగించి యుండెను.

ఆగ్రహమూర్తియగు నామెను జూడఁజాలక పరిచారికలావలకుఁ బోయిరి. ఒక్కతెమాత్ర మక్కడ నిలువఁబడి యుండెను. ఆమెరోషినారాను ఱెప్ప వేయకచూచుచుండెను. రోషినారా కొంచె మాగ్రహముతగ్గియుండిన యెడల నాపరిచారిక తెలివితేటల గ్రహింపఁగలిగి యుండెడిది. ఆమె పెదవులు నేత్రములు నామెబుద్ధివికాసమును వెలువరించుచుండెను. చమత్కారభాషిణి యగు నాపరిచారిక విలాసముగ రోషినారా నీక్రిందివిధముగ పెదవులనించుక తెఱచి కోమలస్వరమున ననెను. "రాజబాలికా! ఇతరులనేరమునకు మమ్మునిందించెద వేల? మంచిది! మేమట్లయిన నీసుధలఁ జిలుకుమధురాధరబింబమును పట్టుకుచ్చులవంటి నీకోమలకేశపాశమును నిందింపవలసి యుందుముకాఁబోలు! యౌవనమున వరములఁగోరఁదగిన యవి యేమి నేరమొనరించినవి?"

రోషినారా బదులుపలుకలేదు. ఆమెపక్షమున నీగ్రంథర్త ప్రత్యుత్తరమిచ్చుచున్నాఁడు. "ఈపనులు కోపమునకుఁ బ్రతిఫలితములు." కోపవికారములు చిరకాలముమాత్రముండవది యొకటి నయము. రోషినారా కోపము క్రమముగాఁ బల్లమునకు దిగుచుండెను. పరిచారిక పరిహాసపూర్వకసంభాషణము రోషినారా నీక్రిందిప్రశ్న నడుగునటులొనరించెను. "నీపేరేమి?" అని రోషినారా దాసి నడిగెను. ఇప్పుడు రోషినారాకు తనప్రభుని యానతి ననుసరించి మరలించుట సులభ మని యామె గ్రహించెను. ఆమె యెక్కడలేనిసంతోషమును దెచ్చిపెట్టుకొని నవ్వుచు "ఏలినవారిపాదసేవకురాలిని, గులాబీ యని పిలుతురు." అనెను. రోషినారా యామె నొకటిరెండునిమిషములు చూచుచు నిలువఁబడి తుదకు "గులాబీ! నీ దేకులము.?" అని యడిగెను.

గులా.—ఈదురదృష్టవంతురాలితలిదండ్రులు హిందువులే!

రోషి.—నీవింకను హైందవి వేనా?

గులా.—అవును.

రోషి.—అట్లయినచో మహమ్మదీయాచారము ననుసరించి వస్త్రముచు ధరించియున్నావేమి?

గులా.—నాప్రభునియాజ్ఞల ననుసరించి.

రోషి.—ఎందులకు?

గులా.—మీరు మహమ్మదీయులు. ఏమో! మీకితరకులము వారిని జూచిన నసహ్య ముండునేమో! మీరట్టివారిచేఁ బనులఁ గొనకపోవచ్చును. అందువలన మీకుఁ గష్టముగ నుండకుండవలయు నని యీవేషము వేసినాను.

రోషి.—అట్లయిన నారహస్యమును నాకేల బయలుపఱిచినావు.

గులా.—నాయిష్టము ననుసరించి కాదు. (గులాబీకి నవ్వు వచ్చెను.) మీసన్మోహనాస్త్రసదృశకటాక్షమాలికావశనై రహస్యభంగము కావించితిని.

ఈమాటలవలన రోషినారాకు నవ్వు వచ్చెను. ఆమె తలవంచుకొని యొకయాసనముపైఁ జదికిలఁబడి యీవిధముగ నాలోచింపసాగెను. "ఏమి? ఈమె నాకుఁ గొన్నిసంగతులఁ జెప్పఁజాలదా? ఈమె సామాన్యపుబానిసకత్తె కాదు. ఏమో! నేనామె నడుగుప్రశ్నలకుఁ బ్రత్యుత్తర మీయఁగూడదా! అయినను జూచెదను." అని నిశ్చయించుకొని రోషినారా తనకుఁ గొన్నిప్రశ్నలకుఁ బ్రత్యుత్తరమిమ్మని కోరెను.

"మీ కేమి తెలియవలెను?" అని యాశ్చర్యముతో గులాబీ యడిగెను.

రోషి.—మొట్టమొదట—నీవు సత్యమునే చెప్పుదునని వాగ్దానమొనరింపుము.

గులా.—దీనికొఱ కింతవిశ్వప్రయత్నమేల? నాయాత్మలాభమునకు భంగకరముకాని విషయ మెద్దియైన విన్నవించెదను?

రోషి.—నీయాత్మలాభ మేమియుఁ జెడిపోనేరదు. మంచిది! నన్నిచ్చటకుఁ దీసికొనివచ్చినవారెవరు? ఎందులకుఁ దెచ్చిరి?

గులాబీ.—అమ్మా! క్షమియింపుఁడు! నేను మీకీవఱకే బానిసనని చెప్పియున్నాను. అందు నేనాత్మలాభమునకుఁ జేరిన

దానను. మీయీప్రశ్నమునకుఁ బ్రత్యుత్తరముచెప్ప వీలు లేదమ్మా మఱి.

“అట్లయిన నాకిందులకుఁ బ్రత్యుత్తరము మఱియెవ్వ రిత్తురు?” అని బానిసకత్తె బనులుమాటల కలిగి రోషినారా మరలఁ బ్రశ్నించెను.

“మాప్రభువుగారు మీమాటలకుఁ బ్రత్యుత్తర మీయఁగలరు.” అని పరిచారిక పలికెను.

రోషినారా ముఖ మెఱ్ఱఁబాఱెను. ఆమె యాకారమున దుఃఖము నశాంతియుఁ బ్రతిద్యోతిత మగుచుండెను. ఆమెకన్నుల నుండి యశ్రుజలములు ధారవాఱెను. ఆమె తనభవిష్యద్భాగధేయమునుగుఱించి యీవిధముగ నాలోచింపఁదొడఁగెను. “నా వెంటవచ్చినరక్షకభటు లేమిచేయుచున్నారు? నన్ను విడిపించుటకుఁ దగినప్రయత్నములు చేయుచుండిరో! లేదో! మాతండ్రి కడకు వా రెట్లుపోఁగలరు. వారు నిశ్చయముగ మరణదండన మనుభవింతురు. ఔరంగజీ బెప్పుడు నాసిలుగులఁ బోనడచును?” ఆమె జన్మభూమి సౌందర్యమును, తలిదండ్రులప్రేమ రసపూరితమూర్తిద్వయమును, తనతాతగారికిఁ దనయెడఁ గల యనురాగ విశేషమును, రోషినారాకు జ్ఞప్తికి వచ్చెను. ఆమె సోదరుల యానందమూర్తులు రోషినారాహృదయదర్పణమునఁ బ్రతిబింబించియుండెను. ఆమెనేస్తకాండ్రందఱు జ్ఞప్తికి వచ్చుచుండిరి. ఆమె యవనతకటాక్షములు జలపూరితములై యుండెను.

వేటకాండ్రు వనములకుఁ బోయి పట్టితెచ్చిన చిలుకల గోరువంకల వినోదముకొఱకుఁ బంజరముల నుంచి కొందఱు పెంచుదురు. బంగారపుఁబంజరమున బంధింపఁబడినట్లు పక్షినైతినే యని రోషినారా తలపోయుచుండెను. పంజరము కమ్ములు తగులునట్లు టపటపమను ఱెక్కలచప్పుడుతోఁ గూసి యలసి పడియుండు పక్షివలె నామె విశ్రాంతి లేక యుండెను. ఆమె కొంతవడి కిట్లు యోచించుకొనుచు—పాపము. తనగుడారము నున్నట్లామె భ్రమఁజెందెను.

జనకుఁడు “సుఖముగఁ బ్రయాణముసాగినదా?” అని తన్నడుగుచున్నట్లామె తలఁచెను. తనతల్లి పంపిన పరిచారికతోఁ దల్లిడేరాకడకుఁ బోయి యామెతోఁ దనప్రయాణవిశేషములు వర్ణించి చెప్పుచుండినట్లామె యెంచెను. ఆమె మిత్రులతోఁ గలసి తనపటకుటీరమునకుఁ బోవుచుండెను. ఇట్టితలపోఁతలఁ బడి భ్రమఁజెంది యామె యాసనమునుండి లేచెను. ఆమె యెచ్చటికిఁబోవుటకో లేచినదని గ్రహించి గులాబి “ఏమమ్మా?” అని పలుకరించెను. “ఎచ్చటికిఁ బోవుదురు?” అని యడిగెను.

రోషినారా యివియేమియు నాకర్ణింపలేదు. గుమ్మము కడకుఁ బోయెను. అప్పుడు గులాబీ యామెవస్త్రమునుబట్టి వెనుకకులాగెను. ఆఁగి రోషినారా గులాబీవైపునకు వెఱ్ఱిచూపు లంపెను; “ఏమమ్మా? అట్లు భయముఁ జెందినట్లున్నారు?” అని చిఱునవ్వుతో గులాబీ ప్రశ్నించెను. “ఇక్కడ నన్నాపవలదు. నేను నాగుడారమునకుఁ బోవలయును.” అని రోషినారా, కోప

ముతో ననెను. "అమ్మా! తొందరపడకుండు. కొన్నినిమిషము లాగుండు. మీడేరాకు నేనే తీసికొని పోయెదను కాదా!" అని గులాబీ రోషినారా మనస్థితిని గుర్తించిపలికెను.

ఈమాటలు పనిచేసినవి. రోషినారా మరలఁ గూరు చుండెను. రోషినారా మాటలాడక కూరుచుండియుండెను. ఆమెకింక నోడలు తెలియదు. మూఁగవలె నుండెను. మతిచెడిన వారివలె నామె గొణుగుకొను చుండెను. ఆమెఫాలతల మంతటఁ జెమ్మటలు గ్రమ్మెను. అప్పుడు శీతకాలమైనను, ఆమె పర్వత శిఖరమున నుండినను, ఘర్మబిందువులు ధారలుగట్టుచుండెను రోషినారా యుక్కచే బాధపడుచుండుటఁ గనిపెట్టి, గులాబీ యామెదుస్తుల విప్పి ప్రక్కనుంచి, చేరుమాలతో నామెచెమ్మటలఁ దుడిచెను. ఈయుపచర్య రోషినారా శరీరదార్బల్యము నించుక మాన్పి, యామెమైమఱపు నించుక తగ్గించెను. రోషినారా యొక్క నిట్టూర్పువిడిచి, దుస్తులతోఁ గన్నులమూసికొని కన్నుల నీరుపెట్టుకొనుచుండెను. చాలసేపటివఱకు నెవ్వరును మాటలాడుట లేదు.

"అమ్మగా రేడ్చుచుండిరేల? ఇక్కడ మీకే బాధయుఁ గల్గునని భయపడవలసినది లేదు. మీకిక్కడ మిక్కిలిసౌఖ్యముగ నుండును." అని గులాబీ కొంతవడి కనెను.

రోషినారా ప్రత్యుత్తర మీయలేదు. "నిష్ఫలముగు మనః క్లేశముల నొందనేల? శరీరమానసికములగు బాధలకుఁ గుందుట ప్రాజ్ఞులపని కాదు. దురదృష్టమువలనఁగాని, మఱి

యితరకారణములవలనఁ గాని క్లేశములొదవినప్పుడు దుఃఖించుచో రజ్ఞులు. విద్యలేనివారు. బుద్ధిమంతు లెప్పుడు నట్టిబాధలో సరకుగొనరు. ఇంత బుద్ధిమంతురాండ్రయిన మీరిట్లు దుఃఖాతురులగుట మంచిదికాదు." అని గులాబీ యుపన్యసించు చుండెను.

రోషినారా తలయెత్తి పరిచారికను జూచెను. మేఘాచ్ఛాదితుఁడగు చందురునిబోలె, నాఁచుచేఁ గప్పఁబడినపద్మకుసుముభంగి రోషినారా కోమలవదనము వసివాడి వత్తయై యుండె నని గ్రహించెను. రోషినారా వదనము పాలిపోయినట్లుండెను. ఆమెకన్నులనుండి యశ్రుజలములు వర్షించుచుండెను.

"గులాబ్! పారతంత్ర్య మేరికి సుఖ మొదవించును? నే నౌరంగజేబు తనూజాతను. నా కీదుఃఖమును బందియునెట్లు సహ్యములగును?" అని దుఃఖాక్రాంతమైన కోమలస్వరమున రోషినారా బదులుపలికెను.

ఈమాటలు గులాబీ మృదులహృదయమును గరగించెను; కాని యామె రోషినారాపైఁ గలిగినదయవలన నేమి చేయఁగలదు? ఆమె తనప్రభువు కోరికల కంగీకరించి తీరవలయును. గులాబీ తనమనోవికారములను రోషినారా గ్రహింపకుండఁ బ్రవర్తించుచుండెను.

"అమ్మగా రింకొకనిక్రింద బానిసవలె నుండిరనుకొనుచున్నారా?" అని గులాబీ తిరుగ సంభాషణముఁ బ్రారంభించెను.

"అవును! నే నట్లనుకొనకుండు టెట్లు?" అని రోషినారా ప్రత్యుత్తర మొసఁగెను.

"మీరు ఢిల్లీనగరమున నుండినట్టి బానిసఁదనము నిచ్చటఁ బొందరు." అని గులాబీ గిర్వోక్తుల నభినయముతోఁ బలికెను.

"ఆపరమరహస్య మెట్లో విప్పిచెప్పుము!" అని రోషినారా యడిగెను.

గులా.—మీరిచ్చటఁ జెఱసాలయం దుండుటకై దీలవలె జనానాలో నుండనక్కఱలేదు. మీరు ఢిల్లీనగరమునందువలె నెల్లప్పుడు చీఁకటికొట్లలో మెలఁగనక్కఱలేదు. మీ రిచ్చట మీమనసునకింపైనట్లు మెలఁగవచ్చును.

రోషి.—(కోపముతో) నేను పుట్టినప్పటినుండియుఁ జెఱసాల యందుంటిని. నేను చచ్చువఱకు జనానా తెరలలోపలనే జీవింప నిచ్చగింతును. నీవు చెప్పునది సౌఖ్య మనియు స్వాతంత్ర్యమనియు నేఁ దలంపను.

గులా.—మంచిది! మీరు సెలవిచ్చినది సత్యమే! కాని మీరు ఢిల్లీనగరమున కెట్లుపోఁగలరు?

రోషి.—ప్రస్తుత మిచ్చటనుండి తప్పించుకొనుసాధనాంతరములు లేవు.

గులా.—అట్లయినచో మీకీయాందోళన మేల?

రోషి.—గులాబీ! జననియు జన్మస్థానమును స్వర్గముకంటె మధురములని మాసంస్కృతోపాధ్యాయుఁడు చెప్పుచుండువాఁడు!

గులా.—అది స్త్రీజాతికి మాత్రము కాదు.

రోషి.—ఎందులకుఁ గాదు?

గులా.—జన్మస్థానము స్వర్గము పురుషునకు మాత్రమే! ఆఁడువాండ్రు వివాహమైనపిమ్మట భర్తయింటికిఁ బోయి నివసింపవలసి యుండును. అమ్మగారికీసంగతి తెలియకపోదు.

రోషి.—(గర్వముతో) మొగలాయిరాజబాలిక లట్టిమార్పులకు భయముచెందరు.

గులా.—మీరీయాచారమును మార్పఁజాలరా? అట్లొనర్చిన నెందఱో మొగలాయిబాలికలు మిమ్మనుసరింతురు.

ఈమాటలు విని రోషినారా గులాబీపై క్రోధకటాక్షమాలిక నంపెను. ఆమె యట్లే గులాబీని చూచుచుండెను. ఆమె కనురెప్పల కనిమిషత్వము కలిగినట్లుండెను. ఆమె నిదురనిట్టూర్పుల విడుచుచుండెను. ఆమె చెక్కు లెఱ్ఱవాఱెను. ఆమె వదనము గంభీరభావమును దాల్చెను. ఆమె పెదవులు కొంచె మెత్తఁ బడి కంపించుచుండెను. ఆగ్రహపూరితమగు కన్నీళ్లు కాలువలు గట్టుచుండెను. ఆమెదుస్తులతోఁ గన్నుల మూసికొనియుండెను. మాటలాడుటలేదు. ఆసేవకబాలిక యామె నోదార్పఁ దలంచెను. కాని యామెహృదయ మట్టివానిని నిరాకరించుచుండెను. కొన్నినిమిషములకుఁ బిమ్మట నింకొకపరిచారికవచ్చి వంటయైనదని చెప్పెను. రోషినారా తలయైన నెత్తలేదు. గులాబీ రోషినారాహస్తమును తనచేతఁగీలించి మెల్లఁగ "అమ్మా! మనసౌఖ్యమును హెచ్చించునది మనదురదృష్టమే! కష్టసుఖములు కావడికుండలు! కష్టములవలననే సౌఖ్యములవిలువ తేటపడును. లెండు.

భోజన మొనరింపుఁడు" అని హెచ్చరించెను. రోషినారా బదులు చెప్పలేదు. ఈవిధముగ నామె వితర్కించుకొనెను. "జీవములు పోవునటుకు వానిని కాపాడవలసినది ధర్మము. అట్టియెడ నే ననవసరకష్టముల కేలపాల్పడవలెను." అంతట రోషినారా "మంచిది. పోవుదము రమ్ము!" అని లేచెను. గులాబీ దివ్వెను జేతఁబూని దారిచూపెను. రోషినారా గులాబీతో దుర్గమునందలి మఱియొకగదిలోనికిఁ బోయెను. అచ్చట నెన్నియో మధుర భక్ష్యములు సిద్ధముగ నుండెను. ఆపళ్లెరములపై, భోజనపదార్థములపై నొకదీపము రక్తకాంతులఁ బ్రసరింపఁ జేయుచుండెను. ఆమె కూర్చుండుట కొక యాసన ముండెను. మాంసాహారములుగాక తక్కినమధురాహారములన్నియు నుంట రోషినారా చూచెను. ఆమెపదార్థములన్నియు రుచిచూచెను. భోజనానంతర మామె మొదటవిడిసినగదిలోని కామెను దీసికొనిపోయిరి. అచ్చట నామె యొకసుందరహంసతూలికాతల్పముపై నడుము వాల్చి, సకలకష్టనివారక మగుసుఖనిద్రం జెందెను.

ఐదవప్రకరణము.

దుర్గదర్శనము.

తెల్లవాఱుచున్నది. అరుణోదయకాంతులు ప్రాగ్దిశాభూమిని నలంకరించెను. వాయసములు పాటుపడవలసినవారిని లేపుటకాయనునట్లు 'కాకా' యని విసుగులేక కూయుచుండెను.

చిలుకలు, గోరువంకలు మున్నగు శకుంతములు మధురకలకూజితము లొనరించి దైవప్రసాదమగు నమృతమును మానవులకర్ణపుటంబులఁ జిలకరించి యానంద మొదవించుచుండెను. బకశ్రేణులు టపటపమని రెక్కలు విదర్చి మత్స్యభోజనలాలసమానసంబుల సరోవరంబులఁ జేరుచుండెను. రాత్రినుండియుఁ దమరాక కెదురుచూచుచున్న విరహిణు లగుప్రియులను చక్రవాకములు తెల్లవాఱవచ్చినదని గ్రహించి చేరుచుండెను. దిఙ్మండలమును, పర్వతశిఖరావళియుఁ బొగమంచు తెరలావరించియుండెను. తరుశాఖలును బుష్పలతలును మంచుబిందువుల వర్షమును రాల్చుచుండెను. భానుఁడు ప్రాచ్యదిఙ్మండలమునుండి తొంగిచూచుచుండెను. క్రమముగా నెమలిపింఛమువలె నాతని యరుణకిరణజాల మాప్రాంతములనున్న పర్వతప్రదేశముల నాక్రమించుకొనిపోవుచుండెను. హిమార్ద్రములైన పత్రపుంజములావినిర్మలభారమునఁ గుంచితములై నిఖిలలోకకర్తయగు దేవునికై తపస్సుచేయుచున్నట్లుండెను. ఆపత్రములనుండి జాఱుమంచుబిందువులు భక్త్యావేశమునఁ గలిగిన యానందాశ్రుజలములభాతి నొప్పియుండెను. ఎత్తైనమహాపర్వతశిఖరములన్నియుఁ బ్రజ్వలితాగ్నికాంతులఁ దగుల్కొనినట్లుండెను. దినరాజగుసూర్యుని గులాబీకాంతుల నీనుకిరణజాల మాతడియాకులపై నెన్నియోరంగులఁ బ్రతిఫలింపఁ జేయుచుండెను. సంతోషానందముల యంకతలమునఁ గూరుచుండిన భూదేవి పక్షులమధురకూజితములకు మైమఱచి ప్రకృతిసౌందర్యములఁ గ్రమముగా నదేపనిగ వెలిపుచ్చుచుండెను.

రోషినారా శయ్యనుండి లేచి, ప్రార్థన మొనరించుకొని, దుస్తుల ధరించెను. ఆమె యాదుర్గమందలి వివిధభాగములఁ జూచుటకుఁ బరిచారికలతో బయలుదేఱెను. కొండవాండ్రాదుర్గమున నిలువ చేసిన యమూల్య పదార్థములు గలగదు లన్నియుఁ దిరిగి చూచెను. ఆదుర్గ మొకపర్వతశిఖరమునఁ గట్టఁబడిన బలిష్ఠమైన ఱాతిగోడలకోటయని యామె తెలిసికొనెను. ఆదుర్గకుడ్యములపై స్వర్ణవికారప్రతిమ లెల్లెడల నింపుగనింపి యాకళాప్రాశస్త్యమును వింతగఁ బ్రదృశ్య మగునట్లు చేసియుండిరి. కొన్నిచోట్ల దీర్ఘకరవాలము లొరలలోనుంచి గోడలకు వ్రేలాడఁదీసియుంచిరి. ధగధగమెఱయు నీటెలు బల్లెములును బ్రోవులుగాఁ బెట్టియుంచిరి. మఱికొన్నిచోటులయందు విల్లులను, నారులును, ఈఁకెలుకట్టిన బాణములును, కంచుకములు, డాళ్లు, తుపాకులు, జీనులు, మున్నగుయుద్ధసామగ్రు లపరిమితముగ నిలువ చేసియుంచిరి. నఖశిరగపర్యంతము నాయుధధారులైన పలువురు రక్షకభటులు గదులన్నిటికడఁ బహారా తిరాయించుచుండిరి.

రోషినారా దుర్గమును బరీక్షించుచుండ నామెకొకచిత్రమైనగది కనఁబడినది. అందు సోఫాలును, పుస్తకభాండాగారము సమర్పఁబడియుండెను, ఆగది మిక్కిలి సుందరముగ నున్నది. పుస్తకముల బీరువాల ప్రక్కనే చదువరులకుఁ జక్కనియాసనము లమర్చి యుంచిరి.

పుష్పములు, పుష్పసరములు, పన్నీరులు, మంచిగంధము, మున్నగు పరిమళద్రవ్యములు గదియంతటఁ దమపరిమళములఁ వ్యాపింపఁజేయుచుండెను. ఆగదియందు లోటేమియు లేదు.

ఇదియంతయుఁ జూచి రోషినారా యిట్లనుకొనెను. "ఈదొంగలుకూడ సంఘనియమముల నెఱిఁగి ప్రవర్తించుచున్నారే! సాటిసోదరుల బాధించి ధనముసేకరించు వీరికిఁగూడ నన్నియుఁ దెలియును."

రోషి.—గులాబీ! ఈపుస్తకము లెవరివి?

గులా.—"నాకుఁ దెలియ దమ్మా! ఐనను మానాయకుఁడీపుస్తకములు మీసంతోషమునకై సేకరించెనని తలంచెదను."

అని గులాబీ రోషినారాకు బదులుచెప్పెను.

రోషినారా దీనినిబట్టి యీయుద్గ్రంథము లీదుర్గాధిపతివేయని తలంచి సంతసపడెను. ఆమె కిప్పుడు సంతోషమునకుఁ గారణ మేమున్నది చెపుమా? అవును. దుర్గాధిపతి విద్యావిహీనుఁడగుపశువు కాఁడనియు, ఇట్టిగ్రంథసముదాయమునందుఁ బ్రీతిగలయాతఁడు దుర్మార్గుఁడు కాఁజాలఁడనియు నామె తలంచియుండును. ఆమె వెంటనే భాండాగారమునుండి 'సాదీ'యను గ్రంథకర్త పారసీకభాషయందు రచియించిన 'గులిస్తాను' అను గ్రంథమును దీసి చదువుకొనసాగెను. కొన్నినీతిగీతములు చదివినపిమ్మట నామె హాఫీజు, ఫిర్దుసి మున్నగుకవుల గ్రంథములఁ గూడఁ దీసి యక్కడక్కడఁ జదివెను. ఆమెకు సంస్కృతమునందును బరిచయము కలదు. ఇంతలో నామెకొకగీర్వాణగ్రంథము కనఁబడినది. అందుండి యామె యీక్రిందిగీతమును జదివెను.

శ్లో. "తారావళీప్రహితకాంతిలసత్కిరీటః
భిన్దన్మహాన్ధతమసం నిజదీప్తిఖడ్గైః,
చంద్రోఽపి నామ మృగయుర్న కి మేతి ఖేదం
కో వా మహానపి సముజ్ఝతి కర్మసూత్రమ్."

గీ. తారలం పెడుకిరణముల్ తనకిరీట
మగుచుఁ గ్రాలంగఁ గాంతులయలుఁగు లంపి
కాఱుచీఁకటు లెల్లెడఁ బాఱిపోవ
వేఁటలాడెడుశశి యైనఁ జేటుపడఁడె?
యెవ్వ రీకర్మసూత్రంబు నెదురఁగలరు? ''

ఒక్కనిట్టూర్పును విడిచి రోషినారా పుస్తకమును బ్రక్క నుంచెను. "అవును. దురదృష్టమును మీరఁ గలవా రెవ్వరు. ఎందుల కీకష్టము? ఎందుల కీప్రయత్నము?" అనియామె తలంచెను. కానీ యామెకు ఢిల్లీనగరమందలి యంతఃపురసౌఖ్యములు జ్ఞప్తికి వచ్చెను. కన్నుల నీరు గ్రమ్మెను. ఆమె దుఃఖము నణఁచుకొని లేచి తనగదిలోనికిఁ బోయి నిద్రించెను. అప్పుడంత కంటె నామెకు సుఖమెట్లు కలుగును? నిద్ర సకలకష్టసుఖములను బాఱఁద్రోలి యామెను లాలించెను.

ఆఱవప్రకరణము.

పర్వతముపై నున్నమందిరము.

రోషినారా నిద్రనుండి లేచుసరికి పదిగంటలైనది. ఆమెకన్నులఁ దెఱచుసరి కామెప్రక్క నొకయువకుఁ డుండెను. ఆమె యాతనినిశ్చలకటాక్షముఁ జూచెను. ఆయువకుని కిరువది యేడేం డ్లుండును. ఆతఁడు చుఱుకైనవాఁడుగను శూరుఁడు

గను కన్పట్టెను. అవయవములు తీర్చిన ట్లుండెను. విశాలమైనవక్షస్థలమున్నతముగ నుండెను. ఆతని నెన్నుదురు సౌందర్యశోభితమై విశాలముగ నుండెను. బాహువులు దీర్ఘములై వర్తులములై యుండెను. కంఠము, మెడ, వదనము నుండవలసిన ట్లుండెను. ఆతనినాసిక కొట్టవచ్చిన ట్లుండెను. నేత్రములు చెంగలువలే! భానుకాంతుల నీనువజ్రస్థగిత మగుతురాయిగల శిరోవేష్టనము, ప్రక్క వ్రేలాడుచున్న రత్నములమర్చిన యొరలోనికత్తి, చేతపూలగుత్తియు నాతని యోధవేషమును మనోహరముగఁ జేయుచుండెను. ఆయపరిచితవ్యక్తినిఁ జూచి రోషినారా భయమంది వణఁకెను. యువకుని ప్రథమసందర్శనమునకే యువతీమణి భయమందలేదు!.

యువకుఁడు తలవంచుకొని కూరుచుండి యున్నవాఁడు రోషినారాను కన్నులెత్తి చూచెను. ఆమె నిరుపమానసౌందర్యము నాశ్చర్యముతోఁ జూచుచు "నే నిదివఱకిట్టియసమానరూపవతినిఁ జూచి యుండలేదు." అని యాతఁడు తలంచి మైమఱచి యుండెను.

ఆయువతీమణికిప్పు డిరువదియేం డ్లుండును. యౌవనము పరిపూర్ణస్థితి నొందుచున్నది. ఆమె మనోహరసుందరాంగములపై — కాందాలక్షణములపై — లజ్జాలతలు ప్రాకుచుండెను. ఆలతలు నిద్రగన్నేరులతలవలె ముట్టిన నిద్రించు వానివలెఁ గన్పట్టుచుండెను. ఆయువతి శరత్కాలమేఘము స్వల్పవాయుసంచలనమునకే కదలిపోవునట్లు యువకునిసాన్నిధ్యముననే చలించిపోవుచుండెను. ఆయువతీమణి రామణీయకమునకు యువకుఁడు పరమా

సందభరితుఁడై పోవుచుండెను. చక్రవర్తి తనూజాతయగు రోషినారా మనోహరాంగకములు యువకునిమతిమాలినవానిగ నొనరించుటలో నాశ్చర్యము లేదు. ఉంగరములగు నెరినీలంపుఁ గురులు, ముద్దులుమూటగట్టు వదనము, విండ్లవంటికనులు, ఇవి యన్నియు మనోహరములే! అందు రోషినారావంటి యువతీమణి సౌందర్యసౌభాగ్యము నతఁడు చూచియు నేమగును? ఆమె వక్షస్థలమున నాభరణభూషితమైన సుందరవస్త్రము మహమ్మదీయసంప్రదాయానుసారముగ నాచ్ఛాదింపఁబడి కాంతులఁ గ్రమ్ముచుండెను. రంగురంగుల పట్టు వస్త్రముల నడుమ ప్రకాశించుచున్న యామెవదనపద్మమును, కన్నులును, హస్తరాజీవములును, కొలనులో నీలంపునీరంబుల నడుమ పత్రశైవాలముల చాటున సగముసగముగఁ గన్పట్టుచుఁ బ్రకాశించు తామర పూలను, కలువలను దలపించుచుండెను.

కొంతవఱ కీయపూర్వసౌందర్యసందర్శనమునఁ గన్నులు తనివితీర యువకుఁడు నిట్టూర్పువిడిచి "సుందరీమణీ! నీ విట్లేల కూరుచుంటివి?" అని రోషినారా నడిగెను.

రోషినారా బదులుపలుకలేదు. తనసుందరాంగుళులతోఁ దనదుస్తులచివరనున్నపోగుల నూడఁదీయుచుండెను.

"ఆఁడువాండ్రు లజ్జాపుంజములని మీ రెఱుఁగరా మహాప్రభూ!" అని గులాబీ యాకస్మికముగ ననెను.

"ఒక లజ్జయే కాదు - మఱికొన్నికూడఁ గలవు" అని శూరుఁడు నుడివెను.

"ఆమఱికొన్నియెవ్వియో ప్రభువులు తెలియఁజేయుదురా?" అని గులాబీ యడిగెను.

"సర్పము కోరలయందుండువిషముకంటె భిన్నముకాని విషము వనితలవాలుచూడ్కులలో దైవము దాఁచియున్నాఁడు" అని శూరుఁడు నవ్వుచు పలికెను.

"అనగా?" నని గులాబీ ప్రశ్నించెను.

"ఇప్పుడీమెచూడ్కులు నాహృదయమును దహించుచున్నవి. నీకుఁ దెలియుట లేదా?" అని యువకుఁడు నవ్వుచుఁ బలికి రోషినారావైపునకుఁ దిరిగి "నీవేఁడిచూడ్కుల నన్నేల బాధించెదవు? నిన్నావరించిన లజ్జాయవనికం దొలఁగించి నాతో దయతో మాటలాడఁజాలవా?" అనెను.

యువకుని మాటలవలనఁ బ్రయోజనము లేకపోయెను. విజితుండై యువకుఁడు కూడఁ దలవంచుకొనెను.

చాలసేపటికి యువతీమణి పెదవులు మెదపినది. ఆమె యెద్దియో గొణుగుకొని యీవిధముగఁ బ్రశ్నించెను. ఆసుస్వరమునువదలిమాధుర్యమునకు యువకుఁడు సంతోషసముద్రమున మునిఁగిపోయెను.

"ఈదుర్గస్వామి యెవరు?" అని రోషినారా యడిగెను.

"నేనే" యని యువకుఁ డనెను.

"మీ పేరేమి?"

"శివాజీ"

"నాతండ్రి శివాజీని గుఱించి ప్రసంగించువాఁడు. శివాజీ బందిపోటుదొంగ యని యాతఁడు పలుమారుపలికెను. నీవేనా?"

"అవును! ఆదొంగను నేనే"

"నీవు మతిమాలినవాఁడనని తలంచితిని. వెఱ్ఱివాండ్రైనను వారుతమకేనష్టముకలుగుపను లొనరింపరు. నీవు వెఱ్ఱివాఁడవును కావు—"

"నన్నేల వెఱ్ఱివాఁడ వనెదవు?"

"నీ ఘాత్మహాతకుఁడవని యిప్పటికి నెఱుఁగకుంటివా?"

"నాకేమో తెలియ లేదు".

"మూర్ఖుఁడా! నీవు నన్నపహసించితివి. దీనికిఁదగిన ప్రాయశ్చిత్తము నీకు జరిగితీరునని నమ్ముము."

"నన్నట్లు ధ్వంసముచేయసాహసింపఁగల బలవంతుఁడెవ్వఁడో విన వేడుకపడుచున్నాను." అని శివాజీ గర్వముతోఁ బలికెను.

"మొగలాయిచక్రవర్తి!" అని రోషినారా బదులు చెప్పెను.

"మొగలాయిచక్రవర్తియా" అని శివాజీనవ్వుచు "నాకాతఁడు భయమునొంది నిద్రాహారపానీయములకు దూరమయ్యెనది నీవెఱుఁగవుకాఁబోలు" నని పలికెను.

"దానికేమి? నీవు నన్నిక్కడ కేల తెచ్చితివి?

"నాకుఁ గలయొకకోరికను దీర్చుకొనుటకు"

"అదియెద్దియో?"

"నాకుఁ జక్రవర్తితో సంబంధము చేసికొనవలయునని కోరిక కలదు." అని శివాజీనవ్వెను.

రోషినారాకన్నులయందు దాగ్రహచిహ్నములు ప్రకాశించెను. ఆమె శివాజీని దూషింపనెంచిన ట్లామె పెదవులు కదలిక నొందెను. ఆమె నాసానాళములు విస్ఫారితములై కొట్టుకొను చుండెను. చల్లనిగాలికిఁ గదలు నీటికెలువవలె నామెవక్షస్థల మదరెను. తెల్లనియామెవదనము కందగడ్డవలె నెఱ్ఱఁబడెను. "నేను! తామెర్లను రాజవంశమునందు జన్మించిన నేను బందిపోటుదొంగ కర్థాంగినగుటయా?" అని రోషినారా యసహ్యకోపము ముప్పిరిగొనఁ బలికెను.

"నష్టమేమి?" అని శివాజీ గర్వముతో నని "తామెర్లను మొదలగు మీపూర్వులుకూడఁ బరాక్రమప్రదర్శనమున నేపేరుప్రతిష్ఠలు గణించిరి. వారికంటె ననేకవేలరెట్లుపరాక్రమవంతుండనగునాతో సంబంధమునకు నీవంతగా నేహ్యపడెద వేల?"

రోషినారా మాటలాడలేదు.

"సుందరీమణీ! నే నెన్నడును బందిపోటుల నొనరించి యుండలేదు. నేను మహారాష్ట్రమునకు స్వతంత్రప్రభుఁడను. నీకిక్కడ సంపూర్ణస్వేచ్ఛావిహారముండును. కాని నీవీదుర్గమును మాత్రము విడువఁజాలవు. నేను నిన్నప్పుడప్పుడు దర్శించినా నయనములఁ బవిత్రమొనరించుకొని తృప్తినొందుచుండును. నాకిప్పుడు సెలవా?" అని శివాజీ నవ్వుచు వెడలిపోయెను.

"రోషినారా యెప్పటివలెఁ బ్రార్థనాదికముల చేసికొని మఱియొకగదిలోనికి విశ్రాంతికై వెడలిపోయెను.

ఔరంగజేబు రోషినారాకొఱ కెంత ప్రయత్నించినను, దురదృష్టమువలన నాతని కేమియుఁ దెలియలేదు. పెద్దసైన్యము ను దీసికొని మహారాష్ట్రమునందలి దుర్గములన్నియు నాశనము చేయుట కాతఁడు తలంచెను. ఆ ప్రయత్నము లొనరించుచుండ నాతఁ డాకస్మికముగ ఢిల్లీనగరమునకుఁ బోవలసినచ్చెను. తనసే నానాయకులలో నొకఁడగు సైస్తుఖానుఁడను నాతనిఁ బిలిచి "నీవు సైన్యములతోఁ బోయి రోషినారానుదీసికొనివచ్చుటకుఁ బ్రయ త్నించుచుండుము. నీసహాయమునకు దల్వారుఖానుని, రాజాజయ సింగును గొప్పసైన్యములిచ్చి పంపుదును. నీవాదుండగీఁడగు శివాజీని బట్టి రోషినారాను మరలఁ దీసికొని రాఁగలిగితివా నీకు గొప్పబహుమానము లిత్తును" అని యెన్నియోవిధములఁ జెప్పి యౌరంగజేబు ఢిల్లీనగరమునకు వెడలిపోయెను. శివాజీని జయింప సైస్తుఖానుఁడు పూనాపట్టణపరిసరముల సైన్యము లతో నుండెను.

"ఇప్పుడు పాఠకుల కించుక శివాజీ జీవితచరిత్రమును విన్న వింపఁదలంచితిమి. రత్నఖనియగు భారతజననిని జయింప మొగ లాయీలు పరమోత్సాహముతో హిమవత్పర్వముల దాఁటి వచ్చి ఢిల్లీనగరము నాక్రమించుకొనినప్పుడు యిబ్రహింలోదీ యను ఢిల్లీచక్రవర్తి వారి నెదిర్చించెను. కాని రాజనీతిజ్ఞుఁడు కాని లోడీ యదృష్టమింకొకవిధముగ నుండెను అదియేమి పాపమో!.

భరతఖండ మెప్పుడు నొకేజాతిపాలనమునందుఁ జిర కాలముండలేదు. దౌలతుఖానుఁ డనుపంజాబీసేనానాయకుఁడు కూడ శత్రువులగు మొగలాయిలకు సాయపడెను. ఎట్లయిననేమి? మొగలాయీలు పఠానులఁ దఱిమివేసిరి. కాని దక్షిణహిందూ స్థానమున పఠానులీకథ జరుగుకాలమునాఁటి కింకను ప్రభువులై యుండిరి.

విజయపురము (Bijapore) నందుఁ బఠానురాజ్య మిం కను మొగలుల స్వాధీనము కాలేదు. ఇబ్రహింఆదిల్‌షా పరిపా లనమునందు శహాజీయను మహారాష్ట్రయోధుఁ డొకఁడు సేనా నాయకుఁడుగ నుండెను. ఆతఁడు మిక్కిలిగొప్పవాఁడని ప్రసిద్ధి నొందెను. ఉచితకాలమున శహాజీ తనదేశమునకుఁ బ్రభు వయ్యెను. అతఁ డిరువురుభార్యలఁ బెండ్లియాడెను. అందు జిజీ బాయి కిరువురుపుత్త్రులు గలిగిరి. పెద్దవానికి శంభాజీయనియు, రెండవవానికి శివాజీయనియు నామకరణ మొనరించిరి.

శివాజీకిఁ బదియేండ్లువచ్చుసరికి శహాజీ విజయపురము నకుఁ బోయియుండెను. సవతులకయ్యములు, కుటుంబకలహ ములు, మూలమున జిజీబాయి తన రెండవపుత్త్రుఁడగు శివాజీని తీసికొని తన తండ్రి యింటికిఁ బోయెను. నిమ్మాల్కరను మంచి గృహస్థుని తనూజాత నచ్చటనే మఱికొంతకాలమునకు శివాజీ పెండ్లియాడెను. పిమ్మట జిజీబాయి పూనాపట్టణమునకు నూతన దంపతులఁ దీసికొని పోయి యచ్చటనే వసియించుచుండెను.

శహాజీ జిజీబాయిని మఱచిపోలేదు. శివాజీనిమాత్రము మఱచిపోఁగలఁడా? తమతోఁ సుఖముగఁ గాపురముచేయుట కిష్ట

పడని జిజీబాయిపై నాగ్రహమొకప్పుడు కలిగినను జిజీబాయి పూనాలోనున్నట్లు విని శహాజీ, వెంటనే దాదాజీ కోనదేవుఁడను బ్రాహ్మణున కధికారమిచ్చి తనకుఁ బునహాపట్టణమునందున్న జమీందారీ నంతయు జాగరూకతతో జూచుచుఁ దనభార్యను పుత్రిని కాపాడవలయునని నియమించెను. కొలఁది దినములలోనే దాదాజీప్రజ్ఞవలన పునహాపట్టణమంతయు శివాజీకి భృత్యులై పోయిరి. వారందఱు శివాజీకిఁ బరమమిత్రులైరి.

సహ్యాపర్వతపంక్తిపై మిత్రులతో శివాజీ వేఁటకుఁబోయి, బలవంతులగు నాయోధుల సాహసమున నెంతయు నభివృద్ధి నొందుచుండెను. తండ్రి యాశ్వికదళమంతయు శివాజీచెప్పు చేఁతలలో నుండి యాతనికా ప్రాంతముల పర్వతారణ్యదుర్గమ ప్రదేశముల వలనఁ బ్రవర్తింప సాయమగుచుండెను. శివాజీ కప్పటికిఁ బదునాఱేండ్లు! శివాజీ యప్పుడొకసారి కొంకణదేశమంతయు దోఁచుకొనినట్లుచెప్పుదురు. ఆతఁడాయుధసాహాయ్యమున మొదట ధనార్జనమొనరించి క్రమముగ మాతృదేశమును పారతంత్ర్యమునుండి కాపాడఁ బ్రయత్నించుచుఁ గ్రమముగ సఫలమనోరథుఁడగుచుండెను.

దక్షిణహిందూస్థానమునందు పఠానులకును మొగలాయీలకును పోరు జరుగునప్పుడు శివాజీ మంచిసమయమని గ్రహించి, తనసైన్యముతోఁ దనకులాభము కలుగుపక్షమునఁ జేరి క్రమముగ మహారాష్ట్రమునందలి దుర్గములన్నియుఁ గైవసముచేసికొనెను. ఉత్తరకొంకణమును సంపూర్ణముగ శివాజీ యాసమయమునందే సంపాదించెను.

విజయపురపునవాబు శివాజీ నెన్నివిధములఁ బ్రయత్నించినను సాధించుట దుర్ఘటమని తలంచి, యాతనితండ్రియుఁ దన సేనాధిపతియు నగుశహాజీని బందిఖానాలో వైచెను. అందువలనఁ బుత్రుఁడు లొంగునని నవాబుతలంచెను. ఈవార్తవిని విషాదపడి శివాజీ షాజహానుసాయమువలనఁ దండ్రిని విడిపించుటయేకాక పూనాపట్టణప్రాంతదేశమును దుర్గములను గూడ సంపాదించెను. ఎన్నియోవిధముల విజయపురపునవాబు శివాజీని బంధింపఁదలంచి, యట్లుచేయ లేక విసిగి, తనసేనాధిపతియగు అఫ్‌జుల్‌ఖాను శివాజీనిఁ బట్టుకొనుటకు బదులాతఁడే దుర్మరణమునొంది సైనికులదారుణమరణమునుజూడవలసివాఁడయ్యెనని చరిత్రపాఠకు లెఱుఁగనిదికాదు. ఇది పనికాదని విజయపురపునవాబు శివాజీతో సంధిచేసికొనవలసినవాఁ డయ్యెను. అందు శివాజీ యిష్టముననుసరించి సంధి జరిగినది. ఈ సంధి వలన పునహాప్రాంతములకు శివాజీప్రభుత్వము స్థిరమైనది.

మహారాష్ట్రదేశమునందలి కొండలలో వసియించు భిల్లులు, మావలీలు, బడిగీలు మొదలగు కోయజాతులు శివాజీకి సైనికులు. వారుక్కుతునియలనుట మహమ్మదీయసైనికులుమాత్రమే యెఱిఁగినవిషయముకదా! వీరిసాహాయ్యముననే శివాజీ యనేకాద్భుతకార్యము లొనరించె ననుట యతిశయోక్తి కాదు. మేఁకలు సరీసృపములు కూడ నెక్కఁజాలని కొండశిఖరముల కెగఁబ్రాకియు, చీమలు దూరలేని దుర్గమప్రదేశముల కవలీలగ నేతెంచియు స్వామికార్యపరాయణులగు కొండజాతులు శివాజీరాజ్యనిర్మాణకర్తలైనట్లు తెలియుచున్నది. వీరిమొగ

లాయీసైన్యముల గమనమును గనిపెట్టుటకు శివాజీ నియమించి యుండెను.

రోషినారా ఢిల్లీనుండి మధురాపట్టణమునందున్న తండ్రినిఁ గలిసికొనఁబోవుచుండగాఁ గనిపట్టి యీచారులు చెప్పఁగావిని యామెను బట్టినచో నౌరంగజేబుతో సులభముగ సంధి కుదురునని తలంచి శివాజీ యామెను బట్టుకొనెను. తమయిష్టమగునిబంధనల కామొగలాయీ లంగీకరింతురనియే రోషినారాను బంధించుటయందు శివాజీకి మొదటనున్నయూహ! ఇది యిప్పుడు లేదు. రోషినారా సౌందర్యమును జూచుచు నామెకటాక్షవీక్షణముల మెలఁగవలెనని శివాజీ యభిలషించెను. ఢిల్లీనగరమునందు రాజకుటుంబమున కలహములు, యుద్ధములు సాగినవి. ఈసమయమున దేశమును, రోషినారా హృదయమును శివాజీ క్రమక్రమముగా సాధింపఁ దలంచుచుండెను. అం దెంతవఱ కాతఁడు విజయమునొందినదియు నీపిమ్మటఁ బాఠకు లెఱుఁగఁగలరు.

ఎనిమిదవప్రకరణము.

దుస్స్వప్నములు.

శివాజీ రోషినారాను రాయగడదుర్గమునం దుంచెను. అది శత్రువులు స్వప్నమునందైన ముట్టడించి జయింపలేరని శివాజీకిఁ దెలియును. శివాజీ స్వాధీనమునందున్న పెక్కుపర్వతదుర్గ

ములకంటె నిది దుర్భేద్యమైనది. ఆతని యితరదుర్గములతో మనకిప్పుడు ప్రసక్తి లేదు. దుర్గమునందుఁ బూలతోఁటలు, విహారారామములు, గదులు, మందిరములు, సోఫాలు, చల్లగాలి వీచుసదుపాయములు, మొదలగునవన్నియుఁ గలవు. రోషినారాను ప్రతిదినము శివాజీ చూచుచుండెను. క్రమముగా నామె కాతనియందుఁ గలవిరోధభావమంతయుఁ బోయినది. అంతే కాదు. ఆమె కాతనిపై స్నేహభావముకూడ నంకురించినది. కాని యామె యాభావముల నాతనికిఁ దెలియనిచ్చుటలేదు.

ఒకదినమున రోషినారా పుస్తకశాలయందుఁ గూరుచుండి యొకపుస్తకమునందలి పద్యములఁ జదువుచుండెను. గులాబీ వినుచుండెను. చల్లగాలి పరిమళముల గదియంతట వ్యాపింపఁ జేయుచుండెను. కొంతవడికి రోషినారా “గులాబీ! నాకు సుఖమెంతమాత్రము లేకున్న దేమి?” అని యడిగెను.

“అదియంతయు నీమనస్సుపై నాధారపడియున్నది.” అని గులాబీ నవ్వుచుఁ బలికెను.

“అవును. అక్కడమాత్రము సౌఖ్య మేమున్నది?” అని రోషినారా నవ్వుచుఁ బలికి తెల్లఁబోయెను.

“అమ్మా! మీకసౌఖ్యకారణము లెవ్వి?”

“లేదు. నాకు దుఃఖము లేదు. కాలమునకుఁ బ్రతిజీవుఁడును లొంగియుండవలెను. అదియే నా కసౌఖ్యకారణము.”

“నాకుఁ దెలియలేదు”

“నేను సుఖజీవనమునకుఁ బుట్టియుండలేదు” అని రోషినారా నిట్టూర్పువిడిచెను.

"నీకు సుఖమేలేదా? సుఖముకొఱకుజన్మింప లేదా?"

కన్నీళ్లతో రోషినారా యిట్లుపలికెను. "కడచినరాత్రి నిద్రించుచుండఁగా నాకొకస్వప్నమువచ్చినది. అది విచిత్రమైనది. మాతాతయగు షాజహానునకు చాలజబ్బు చేసినదఁట. ఆతఁడు మరణించునని రాజ్యముకొఱకు నాతండ్రి తనసోదరులతో గలహించెనఁట తుదకు నాతండ్రి సింహాసనస్థుఁడయ్యెనఁట. నాతండ్రి తనసోదరులను వారికుటుంబములను నాశనమొనరించెనఁట; నాతాత చావలేదఁట. ఐనను నాతండ్రియే పరిపాలించుచుండెనఁట! ఈవిధముగుస్వప్నమునంతయు విమర్శించుకొనుచు నేనాకస్మికముగ నొకదివ్యపురుషునిఁజూచితినఁట! ఆతఁడు సూర్యునివలెఁ బ్రకాశించుచుండెనఁట. ఆతఁడు నాశయ్యప్రక్కనిలువఁబడి "దురదృష్టవంతులారా! నీకు షాజహానువలెనే కష్టములొదవును" అనెనఁట. అంతట భయముతో నేనునిద్రనుండి లేచితిని." ఇట్లుచెప్పి రోషినారా దుఃఖింపసాగెను.

"ఎందులకేడ్చెదరమ్మా?" అని గులాబీ యోదార్చెను. "స్వప్నము లెన్నఁడును సత్యములు కాఁజాలవు. దానికొఱ కింత దుఃఖింపనేల?"

"అవును. స్వప్నములు సత్యములుకానేరవుకాని దుస్స్వప్నములుసత్యములు కాఁజాలవని చెప్పఁగలవా రెవ్వరు?"

"మంచి దిదియంతయు జరుగుననుకొమ్ము. అంతమాత్రమునకు నీవు దుఃఖింపవలసిన దేమున్నది?"

"ఏమంటివి. గాయములుతగిలినవారికిఁగాని వానిబాధ తెలియనేరదు."

"అంతగాయ మెవరికిఁ దగిలినది?"

"దురదృష్టవంతురాలనగు నాకే" అని రోషినారా నిట్టూర్పును విడిచెను.

"వైద్యునిఁ దీసికొని వచ్చెదనా?" అని గులాబీ హాస్యమాడెను.

"నీవైద్యుఁడీగాయమును మాన్పఁజాలఁడు."

"మావైద్యునిశక్తి నీవెఱుఁగనిది కాదు. చాలప్రజ్ఞావంతుఁడు."

"క్రొత్తవైద్యునిచే నాకువైద్యముచేయించుకొన నిష్టము లేదు. అదిగాక నాకిది సౌఖ్యసాధమునకే తీసికొనిపోవునేమో? నేనడ్డపడనేల?"

"మీ కేదిసౌఖ్యముగ నుండునో సెలవిచ్చెదరా?"

"నేను మరణించినచో నాకుఁ బరమసౌఖ్యముగ నుండును."

ఈప్రత్యుత్తరముతో గులాబీ హతాశురాలైపోయెను. రోషినారా యీవిధముగఁ జెప్పుట కామెకు బలవత్తరమగు కారణము లుండకపోవు. ఐన నారహస్యముల నామె గులాబీవంటి దాసికిఁ దెలియఁబఱుపఁ దలంపలేదు.

తొమ్మిదవప్రకరణము.

రోషినారా శివాజీకి సూర్యకాంతివలెఁ గన్పించినది. ఇఁక నాతఁడా ప్రకాశమానమగు యువతీమణిని విడువలేక

పోయెను. ఆమెను జూచిప్రేమించినప్పుడు శివాజీ తనకామెయే దుఃఖకారణ మగునని తలంపలేదు. ఈప్రతిమ నారాధించుట వలనఁ గలుగులాభ నష్టముల నాతఁడెన్నఁడును యోచించుకొని యుండఁడు. తనభావిజీవితమునం దీప్రకాశమెంతచీఁకటి నొద వించునో యెఱుఁగియుండనిశివాజీ యామెప్రకాశమున కాస నొందియుండఁడు. ఇప్పు డాతని కామెపైఁ గలప్రేముడి సులభ ముగాఁబోవునదియా?

ఒకనాఁడు శివాజీవచ్చి రోషినారాప్రక్కను గూరుచుండి యుండెను. గదియంతటనిశ్శబ్దముగనుండెను. కొంతవడికి శివాజీ యొక్కనిట్టూర్పును బుచ్చెను. ప్రేమపూరితములగు వాక్యముల నాతఁడు రోషినారాతో "నీసుఖరాజీవ మెప్పుడు వికసించును.?" అని ప్రశ్నించెను. "సూర్యకాంతి లేనిది రాజీవమెట్లువికసించును?" అని రోషినారా యనెను.

"ఆసూర్యుఁడెన్నఁటికి వచ్చును?."

"ఆసూర్యుఁ డెప్పుడు వచ్చునో మొదలే రాఁడో నాకుఁ దెలియదు." అని రోషినారా తలవంచెను.

"నాకోర్కు లాకాశహర్మ్యములని నేనెఱుఁగుదును. కాని నేనాకోరికను విడువఁజాలకపోవుటయే నాకు సంతాప మొసవించుచున్నది."

"మనము కోరఁగనే కోర్కులు సఫలించిన మనకు దుఃఖమెట్టిదో తెలియనే తెలియదు."

రోషినారా కన్నులవెంబడి నీరు వెడలుచుండెను.

శివాజీ దద్దరిలి "రోషినారా! దుఃఖపడుచుంటివేల?" అని యడిగెను.

"ఇఁక నేను దుఃఖించుట నీవుచూడవు" అని రోషినారా కన్నులఁ దుడుచుకొనెను.

తనకుఁ బ్రత్యుత్తరము రాలేదని శివాజీ తలవంచుకొనెను. రోషినారా దుఃఖముచే నిశ్చేష్టితయై యుండెను.

కొంతవడికి "నేను నిన్ను పూజించుటకుఁ గూడ నర్హుఁడఁ గాను" అని శివాజీ పలికెను.

ఇఁక రోషినారా తనప్రేమప్రవాహము నాటంకపెట్టి యూరకుండఁ జాలకపోయెను. ఆమె వెంటనే శివాజీచేతినిఁ బట్టుకొని తనమృదులాంగళీయములఁ బెనవేసి, యాతనిదృష్టులు తనచూడ్కులఁ గలియుట తడవుగ "ప్రభువర్యా! నీకీర్తికాంతులచే నీదేశమును బ్రకాశమంతమగున ట్లొనరించుచుంటివి. ఐనను నేను నాయాత్మబంధువులయిష్టము లేనిది నిన్ను — జాలను —" అనెను.

ఈ మాటలు పలుకునప్పటికి రోషినారా కండ్లుజలపూరితములై పోయెను. కంఠస్వరము రుద్ధమైపోయెను. ఈ మాటలనినరోషినారా హృదయగహ్వరమునందలి యోచనలఁ బరిశీలించు శివాజీశరీరము సంతోషముచే నుప్పొంగి పోయెను. వారిహృదయములు లీనమై యుంట మందిరద్వారముకడ నేమి జరుగుచున్నదియు వారెఱుంగఁ జాలకపోయిరి.

అచ్చటనొకఫకీరు లాంతరు చేతఁ బట్టుకొని నిలువఁబడి యుండెను. శివాజీ యాతనిఁజూచెను. శివాజీ యెప్పుడుచూ

చునా యని కనుపెట్టికొనియున్న ఫకీరు "మహారాజునకు మేలగుఁగాక!" యనెను. శివాజీ యానవాలుపట్టి "రమ్ము! కూరుచుండుము. అంతయు సరిగ నున్నదా?" అని యడిగెను. "దేవర పరిపాలనమున లోటులుండునా? భవాని కృపావీక్షణములనన్నియు సరిగనున్నవి."

శివా:— నీ విప్పుడెచ్చట నుండి రాక?

ఫకీ:— దేవరయానతిచొప్పున మాఱువేషములఁ దాల్చి ఢిల్లీనగరమునకుఁ బోయి మొగలాయీసైన్యముల గమనమును బరిశీలించి వచ్చితిని. విశేషములేవైనఁ గలవా?

రోషినారా ఢిల్లీవర్తమానముల వినవచ్చునని విస్ఫారిత నేత్రములఁ జూచుచుండెను.

ఫకీ:— అక్కడ విశేషములు దేవరవినలేదా?

శివా:— అవును! ఢిల్లీసింహాసనమునకు షాజహాను పుత్త్రులు దొమ్ములాడుచుండిరని వింటిని.

ఫకీ:— చిత్తము. అదియిప్పుడు ముగిసినది. సోదరులను బిల్లలనందఱఁ జంపి, తండ్రినిఁ జెఱనిడి, యలంగీరు బిరుదుతో నాతఁడు సింహాసనము నెక్కెను.

ఈవార్త విని ప్రచండవాయుప్రసరణమునఁ గూలునట్టి యనఁటివోలె రోషినారా మూర్ఛిల్లెను. శివాజీ తత్క్షణమే యామెనుబట్టుకొనెను. గులాబీనిఁ బిలిచి శివాజీ యామెకు శైత్యోపచారము లొనరింపుమనుచు ఫకీరునకప్పటికి సెలవొసంగెను. వార్తాహారుఁడిది చూచి విస్మయమొంది వెడలిపోయెను.

పదియవ ప్రకరణము.

ఫకీరు వార్తలు చెప్పిపోయిన రెండుదినములకుఁ బిమ్మట నొకనాఁడు శివాజీ తనమందిరమునం దొంటరిగాఁ గూరుచుండెను. రోషినారాను బట్టితెచ్చినది మొదలు నేటివఱకు జరిగిన సంగతులన్నియు విమర్శించుకొనెను. రోషినారా తన్నిప్పుడమితముగఁ బ్రేమించుచున్నదని గ్రహించెను. ఆమె సిగ్గుపడుచున్నది కాని లేనియెడలఁ దనప్రేమను వెల్లడించియుండునని తలంచెను. కొంతవడి కాతనికి రోషినారాతో సంబంధము తనప్రజలకేహ్యము కలిగించునా యని తటపటాయించెను. భగవంతుని దృష్టిలో నీకార్యము దోషము కాదనుకొనెను. అందఱు దేవుని బిడ్డలే యనితలంచెను. రాజపుత్త్రులు మహమ్మదీయులతో వియ్యమందలేదా? యని సమాధానపెట్టుకొనెను. ఔరంగజేబుతో మైత్రికిది సాయపడుననుకొనెను. తండ్రిని జెఱకంపినవాఁడు బిడ్డభర్తనాదరించునా యని సందియమొందెను. ఆతని యాగ్రహానుగ్రహములతో నాకేమిపని? యని తలఁచెను. జాతిమతరాజ్యములు పోయిననేమి? ప్రాణములైన లెక్కచేయక రోషినారాను బెండ్లియాడుటకుఁ దీర్మానించుకొనెను."

ఇంతలో నంతరాత్మ "శివాజీ! శాంతమ్ భూషణమ్" అని ప్రబోధించినట్లు తలంచి యోచించుచుండెను.

కొంతవడి కొకభృత్యుఁడు వచ్చి యాతనికొకచీటి నిచ్చెను. శివాజీ గురువగు రామదాసస్వామి శివాజీని భవానీదేవి యాలయమునకు వచ్చి తన్నుఁగలసికొనుమని యుండెను.

శ్మశానవాటికలచే భయంకరమై భీమానదీపరిసరంబుల నున్నభవానియాలయమునకు రాత్రి రెండుజాములకు బయలు దేఱి ఖడ్గమాత్రసహాయుఁడై శివాజీగురువునుఁగలిసికొనెను. ఆతని తో నప్పటి రాజ్యపరిస్థితుల నన్నిటిని ముచ్చటించెను. సైస్త ఖానునిఁ జంపుటకు శపథముచేసి వెడలిపోనసిద్ధముగా నుండఁగా రామదాసుస్వామి శివాజీ నౌరంగజేబుతో సంధిచేసికొనుమని చెప్పెను. ప్రాణమున్నంతవఱకు మహారాష్ట్రుఁడు మొగలాయీలకు భృత్యుఁడు కాఁజాలఁడు. మీ రిట్లాజ్ఞాపించుట న్యాయము కాదని శివాజీబదులు చెప్పెను. గురువు సెలవిచ్చి శివాజీ నాశీర్వదించి పంపెను.

మఱి రెండుదినములలో శివాజీ రాత్రి రెండుజాములకు సైస్తఖానుని శిబిరమును ముట్టడించి యాతనిఁ దఱిమి లక్షల కొలఁది ధనకనకవస్తువాహనంబుల సంపాదించినట్లు రామదాసు స్వామి వినియుండకపోలేదు.

శివాజీ రాయగడదుర్గమునుండి బయటికిఁ బోయినప్పు డొకనాఁడు మంకాజీయను శివాజీ సిలిదారు సైన్యమున కధ్యక్షుం డొకఁడు విహరించుచున్నరోషినారాను జూచుట తటస్థించెను. మంకాజీ యామెకడకుఁ బోయి, తన్ను బెండ్లియాడుమని బలవంతముచేసెను. రోషినారా యాతనిమోసగించి మఱునాఁడే

వచ్చి కలిసికొని పాఱిపోవుదమని చెప్పి చల్లఁగా దుర్గములోనికిఁ దప్పించుకొనిపోయెను. మంకాజీ స్వామిద్రోహమునంతయు శివాజీకి రోషినారా చెప్పివేసెను.

శివాజీ యాగ్రహపరవశుఁడై యాతనిఁ జంపుటకు నిశ్చయించుకొనెను. నేరమును విచారింపకుండఁ జంపినచోఁ దనసైన్యమునం దతృప్తి కలుగునని యెంచి శివాజీ యాతనితో ద్వంద్వయుద్ధ మొనరింపఁ దీర్మానించుకొనెను.

రోషినారా తనకు వాగ్దానమొనరించిన ప్రకారము తనతోఁ బాఱిపోవుటకు వచ్చునని కనుపెట్టుకొని మంకాజీ ప్రయాణ సన్నద్ధుఁడై యుండెను.

శివాజీ ప్రభాతమున లేచి రోషినారా పరుండియున్న మందిరద్వారముకడకు వచ్చెను. ఆమె లేచి యదివఱకే దైవ ప్రార్థన మొనరించుకొనుచుండెను. రోషినారా! దైవము నుద్దేశించి "దేవాదిదేవా! నాప్రాణప్రియుఁడగు శివాజీతో నన్నుఁజేర్చి మాదోషముల క్షమియించి సుఖజీవన మిమ్ము. మాతండ్రిపాప హృదయమునుండి మాలిన్యమును దొలఁగింపుము. శివాజీ యెడఁ దప్పు నాకన్యులయెడఁ బ్రేమ మొదవకుండ రక్షింపుము. నాయీజీవితమున కాతనినే నాథునిఁజేసి పాలింపుము." అని రోషినారా పలికినపలుకులు శివాజీ చెవులార విని ధన్యుఁడనైతి నని తలంచి రోషినారాను సమీపించి యానందము నొందెను. రోషినారా ప్రభాతముననే తనకడకువచ్చి తనప్రార్థనమును వినిన మనోనాయకునిఁ జూచి వినమ్రురాలై యాశ్చర్యము నొందెను.

ప్రాణనాయకు నుచితరీతి నాదరించెను. ఆమె కశ్రుజలము లపరిమితములయ్యెను. శివాజీ యాఁడుదానికంటె నధికముగ దుఃఖించెను. ఎందులకో వారే యెఱుఁగరు. ఒకరేడ్చుట రెండవ వారికిఁ గష్టముగ నుండెను. ఒండొరులు గన్నుల నీరు గ్రమ్మకుండఁ దుడిచి సమాధానపడిరి. కాని వారిహృదయములయందుఁ జలించు భావము లెవ్వ రెఱుఁగఁగలరు? ప్రణయను లెఱుఁగఁగలరని మన మూహింపవచ్చును.

మంకాజీని జంపుటకు ద్వంద్వయుద్ధ మొనరింపఁ బోవఁ దలంచి శివాజీ రోషినారా చేతుల నెంతయో కష్టముపై విడిపించుకొని, యాశీర్వదించి యుద్ధమునకు సెలవొసంగిన వీరపత్ని యగు రోషినారాను బహూకరించి శివాజీ దుర్గప్రాంగణమునకు వచ్చెను.

పదునొకండవ ప్రకరణము.

నిర్ణీతకాలమున మంకాజీతో శివాజీ యుద్ధమొనరించి యాతనికుడిభుజమును శివాజీ నఱికివేసెను. మంకాజీయును మల్లయుద్ధ విశారదుఁడగుట శివాజీకిఁ గూడ మెడపై బలమైనగాయము తగిలినది. అది లెక్క గొనక శివాజీ తనపడకగదిలోనికి రక్తపాత మధికమగుట దుస్తులువిడిచి శివాజీ కండ్లు తిరిగి మంచముపైఁ బడిపోయెను. ఆదెబ్బకు మఱియొక రెవ్వరైన నీసరికే మరణించియుందురు. గాయముతగిలినసంగతిచూచి సేవకులఁ బిలిచి

గులాబీ రోషినారాకడకుఁ బరువెత్తెను. రోషినారా భయమున రెండడుగులలో శివాజీగదిలోనికి భయముతోఁ గన్నీటితోఁ బరుగెత్తుకొని వచ్చెను. అప్పటికి శివాజీ పెదవులుమెదలుచుండెను. హీనస్వరమున "రోషినారా! మనోహారిణీ! మరణము సమీపించినది. నాకొక్కసారి కనఁబడుము." అనుచుండెను. రక్తసముద్ర పరిప్లుతుఁడై మైమఱచి పడియున్న శివాజీనిఁ జూచుసరికి రోషినారాకన్నులనుండి జలములు జలజలరాలిపోవుచుండెను. శివాజీ బాధచే "అమ్మ! బాబు! రోషినారా! శ్రీరామ!" అనుమాటలఁ బలవరించుచుండెను. "అయ్యో! బుద్ధిహీనురాలవగు రోషినారా! నీవెంతమూర్ఖురాలవు. నీశివాజీ యిప్పుడు మరణమునొందినచో నీవేమయ్యెదవు? నిన్నారాధించునీప్రాణవిభునితో నీవఱకే చేరక యాలసించి నీవెంతదుఃఖమును గలిగించుకొంటివి? నీవు దురదృష్టవంతురాలవు" అని యెవ్వరో రోషినారా చెవిలో ననినట్లయ్యెను. ఆమె స్థాణువువలె నిలువఁబడిపోయెను.

కొంతవడికి రోషినారాకు స్మృతివచ్చి పరిచారముచేయుచున్న సేవకులను, వైద్యులను, కొంచెము తప్పుకొనుఁడని చెప్పి, తనప్రాణనాయకునిఁ జేరి యాతనితల తనయొడిలో నుంచుకొని కళావిహీనమగుచున్న వదనమును జూచెను. రక్తమెన్నిమందులు రాచిన నాఁగుటలేదు. రోషినారా యశ్రుజలములు మాత్ర మాఁగుచున్నవా?

వనితలు రోగుల కుపచారమొనరించుటకుఁ బుట్టిన దేవతలు స్త్రీలు పనికిమాలినవారని నిందించుబుద్ధిమంతు లొక్కనార

రోగులై తాము మూర్ఛనొందునుకొను స్త్రీచే నొక్కసారి యుపచారము నొందుదురుగాక! ఎంత తెలివిమాలిన వనితయైన నితరుల బాధ చూడఁజాలక చేయుపనులఁ జూచియైన స్త్రీల హృదయమును బురుషు లెఱుఁగుదురుగాక!

వైద్యుఁడు పెదవి విఱచి "ఈ రక్తప్రవాహ మాఁగినచో నేను సులభముగ మహారాజును బ్రతికింపఁ గలిగియుందును" అనుకొనెను.

రోషినారా భయముతో "నదికష్టమా?" అని ప్రశ్నించెను.

వైద్యు:—భయము లేదు. రక్తధారలు తగ్గుచున్నవి. రోషినారా కాశ యుద్భవించి కొంచెము ధైర్యము వహించి కన్నులు తుడుచుకొని గాయమునుజూచి, మందు రాయుచుండెను.

రోషి.—రక్తస్రావము మానినదా?

వైద్యు.—జ్వరము తగ్గవలెను. పిమ్మటఁగాని యాతనికి స్మృతి రాదు.

రోషి.—జ్వర మెప్పటికిఁ దగ్గవచ్చును?

వైద్యు.—తెల్లవాఱుసరికి.

రోషి.—ఈతఁడు పైకిఁ జెందుచున్నయంత బాధ లోపలఁ బొందుటలే దనుకొనియెదను.

వైద్యు.—అవు నాతనికి మనస్సు సుఖముగనే యున్నది.

రోషి.—నీవు చెప్పినమాటలవలన నాకు బాగుగ ధైర్యముకలిగినది. చంద్రున కొకనూలుపోగువలె—ఇది నీకష్టములకుఁ దగినప్రతిఫలము కాకపోయినను—దీనినిఁ బరిగ్రహింపుము.

మహారాజున కించుక నెమ్మది కలిగినతోడనే గొప్పబహుమానము లందఁగలవు." అని రోషినారా తనమెడయందున్న వజ్రములహారమును దీసి వైద్యునకిచ్చెను.

వైద్యు.—(ఆశ్చర్యముతో) "అమ్మా! ఈగొప్పబహుమానము మహారాజున కారోగ్యము కలుగువఱకుఁ దీసికొనుట కిష్టపడను. మన్నింపుఁడు." ఇట్లనుచు వైద్యుఁడు హారమును దిరిగి యీయఁబోయెను.

రోషి.—అయ్యా! నీవట్లనవలదు. నీ వీబహుమానమును స్వీకరించుట నన్నుగౌరవించుటగా భావించెదను. స్వీకరింపకుము.

వైద్యు.—నీకు మంగళమగుగాక! ఈబహుమానమును వందనములతో స్వీకరించితిని.

వైద్యుఁడు నాడి పరీక్షించి తొందరలేదనిచెప్పి కొన్ని మందులిచ్చి నిర్ణీతకాలము ననుసరించి మందులు రోగికిచ్చునట్లు రోషినారాతోఁ జెప్పి యేమాత్ర మేమరుపాటుండినను జిక్కులుకలుగునని చెప్పెను. అతఁడు సెలవుతీసికొనుచు రోగికేమియు భయములేదని రోషినారాకు ధైర్యముచెప్పి వెడలిపోవుచుండెను.

"నీవు తిరిగి యెప్పుడు వచ్చెదవు?" అని రోషినారా యడిగెను.

"సాయంకాలము తొమ్మిదిగంటలకు వచ్చెదను" అని వైద్యుఁ డనెను.

రాత్రి యగుచున్నది. పరిమళవంతమగు గదియందు తేజోవంతమగు దీపికలు వెలిగించిరి. చూచుటకు వచ్చినవారంద ఱును మహారాజును విడిచి వెడలిపోయిరి. ఇఁక నాగదియందు రోషినారాయును, ఆమె పరిచారికలును మాత్ర ముండిరి. కొందఱు పరిచారిక లుపచారములయందును, కొందఱు రోగికి కావలసిన మూలికాసంపాదనమునను మగ్నులై యుండిరి.

వైద్యుఁడు మరల వచ్చెను. కాని శివాజీ తిరిగి జ్వరము ప్రకోపించి బాధపడుచుండెనని గ్రహించి యాతఁడు కొంచెము భయపడెను. వైద్యుని ముఖవర్ణము మాఱినది. శివాజీ శయ్య ప్రక్కనున్న దంతపుబల్లపై నొక్కచిన్నసీసా యుండెను. ఆసీసా తీసి వైద్యుఁడు భగవంతునిపై భారమువైచి ప్రార్థించి యందలి మందును గొంచెము శివాజీనోటఁ బోసెను. కొన్నినిమిషము లకుఁ బిమ్మట రోషినారా మునుఁగుతొలఁగించి శివాజీశరీరమును బట్టి చూచి "చెమ్మటలు గ్రమ్ముచున్నవి." అని వైద్యునివైపు నకుఁ జూచి పలికెను. భయముతో నున్నవైద్యుఁ డాశాసూచక మగు చిఱునవ్వుతో "అట్లయిన జ్వరమిఁక విడిచిపోఁగలదు." అని పరీక్షించెను.

రోషినారా చేరుమాలాతో శివాజీకిఁ బట్టిన చెమ్మటలు మెల్లగఁ దుడుచుచుండెను. వైద్యుఁడు మందులిచ్చుచునే యుండెను. క్రమక్రమముగా జ్వరము తగ్గి శివాజీకి స్మృతివచ్చుచున్నట్లు చిహ్నములు కనఁబడఁజొచ్చెను.

"నేనిఁక నుండవలసినపని లేదు. ఈవలనే మందు లనేక మిచ్చియుంటిని. రాత్రి కూడఁ జాలభాగము గడచిపోయినది.

ఇఁక నాతఁడు క్రమముగా స్మృతికి వచ్చును. భయము లేదు." అని చెప్పి సెలవుతీసికొని వైద్యుఁడు వెడలిపోయెను.

తెల్లవాఱుటకుఁ గొంచెముపూర్వము శివాజీ కన్నులు తెఱచెను. అప్పటికి రోషినారా తనకువిసరుచుండుటయు గులాబీ మెల్లగఁ గాల్లుపట్టుచుండుటయు ఇతరపరిచారిక లుపచారములు చేసి మందులు గాయములకు గాచుచుండుటయుఁ జూచెను.

శివాజీ యొత్తిగిల లేకపోయెను. ఎందువలన ననఁగా, నాతనిరొముడలంతయు నొప్పులెత్తుచుండెను. శివాజీ యెద్దియో తన లోఁ దాను గొణుఁగుకొనుచున్నట్లు రోషినారా గ్రహించినది. ఆమె కొక్కమాటమాత్రము వినఁబడినది. అది యేది? "రోషి నారా! ఇప్పుడు మాటలాడవలదు. అది మీకు బాధగనుండు ను." అని రోషినారా మెల్లగ ననెను. "మీకు సంపూర్ణారోగ్య ము కలిగినపిమ్మట నేను మీమాటలన్నియు విందును." అని రోషినారా బదులుచెప్పెను.

శివాజీ తిరుగఁ గన్నుల మూసికొని నిశ్శబ్దముగ నుండెను. రోషినారా విసరుచునే యుండెను. అప్పు డప్పుడు పన్నీరు చిలుకరించుచునే యుండెను.

తెల్లవాఱుసరికి శివాజీ కొక్కగట్టినిట్టూర్పు వినఁబడి నది. దానితో నతనికి మెలకువ వచ్చినదికాని యామెవదనమున నున్నగులాబీలు వాడిపోయినవి. కన్నీళ్లతో నేత్రము లారసి పోయినవి. ఆతనివదనము బాధచే వికలమగుచుండినను, శివాజీ చిఱునవ్వు నవ్వెను. అది హీనమైనదియే! ఆతఁ డెందులకు నవ్వెను ?

తా నెంత బాధపడుచున్నను సహింపఁగలఁడు కాని సత్యముగ తనమనోహారిణిఁ బ్రేమించునాతఁడామె కాంతిహీనమగు వదనమును జూడఁజాలఁడు. ఆమె సుఖముగ నుంటయే యాతనికిఁ గావలసినది. రోషినారా తనకు సుఖముగనున్నదనుటకె శివాజీ నవ్వియుండవలెను. అందువలననే యాతఁడు "రోషినారా! నాకేమియు బాధలేదు. సుఖముగ నున్నది. నీకు భయములేదు. దుఃఖింపకుము." అని పలికెను.

"మంచిది. మంచిది." అని రోషినారా నవ్వెను.

రోషినారా నవ్వులు శివాజీకి పువ్వులవలెఁ గాన్పించెను. ఆశయ్యపై నాతఁడు మరణించిన నది పూలశయ్యకదా యని యాతఁడు తృప్తినొందెను. ఆతని కిప్పుడు సుఖముగ నుండెను. గాయములకు రాచినమందులకంటె నామెనవ్వు వేవిధములఁ బనిచేసెను.

రోషి.—నీవు నాకై చాల కష్టపడితివి.

శివా.—నీకొఱకు నాజీవితమును ధారపోసి ప్రాణములు విడుచుటకూడ నాకు బాధకరముకాదు.

రోషి.—అవును. అది సరియే! కాని నేను—

శివా.—(ఆమెను మాటలాడ నీయక) మనోహారిణీ! ఆయుధపాణులగు పురుషు లిట్టిగాయము లందుటలో నాశ్చర్యము లేదు. మాకుఁ బ్రాంతమే! ఇట్టివి దేవప్రీతికరము లని నేనెఱుఁగుదును.

ఈమాటలు రోషినారాకు సంతోషమును, అసంతోషము శివాజీ కానందమును గలిగించి బాధానివారకము లయ్యెను.

రోషి.—ఇట్టికష్టము లెవ్వరుకోరుకొందురు.

శివా.—ఇట్టికష్టములోనే గాయపడినప్పు డానందము నొందిన యాతఁడుమాత్ర మిట్టికష్టములఁ గోరుకొనును.

రోషి.—"ఇడుములలో సుఖమా?" అని యాశ్చర్యము నొందెను.

శివా.—రోగపడినప్పుడు సుఖము లేదనియే నీయభిప్రాయమా? అందులకు విరుద్ధముగా నాయనారోగ్యస్థితి నా కానందదాయకముగ నున్నది. నాజీవితాధారమా! నావలె సుఖము నొందువార లికనెవ్వరున్నారు? రోగశయ్యపై నింత సుఖమెవ్వరికుండును?

ఈపాలనురుఁగువంటిశయ్యపై నీవంటి యువతీమణి పరిచర్యలందుచున్న నాకంటె ధన్యతము లెవ్వరు? దీనికంతకుఁ గారణము నాగాయములు కావా? నాకనారోగ్యము కలుగుటవలననే నీవంటిమనోహారిణి సపర్యలు కలిగినవి కావా? ఈగాయములే నా కదృష్టదాయకము లైనవి.

అని శివాజీ యూరకుండెను. ఈ వెఱ్ఱిసంభాషణ మచ్చట స్త్రీలోకము నొక్కసారి హాసమహాసముద్రమున ముంచివేసెను. శివాజీ యీవిధముగ నానందసముద్రమున సుఖియగుచుండ, మంకాజీ యేమయ్యెనో చూతమా?

పండ్రెండవప్రకరణము.

శివాజీతో యుద్ధముచేసి పడిపోయినమంకాజీ చనిపోయెనని భృత్యులు రాజాజ్ఞ ననుసరించి కోటక్రిందనున్న పీనుఁగులగుంటలోనికిఁ ద్రోసివైచిరి. కాని లోకమునకుఁ బనికిరానివస్తువులు త్వరగ నశింపవా? మంకాజీ ప్రాణము పోలేదు. ఆపీనుఁగుల పెంటలనడుమ, దుర్వాసనాభూయిష్ఠమైన యారంగమునందు, నానానాళములున్న జీవులు మృతకళేబరభక్షణ మొనరింపనివైనను జీవింపలేని యాప్రదేశమునందా మంకాజీ జీవములు నిలిచియుండెను. ద్వంద్వయుద్ధము జరిగిననాఁడే యాతని పర్వతశిఖరమునుండి క్రిందకుఁ బాఱవైచిరి కదా! మఱి నాలుగైదు దినముల కాతనికి స్మృతివచ్చినది; కాని కుడిచేయి సంపూర్ణముగఁ బోయియుండుట వలనను, శివాజీ ఖడ్గప్రహారణముల వలన మంకాజీ యెముకలుకూడఁ దెగియుండుటవలనను, శరీర మంతయు నొచ్చి యాతఁడు లేవలేకపోయెను. కష్టపడి లేచి ప్రక్కనే పాఱుచున్న సెలయేటికడకుఁ గొంతవడికిఁ బోయి, దప్పి తీర్చుకొని, యాపర్వతపాదమున నున్న ఫలవృక్షములనుండి రాలియున్న కొన్నిపండ్లుతిని యాతఁడు జీవముల నిలువఁబెట్టుకొనెను. తుద కాతఁడు శివాజీని గుఱించి తలపోసెను. ఆతనిపై నాగ్రహము వృద్ధియై, మంకాజీ మొగలాయిలతోఁ జేరి శివాజీని సాధింపనిశ్చయించుకొనెను. శివాజీని నాశనమొనరించువఱకు నిద్రపోనని శపథ మొనరించుకొనెను.

కొంతకాలమునకు మంకాజీ గాయములు మాని యారోగ్యవంతుఁడయ్యెను. కాని యంగవిహీనతవలన నాతఁ డాతనికే యుపయోగకారి కాఁడు. వానకాలము ప్రారంభమైనది. మేఘములుఱుము నారంభించినవి. ఆవానలలోనే మంకాజీ ప్రయాణమునకు శక్తిలేక పోయినను మొగలాయీల శిబిరప్రాంతములకుఁ బోయెను.

పటకుటీరము లెన్నియో నిర్మింపఁబడియున్నవి. ఆయుధపాణులై సైనికులు పహరా నిచ్చుచుండిరి. ఆపటకుటీరముల నడుమ నెత్తైనయొకగుడారముండెను. అది యలంకారములచేఁ దక్కినగుడారములకంటె నధికసుభగత్వముచేఁ బ్రకాశించుచున్నది. అది మొగలాయిసైన్యాధిపతి గుడారమై యుండునని మంకాజీ తలంచెను. ఆతఁడు మెల్లఁగ నాగుడారమును జేరి యాతనికిఁ గన్పడిన మొదటిపహరాజవాను నీవిధముగఁ బ్రశ్నించెను. "మీ సేనాధిపతిని దర్శించుటకు వచ్చితినని యాతనితోఁ జెప్పెదవా?" "ఇచ్చట దయచేయుఁడని" యొకయాసనమును జూపి యాసైనికుఁడు గుడారములోనికిఁ బోయి తిరిగివచ్చి "అయ్యా! సెలవైనది. దయచేయుఁడు." అని చెప్పెను.

లోపల సైస్తఖాను తిరిగి శివాజీ చెదరఁగొట్టిన సైన్యమును బ్రోవుచేసికొనుచుండుటచే నాప్రసంగము మాని మంకాజీని జూచి కూర్చుండుమనెను. పిమ్మట "నీసంగతి సందర్భములఁ బట్టిచూడ నీవు మహారాష్ట్రప్రభుని సందేశహారుఁడవని తోఁచుచున్నది. కాదా? నీపని యేమి?" అని సైస్తఖానుఁ డడిగెను.

మంకాజీ ప్రత్యుత్తరము నీయక సైస్తఖానుని ప్రక్కనున్న యిరువురభటులను జూడసాగెను. "తొందరలేదు. నీయుద్దేశము స్పష్టముగ నీవు చెప్పవచ్చును" అని సైస్తఖాను హెచ్చరించి "వీరు నాయాంతరంగికులే. నీకు రహస్యభంగము కాదని నేను పూటపడుదును. నీవు చెప్పదలఁచినది చెప్పుము." అని యడిగెను.

అంతట మంకాజీ "ప్రభువర్యా! నాయాగమనకారణము మీకు సంపూర్ణముగ విన్నవించెదను. కాని దానికి ముందు మీరు నాశరీరమును బరీక్షింపుఁ" డని తనశరీరముపై నున్న వస్త్రములఁ దీసివైచెను. ఆశరీరముపై నున్నగాయములు, మానుచున్న మచ్చలును వారికాతఁడు చూపెను. "నిన్నింత దారుణముగ గాయములొనర్చినవా రెవ్వరు?" అని సైస్తఖానుఁ డడిగెను.

మంకా:— (కన్నీరుతో) మిమ్ముల నీరహస్యప్రదేశమునఁ దలదాచుకొనఁ జేసిన యాపరమదుర్మార్గుఁడగు శివాజీయే నన్నిట్టి దుస్థితికిఁ దెచ్చినది.

సైస్త:—ఆగజదొంగ నిన్నిట్లెందులకుఁ గొట్టవలసివచ్చినది.

మంకా:— అదియొకదీర్ఘమైనచరిత్రమగును. నన్నిక్కడ రక్షించుట కంగీకరింపుఁడు. నాశరీరము నిట్లువైకల్యమొనరించిన యాపరమనీచుని, నాప్రాణములఁ దీయఁదలంచిన యా దుర్మార్గుని నాచేతఁ బ్రాణములు పుచ్చుకొందును. అందులకు మీ రంగీకరింపఁ గోరెదను.

సైస్త:—నేను నిన్నెట్లు విశ్వసింపఁగలను. శత్రువు పలుపోకడలు

పోయి మోసగించుచున్నాఁడు. నీవాతఁడు పంపినగూఢచారివి కాఁగూడదా?

మంకా: (కోపముతో) ప్రభువులు నే నసత్యమాడుచున్నట్లె తలంచుచున్నారా?

సైస్త:—లేదు. ఏమైనను నీవు ఢిల్లీచక్రవర్తిసేనలోఁ జేరి, యాచారము ననుసరించి ఘోరప్రమాణములొనరించి నీశక్తికిఁ దగినవేతనమును బుచ్చుకొనుచుండినచో నిన్ను మాయొండ నుండనిచ్చుట కభ్యంతరము లేదు. నిన్ను రక్షించుట కష్టమాటంకముండదు.

మంకా:— (కొంతయోచించి) అయ్యా! నే నందులకంగీకరింపలేను. నాకు గాయములన్నియు మాని జవచేరువఱకు మీరు రక్షింపుఁడు. పిమ్మట నేను శివాజీపైఁ గసితీర్చుకొందును. నేను చేయఁబోవు నీదేశద్రోహకరము నపకీర్తికరము నగు కార్యముకొఱకైనను, మీచక్రవర్తిసేవకుఁడను కాఁజాలను.

సైస్త:—నీకసితీర్చుకొనినపిమ్మట నేమి చేయుదువు?

మంకా:—తిండిమాని మరణించెదను.

సైస్త:—ఏల ?

మంకా:—ఘోరశపథమొనరించి యీకార్యమునకుఁ బూనుకొంటిని. ఇది తీరిన నాపగతీరును. పిమ్మట నేను బ్రదుకవలసినది లేదు. మీకిష్టము లేనియెడల మఱియొకరిమరుఁగు చొచ్చెదను.

సైస్తఖానుఁడు మంకాజీ యాగ్రహమును జూచి యది నిశ్చయమైన శత్రుత్వమని విశ్వసించెను. "శరణమ్మనుచున్న వీనిని విడువనేల? ఏమో? వీఁడె నాసైనికులసాహాయ్యమువలన శివాజీని బంధించి, యాకీర్తి నాకుఁగలుగుటకుఁ గారకుఁడు కాఁగూడదా?" అని తలంచెను. "మంచిది! నీవారోగ్యము చెందువఱకు నిచ్చట నుండవచ్చును. అప్పటివఱకు నేను శివాజీనెదిరింపను. పిమ్మట నీవాతనిఁ బట్టఁగలిగితివా నీకష్ట మూరక పోనీయము." "నాకు, బహుమానము లక్కఱలేదు. ఆదుర్జనుని రక్తమీకన్నులుచూచిన చాలును. అది మీసాయమునఁ గావలెను" అని మంకాజీ బదులుచెప్పెను.

పిమ్మట సైస్తఖానుఁడు మంకాజీకి వలసిన యేర్పాటు లొనరించి యాతనికొకవైద్యుని నియమించెను. చక్రవర్తికడ వేతనము తీసికొనని మంకాజీదేశాభిమానమును మాపాఠకులు గ్రహించినవ్వకుందురా ?.

పదుమూఁడవప్రకరణము.

మహమ్మదీయపరిపాలనమునందుఁ జక్రవర్తులు మహమ్మదీయులు కానివారిని బెట్టినబాధ లపరిమితములని చరిత్రలు నుడువుచున్నవి. హిందువులు బాధలధికమైన కొలఁది మతరక్షణదీక్షాపరవశులై పోయిరి. అందువలననే హిందూమహమ్మదీయులకుఁ జీవకాలమువఱకు శత్రుత్వము వృద్ధికాఁ జొచ్చినది. రాజ

పుత్రులు మహమ్మదీయపరిపాలన సౌభాగ్యమునందుఁ జేరవలసినవారైరి భగవానుదాసువంటి రాజులు తమతనూజాతల ఢిల్లీ చక్రవర్తులకుఁ బెండ్లిచేసిరి. అట్లయ్యు నీజాతులు రెండునుకలియలేదు. అక్బరువంటి రాజనీతిజ్ఞుఁడు ముసలితనమునందుఁ జూపిన ప్రేమము నాతఁడే బాల్యమున హిందువులయెడఁ జూపలేదు. అక్బరు స్నేహితునివలెఁ గన్పట్టినశత్రువు. ఆతనిదుర్మార్గములకుఁ బట్టపగ్గములు లేకపోయెడివఁట! ఔరంగజేబు సింహాసనస్థుఁడగుట మహమ్మదీయులకు సంతోషదాయక మయ్యెను. ఈసమయమునందే యవనాంతకుఁడగు శివాజీ విజృంభించెను.

మంకాజీ క్రమముగ నారోగ్యవంతుఁ డయ్యెను. కాని యాతని కుడిచేయి పూర్వమువలె శక్తివంతము కాలేదు. తనగదిలో నొక్కఁడే కూరుచుండిన సైస్తఖానుఁడొక్కనాఁడు మంకాజీని పిలిపించెను. మంకాజీని కూరుచుండుమని ఖానుఁ డాతని క్షేమసమాచారముల నడిగెను. "నాకిప్పు డారోగ్యము కలిగినది. నీకు భగవంతుఁడు మంగళమునిచ్చునుగాక!" అని మంకాజీ బదులు ఛెప్పెను.

సైస్త:—దుర్గమిప్పుడు ముట్టడింపవచ్చునా ?.

మంకా:—ఆహా !

సైస్త:—ఇచ్చటదారులు మాకుఁ దెలియవు. దుర్గద్వారమునకుఁ బోవుమార్గములఁ దెలియఁబఱచెదవా ?

ఈమాటల వినిమంకాజీ యూరకుండెను. ఆతనికేమియు దోఁపలేదు. చాలవఱకుఁ జింతించెను.

"మంచిది! ఊరకుంటి వేల? మాటలాడ వేమి?" అనిసైస్తఖానుఁ డనెను.

మంకా.—మీ రడిగినవిషయములఁ దెలుపుటకు నేనెన్నఁడును పూనుకొందునని తలంపకుఁడు.

సైస్త.—అట్లయిన శివాజీని నీవెట్లు పట్టుకొందువు.

మంకా.—ఆతనిఁ బట్టవలసిన యగత్యము లేదు. మీ సేవకులలో నొకరిని నాతోఁ బంపుఁడు. నేనాశివాజీతల ఖండించి మీ కర్పించెదను.

మంకాజీ మాటలకర్థము తెలియక ఖానుఁ డతృప్తిపడెను. పిమ్మటఁ గొంతవడి కాతఁడు "నీవు చెప్పునదెద్దియో నాకుఁ దెలియుటలేదు నీవు శివాజీతలఁ దెత్తునందువు కోటకుఁ బోవలసినమార్గములఁ జెప్పనందువు, దీని కంతకు నర్థమేమి?" అని పలికెను.

మంకా.—నేను దానికి సమాధానము చెప్పలేను. నేను శివాజీని దండింపఁదలఁచితిని. నే నావాగ్దానముతోనే మీరక్షణమునఁ జేరితిని. నేనొక్కవ్యక్తిదోషముకొఱకు మాజాతినంతయు నాశనముచేయ నిష్టపడను. నా కాయోచన ముందుఁ దోఁపలేదు. కావున నిఁక నన్నావిషయమై వేధింపకుఁడు"

మంకాజీమాటలు ఖానునకుఁ గోపముఁ దెప్పించెను. హిందూమతనాశకులగు మహమ్మదీయుల కాతని జాత్యభిమానమే కోపకారణమయ్యెను; కాని బుద్ధిమంతుఁడగు ఖానుఁడు కార్యవాది కావునఁ గోపము నణఁచుకొనియెను.

సైస్త.—మంచిది, నీవు దుర్గరహస్యములఁ జెప్పుట కిష్టములేనియెడలఁ జక్రవర్తికొలువునఁ జేరుట కేమి?

మంకా.—నా కాయభ్యంతరమేమియు లేదే. చక్రవర్తి గర్భశత్రువును జంప బూనుకొనియుంటిని కాదా?

సైస్త.—నీ వొకసైనికుఁడవు కారాదా? అట్లే రాజభక్తితో వేతనమునందుచు నీసద్విధిని నెఱవేర్పవచ్చును.

ఈమాటలు మంకాజీకిఁ గోపముఁ దెప్పించెను. ఆతని ముఖవర్ణము మాఱినది.

మంకా.—నారాజెవరు?

అని మంకాజి గద్దించెను.

సైస్త.—ఢిల్లీచక్రవర్తి!

మంకా.—మేము మహమ్మదీయుల సేవకులము కాము. ఔరంగజీబు నారా జెట్లు కాఁగలఁడు?

సైస్త.—నీ వాతనిసైన్యమునఁ జేరితివి. ఇప్పుడు వ్యతిరేకముగ నెట్లు ప్రవర్తింపఁగలవు?

మంకా.—అయ్యా! నే నిచ్చటకు నాపగఁదీర్చుకొనుటకువచ్చితి కాని నేను నాజాతినే సర్వనాశనముచేసికొనఁదలఁచినంత దుస్థితికి దిగిపోలేదు. మహమ్మదీయుల ధనమున కాశపడిన వానివలె నేను బానిసనై నాజాతిని నశింపఁజేసికొను దేశద్రోహినగుదు ననుకొనుచున్నావా? మహారాష్ట్రజాతి కా యపకారము నేదుర్మార్గుఁడు చేయఁ దలఁచునయ్యా! నా యుద్దేశము నెఱవేఱువఱకు నేను మొగలాయీలకు సాయ

మొనరింతునని చెప్పితిని. అంతమాత్రమున నేను చక్రవర్తి గొప్పతనమును సర్వాధికారము నంగీకరింతునా ?

ఈమాటలతో సైస్తఖానుఁడు మండిపోయెను. అతఁడప్పటికిని యోచించెను. తుద కిట్లుపలికెను. "నీవు వేతనమును దీసికొనుము, మానుము. అది మాకంత నష్టములేదు. నీవు మాకు దుర్గ రహస్యములఁ జెప్పనను చున్నావు. కానిమ్ము. నీవిప్పుడు నీకువలసినంత దీసికొనిపోయి నీపగఁ దీర్చుకొనివచ్చెదవా?

మంకా:—నే నందులకు సర్వసిద్ధముగ నున్నాను.

పిమ్మట నాతఁడు కొందఱు మహమ్మదీయసైనికులఁ దీసికొని దుర్గము వైపునకు వెడలిపోయెను.

పదునాల్గవప్రకరణము.

మంకాజీ వెళ్లినతరువాత సైస్తఖానునకుఁ గొన్నియాలోచనములు తోఁచెను. ఆతఁ డాలోచింపఁ దొడఁగెను. మంకాజీ యవినయసంభాషణమును మండిపడిన ఖానున కీయాలోచనము లాతనికి మహమ్మదీయసైనికుల సాయమంపినప్పుడు తోఁపలేదు ఇప్పు డాతని కొకసందియ మొదవెను. "ఈమంకాజీ నిశ్చయముగ శివాజీని చంపనా? లేక దొంగ వేషమ్ము వైచి కొంతసైన్యమును దీసికొని పోయినాఁడు. ఆసైన్యమునంతయు నీయడవులలోనికిఁ దీసికొనిపోయి నాశనమొనర్చునా?" ఈవిధముగఁ దలఁచి భయము నొందసాగెను. తుదకుఁ దన్ను దా

నిందించుకొనెను. ఔరంగజీబువలెనే యాతని యుద్యోగులును గ్రిందివారిని నమ్మరు. ఇతరుల నమ్ముటయే! ఇతరులయెడ విశ్వాసములేనివా రెల్లరు పరులు తమయెడనట్లే ప్రవర్తించుచున్నారని సందియమొందుచుండుట స్వభావము.

ఎట్లయిన నీయుపద్రవమునుండి సాధ్యమైనంతవఱకు రక్షణమొందుట కాలోచింపవలెనని తనతో వచ్చియున్న సేనాధిపతుల నందఱ రావించి వారితో నిట్లనెను. "మీ రందఱును నేను చక్రవర్తిచే నిచ్చట నియోగింపఁబడితినని యెఱుఁగుదురు. రోషినారాను గనుఁగొనుటకును శివాజీనిబట్టుకొనుటకును మనమిచ్చటఁ బ్రయత్నించు చున్నాము. ఇప్పుడు మహారాష్ట్రులు మనకంటె సైన్యసాధనబలమునం దధికులు కారని మీ రెఱుఁగుదురు. వారి కునికిపట్లగు దుర్గములనుండి రహస్యమార్గముల వచ్చి మనల నుపాయముచేతను మాయచేతను జయించుచున్నారు. ఈయపాయము నెఱిఁగియే దల్వారుఖాను జయసింగుల నాసాయమున కంపఁ జక్రవర్తి తలంచుచుండెను. కాని వారిప్పటికిని రాఁజాలని కారణములు తెలియుటలేదు. మన మశ్రద్ధతో నుండుటఁజూచి శత్రువు లానాఁడు మనల నెట్లు చిందరవందర చేసినదియు మీరు చూచియున్నారు. ఆపరాభవమును బొందియు మన మిప్పు డూరకుండవలసినదా? మన మేమిచేయుదము? చక్రవర్తికి లోఁబడినప్రదేశము లన్నియు బందిపోటుదొంగలు ప్రవేశించి కల్లోలపఱచుచున్నారు. మనకిప్పుడు వలసినంతసైన్య మున్నది. ఆదొంగలఁ బట్టవలెను. ఇంత బలముండియు మన మీమహారాష్ట్రుల లొంగఁదీయుట

కుపాయముతోఁ బకున్నది. ఈక్షణమున మీయాలోచనమును మంత్రాంగమును నాకుఁ బ్రయోజనకరములగును. ఏమి చెప్పెదరు?" అని ఖానుఁడు తన సేనాధిపతుల నడిగెను.

వారందఱు కొంతసే పాలోచించి కొంతవడి కిట్లు ప్రత్యుత్తర మొసఁగిరి. "మనము శివాజీనిఁ బట్టనియెడల మన ప్రయత్నము లన్నియు వమ్మగును. ఎట్లో మన మాతనిఁ బట్టవలెను. పశువులు ప్రవేశింపని దుర్గమారణ్యములను మహారాష్ట్రపశువులు ప్రవేశింతురు. వా రక్కడ దాఁగుదురు. అట్టివారు మనతో నెన్నటికిని బహిరంగయుద్ధమునకు రాసాహసింపరు. కావున నెట్లో వారి నట్టిదొమ్మియుద్ధమునకుఁ బురికొల్పవలెను. అప్పుడు మనకు జయము నిశ్చయము. జయసింగు మున్నగువారు వచ్చి కలసిన మన మహాసైన్యముతోఁ గోటల ముట్టడింప వచ్చును. అప్పుడు వారు తప్పించుకొనఁజాలరు." "అందఱు కలిసి చేసిన యీముట్టడివలన మన కేలాభముండును?" అని సైస్తఖానుఁ డనెను. 'అట్లయిన నింకొకవిధము నాలోచింపుఁడు' అని సేనాధిపతులనిరి.

ఈవిధముగ వారు చాలవఱకు యోచించి తుదకు మంకాజీ తీసికొనిపోయిన సైనికుల వెనుక నొకగూఢచారునిఁ బంపి మార్గమును గుర్తించి రమ్మని పంపుటకుఁ దీర్మానించి యావెనుకనే ప్రచండసైన్యమును రాత్రిబయలుదేఱఁదీయ సిద్ధముగనుండిరి. మంకాజీతోఁ బాటు వీరును దుర్గమును సులభముగ ముట్టడింపవచ్చునని వారితలంపు.

[illegible] ప్రకరణము

రోషినారాను శివాజీ పట్టుకొనినకొండలోయ యరణ్యపరివృతమని మనమెఱుఁగుదుము. మంకాజీ యాలోయలోనికి వచ్చి తనకార్యము నెఱవేర్చుకొనుట కదిముఖ్యస్థానముగ నేర్పఱచుకొనియెను. ఆచ్చటకుఁ జేరినపిమ్మట తాను మొగలాయీలకుఁ జేసిన వాగ్దానము ననుసరించి కార్యసాధన మొనర్చుట యెట్లని యోచింపఁదొడఁగెను. క్రమముగ భానుఁ డపరాంబుధిని గ్రుంకుచుండ, వేఁడిమయూఖములు చల్లఁబడి యదృశ్యమగుచుండెను. మేఘరాజి నీలపుటాకసముక్రింద వ్రేలాడుచుండ నందుపై భానుకాంతి ప్రతిఫలింప నాయరుణరుచులచే మాఱి యువియున్నియు బంగరునీరానినవస్త్రములు పఱచినట్లు మనోహరముగ నుండెను. పక్షులు చెట్లకొమ్మలపైఁ జేరి మృదుమధురగానములఁ జేయుచుండెను. ఆకుజొంపములు, లతలును, వీచుచున్నగాలికిఁ గదలి కర్ణరంజకమగు వింతధ్వనులఁ గలిగించుచుండెను. లతలనుండి సగమువిడిచిన పుష్పగుచ్ఛములు మనోహరపరిమళకారకములై వాయుమండలమంతయు సజ్జనుల కీర్తివలెఁ బ్రాకి దూరమునఁ గూడఁ దమయునికి ద్యోతకమగునట్లు చేయుచుండెను. లోయలో చీఁకటి వ్యాపించిపోవుచున్నది. అది యిఁక నంధకారబంధురమై పోవును. అప్పుడు మంకాజీ యీవిధమైన యాలోచనములఁ జేయసాగెను. "ఇంక నిచ్చట నాఁగుట మంచిదికాదు. కొన్నినిమిషములలో నిదియంతయుఁ

గారుచీఁకటుల కిమ్మగుదు" అని తనమొగలాయీ మిత్రులతోఁ "మిత్రులారా! లెండు! ఇఁకఁ జీఁకటిపడిన కంటకములవంటి యీరాళ్లలోఁ మీ రడుగు కదల్పలేరు. నాఁ బోయినతోవను వెనువెంట రండు!"

మంకాజీ వెంట వారు నడచుచుండిరి. కొంతవడికి వారా లోయదాఁటిరి. దుర్గపరిసరమున నున్న యొకగొప్పయరణ్యము లోనికి వారు ప్రవేశించిరి. వారు సవ్వడికలుగకుండఁ గనుపెట్టి యుండిరి. సూర్యుఁ డింకఁ గనఁబడఁడు. అప్పు డధికారిచెవిలో మంకాజీ గుసగుసలాడెను. అతని నొక్కని దీసికొని మంకాజీ దుర్గమునకుఁ బోవుమార్గమును జేరెను. అక్కడకు వచ్చి తన జాతివారికి మాత్రమే తెలియునట్టి యొకధ్వని చేసెను. అప్పుడు పర్వతశిఖరమునుండి యొకయుయ్యల దిగినది. ఆతఁడు దుర్గము లోనికిఁ బైకిఁ బోయెను. ఆతనిఁ జూచి దుర్గరక్షకులు జీవించి యుంటివా యని యాశ్చర్యపడిరి. ఆతని నెన్నియో ప్రశ్నలు వారడిగిరి. కాని వాని కన్నిఁటికి నాతఁడు యుక్తియుక్తముగఁ బ్రత్యుత్తరము లొసఁగెను. వా రాతనిమాటలవలన ద్రోహి కాఁడని నమ్మి విడిచిరి. ఆతఁడు శివాజీయున్న మందిరముకడకుఁ బోయెను. రోషినారాతో ముచ్చటించుచున్న శివాజీకడ కొక భృత్యుఁడు వచ్చి "తమదర్శనమునకు మంకాజీ వచ్చియుండె" నని చెప్పెను. శివాజీ యాశ్చర్యము నొందెను. అంతట నాతఁ డాకొండపైనున్న మూలికలసాయమున బ్రతికియుండు నని తలఁచి యీవలకువచ్చి యాతనిఁ జూచి "మంకాజీ! నీ వెట్లు బ్రతికితివి?" అని యడిగెను.

మంకా.—మహాప్రభూ! (అని కాళ్లపైఁ బడి) నాకుఁ దగన ప్రాయశ్చిత్తమైనది. దేవర నాకుఁ దగినశిక్ష యొసంగిరి. నే నాకందకమునఁ బడి పొందినబాధలు దేవుఁ డెఱుఁగును. ఐనను భవానీదేవి కృపవలన బ్రతికితిని. పశ్చాత్తాపము నొంది మీయనుగ్రహమును బడయ నిటకువచ్చితిని.

శివా.—నీ వెట్లు బ్రతికితివి?

మంకా.—దేవరవా రదియే వినవలసియున్నది. చిత్రమైనది. నా కాపడియున్నస్థితిలో నొకవిచిత్రమైనస్వప్నము వచ్చినది. అందు నరకలోకమంతయు నాకుఁ బ్రత్యక్షమైనది. దేవరవా రొనరించినగాయములలోఁ గొన్నిపురువులుదూరి బాధపెట్టుచుండఁ బ్రాణములు పోవుచున్నవని తలంచి భవానీదేవిని నాపాపములు సైరింపఁ బ్రార్థించితిని. ఇంతలో దూరముగ నొకగొప్పధ్వనియైనట్లు నా కాస్వప్నమున వినఁబడినది. రక్తనేత్రయగుదుర్గ పండ్లుపటపటఁ గొఱుకుచువచ్చి నేలపైఁ దన్ని 'మూర్ఖుఁడా! నాప్రియభక్తుఁడగుశివాజీకి ద్రోహముచేయఁదలంచిన నీకిఁకను శిక్షయొనరించెద'ననెను. 'తల్లీ! క్షమియింపు'మని నేఁగోరితిని. ఆమెకొంతవడికిఁ గరుణించి 'నీవు శివాజీకడకుఁ బోయిక్షమాపణ వేఁడుకొనుము. అట్టి యుద్దేశము నీకుండిన నదిగో యాకనఁబడుచున్న మామిడిచెట్టుకడకుఁ బొమ్ము! ప్రతిదిన మాఫలము భక్షించి గాయములు మానినవెనుక శివాజీపాదములపైఁ బడుము. అప్పటికిఁగాని నీపాపములకుఁ బరిహారము లేద'నెను. "మంచిది

తల్లీ! యని నమస్కరించి కన్నులు తెఱచుసరికి దేవియదృశ్య యయ్యెను. ఆతల్లి యాజ్ఞననుసరించి మీకడకు వచ్చితిని. మీఁద దేవర చిత్తము." అనెను.

శివాజీ జాలిపడి "నిన్ను క్షమియించితిని. నీ కీదుస్థితికి నీ బుద్ధియే కారణమైనది" అని బుజ్జగించెను.

"నాకు దుర్గములోనుండి దేవరపాదసేవ చేయ ననుజ్ఞ యీయవలెను. భవానీదేవి" అని మంకాజీ పలుకుచుండ "ఆవిషయము తేపుచెప్పెదను" అని శివాజీ లోనికి వెడలిపోయెను.

పదునాఱవప్రకరణము.

రాత్రి చాలవఱకుఁ గడచిపోయినది. కోటలోని వారందఱును గాఢనిద్రాపరవశులై యుండిరి. అప్పుడు మంకాజీ తాను వచ్చిన కార్యసాఫల్యమునకు బయలుదేఱెను. ఆతఁడు దుర్గరక్షకులుతప్ప మిగిలినవారందఱు నిద్రించుచుండిరని గ్రహించెను. దుర్గరక్షకు లాయుధపాణులై పహరా నిచ్చుచుండిరి.

"నీ వెవ్వఁడ వెక్కడకుఁ బోయెదవు?" అని పోవుచున్న మంకాజీనిఁ జూచి యొకభటుఁడు భీకరముగఁ బ్రశ్నించెను. "నన్నే యెఱుఁగవా?" అని భటునిఁ జేరి మంకాజీ ప్రశ్నించెను. "క్షమియింపుఁడు. ఇంతరాత్రి వేళ నెచ్చటికిఁ బోవుచున్నారు?" అని భటుఁడు వినయపూర్వకముగ వంగియడిగెను. "నే నీరాత్రి

భటులప్రమత్తులై యుండినది పరీక్షింపుమని మహారాజుచే నియోగింపఁబడితిని" అని మంకాజీ యనెను.

ఈప్రత్యుత్తరము భటుని నిరుత్తరునిఁ గావించినది. మంకాజీ నిశ్చలముగ వెడలిపోయెను. మంకాజీ ద్వారములు, కక్ష్యాంతరములును దాఁటి కోటలోనికి సులభముగ దారినిఁ జూపుచోటికి వచ్చెను.

మంకాజీ పూర్వము మహారాష్ట్రయోధులలో నొకఁడు. ఆతఁడు గొప్పసైన్యాధిపతి. ఆతనిఁ బలుకరించుటకైన దుర్గరక్షకులు సాహసింపలేదు. అంత ప్రాముఖ్యముగలచోట గస్తీకాయుచున్న భటునియందు విశ్వాసము చాలక మంకాజీ తనమొలనున్న బాకునుదీసి యొక్కదెబ్బతో నాతనిఁ బొడిచివేసెను. ఈవిధముగఁ దనకడ్డము లేకుండఁ జేసికొని యచ్చటనున్న యుయ్యెలఁ గ్రిందికి దింపెను. మొగలాయిసైనికులు మంకాజీ యనుజ్ఞ ననుసరించి యచ్చట నిలువఁబడియుండిరి. ఉయ్యెల వచ్చుట యొక మొగలాయి చూచి యుయ్యెలలోఁ గూరుచుండి పైకిఁబోయెను. ఈవిధముగఁ జాలినంతమందిభటులు పైకివచ్చిన పిమ్మట నిఁకశివాజీనిఁ బట్టుట సులభము రండని బయలుదేఱెను.

మంకాజీ పర్వతపాదమున సైస్తఖాను పెద్దసైన్యముతోఁ గాచియుండెనని యెఱుఁగఁడు. మంకాజీ వెడలుటతోనే యచ్చటనున్న తక్కిన మొగలాయీసైనికులు తమసైన్యము నంతయు వెంటవెంటనే యుయ్యెలలోఁ బై కెక్కించిరి. ఆకస్మికముగఁ దమవారందఱు వచ్చుటఁ జూచి జయాభిలాషులై మొగలాయీ

దుర్గములోపల విజయధ్వానము లొనరించి "అల్లాహో!" అని యఱచిరి.

దుర్గరక్షకులు బాకాలధ్వనివిని, కోటశత్రువులకుఁ జిక్కిన దని, యూపిరివిడుచకుండ శివాజీపరుండినచోటికిఁ బోయి వచ్చిన యాపద నెఱుకపఱచిరి. శివాజీ యాపదకు మించినధైర్యముతోఁ లేచెను. ఆతఁ డీవఱకే విజయధ్వానముల వినెను. కోటలోని వారందఱు నీకల్లోలమునకు దద్దరిలి లేచిరి.

శత్రు వప్పుడే ముట్టడి ప్రారంభించె నని దుర్గములో నున్న మహారాష్ట్రసైనికు లందఱు నాయుధశాలకుఁ బరువెత్తుకొని పోయి యాయుధముల ధరించి వచ్చి తిరుగఁ బడిరి. 'భవానీమాతకుజై! మహాదేవు!' అను వీరికేకలు "అల్లాహో!" కేకలతోఁ గలసి కొండలు ప్రతిధ్వనించుమహానాదమొకటి యుద్భవించెను.

ఆదినము దుర్గమునందున్న మహారాష్ట్రసైనికులకంటె నీ మొగలాయీ యతిథులు నాలుగురెట్లు మించియున్నను, మహారాష్ట్రులు భీకరయుద్ధమొనరించి సంపూర్ణముగ మొగలాయీల నోడించిరి. మహారాష్ట్రులొక్కుమ్మడి మోహరించి యొకప్పుడెదుట, మఱియొకసారినడుమ నింకొకతరివెనుకను గ్రమ్మి మొగలాయీల నుగ్గాడిరి. ఒక్కొక్కదెబ్బకొక్కమొగలాయీసైనికుఁడు క్రిందఁబడిచచ్చుచుండెను. ఆకటికచీఁకటితో నున్ననూతన ప్రదేశమునందు మొగలాయీలేమియుఁ దెలియక దుర్దశనొంది దురపిల్లిరి. సైన్యస్థానముఁ డీయవస్థలో నేమిచేయుటకును దోఁపక, యిఁక వీరిని నిర్జించుట దుర్ఘట మని తెలిసికొని చింతనొం

దుచుండెను. చాలసేపాలోచించి శత్రువును బాధించుట కిదియే పరమసాధనమని నిశ్చయించుకొనెను. మహారాష్ట్రసైనికులను, భటులు నున్నపూరియిండ్లకగ్గి ముట్టింపఁదలంచెను. అట్లు చెప్పుట తడవుగ నిప్పు ముట్టించిరి. దానితో పెద్దమంటలు లేచి యుద్ధరంగము కాంతివంత మగుటయేకాక కోటలోనివారికి గొప్ప గందరగోళములోనికి దింపెను.

ఇప్పుడు మరల మొగలాయీలు యుద్ధపుబాకాల నూది యుద్ధములోనికి దుమికిరి. సంఖ్యచే నధికులగు మొగలాయీల ముట్టడి యీసారి భీకరముగనుండెను. ఇదియే వారారాత్రి పొందఁగలిగిన విజయము.

యుద్ధరంగమునుండి శివాజీ రోషినారాకడకుఁ బోయెను. ఇఁకఁ దననాశనము నిశ్చయమనుకొనెను.

శివాజీనిఁ జూచుటతోనే యామె "యీమహాప్రళయమేమి?" అని యడిగెను. "మీతండ్రిసైన్యము కోటముట్టడించినది. వారికీసరికి సంపూర్ణవిజయము కలిగియుండును." అని రౌద్రాకారమున నున్నశివాజీ ప్రత్యుత్తర మిచ్చెను.

చాలభయముతో "నిప్పుడు వారేమిచేయుదురు?" అని రోషినారా ప్రశ్నించెను. "ఇచ్చటనుండి తీసికొనిపోవుదురు." అని శివాజీబదులుచెప్పెను. "నీవు తక్షణ మట్లయిన పాఱిపొమ్ము! ఏమనఁగా: దుష్టుఁడగుచక్రవర్తి నిన్నుఁ జంపక మానఁడు." అనిరోషినారా యేడ్వసాగెను.

"నిన్ను విడిచినబాధ నేనెట్లోర్తును?" అని శివాజీ కన్నుల నీరుపెట్టుకొనెను.

రోషీనారా కొంతవఱకు కూరకుండి శివాజీచేతిలోఁ జేయి వైచి "హృదయేశ్వరా! రోషీనారా నీయదియ. ఎచ్చటనున్న నెప్పటికైన నీయదియై యుండునని నమ్ముము. కాని యదృష్టము—" ఒకముంతెఁడు నీళ్లామెకనుదమ్ములఁ గ్రమ్మెను. కాని యదిలెక్కగొనక "కాని నిన్నెప్పటికిని నేను కలిసికొనలేని యెడల నిన్నేరాత్రింపవళ్లు ధ్యానించుచు నుండెదనని నమ్ముము. ప్రాణనాయకా! ఆధ్వని సమీపించుచున్నది. నీవు తప్పించుకొనుము. ఇదియే నిన్ను గట్టిగఁ బ్రార్థించునది." అని రోషీనారా తొందరగ నుడివెను. రోషీనారాపైఁ బ్రణయపూరితములును, జాలిగలిగించునవియును హృదయవేదనకరములు నగుచూపులఁ బఱపి శివాజీ నిష్క్రమించెను. శివాజీకొఱకు మొగలాయీలు కోటయంతట వెదకిరి. కాని వారాతనిఁ గనుగొనలేక పోయిరి. మహారాష్ట్రసైనికులు కొందఱు శివాజీతోడను కొంద ఱంకొకవిధమునను దుర్గమును విడిచి పోయిరి. తరువాత చర్య తరువాతప్రకరణమునఁ గలదు.

పదునేడవప్రకరణము.

సైస్తఖాను స్వయముగ వచ్చి దుర్గముపట్టుకొనుట చూచినమంకాజీక దుఃఖ మపరిమితమయ్యెను. మహారాష్ట్రు లెన్ని విధములఁ బ్రయత్నించినను విజయులు కానందుల కాతఁడు దుఃఖపిల్లెను. వారు పోవుట యీతనికి విచారమొదవించెను.

ఆతఁ డిట్లు తలఁపోయసాగెను. "శివాజీని జంపలేకపోయినదే కాక, కోటలోని కీముహమ్మదీయులఁ దెచ్చుట నాదేమిపౌరుషము? తమప్రాణములైనఁ బోఁగొట్టుకొని, కీర్తికొఱకనేకదేశోపకారములగుపనుల నిర్వర్తింతురు. అయ్యో! నేనెంతబుద్ధిహీనుఁడను! నామాతృదేశమునకు ద్రోహమొనరించితినే! కటకటా! నాశత్రువుపైఁ బగఁదీర్చుకొనవచ్చి నేనెట్లు చెడితిని?. నాప్రయత్నములు వమ్మగుటయేకాక దేశస్థులీప్రాంతములకు రాకుండఁ జేసినపాపమున కొడికట్టుకొంటినికదా! ఇసీ! నాజన్మమెందులకు? నేనెట్టికిరాతకృత్య మొనరించితిని?"

సైన్యాధిపతియగు మంకాజీ యిట్టిదీర్ఘవిచారమున నుండెను. ఈదుఃఖభార మాతనికి భరింపరాని దయ్యెను. ఆతఁడు పశ్చాత్తప్తహృదయముతో నొకవిజనమందిరమునకుఁ బోయి యాఁడుదానివలె బోరుమని యేడువసాగెను. ఆతనిబుద్ధి యెక్కడనో జాఱిపోయిన ట్లాతఁడు తలంచెను. పాపమునకుఁ బశ్చాత్తాపము నొందినహృదయమున స్రవించుజలమే పరిహారము కదా!

విజయమునొందినమొగలులు దుర్గమునందలిగదు లన్నియుఁ బరీక్షించి వెలగలవస్తువుల దోఁచుకొనుచుండిరి. వారు స్వభావముచేఁ గ్రూరులు, బుద్ధిలోపము కలవారు. వారియుద్ధములందలి విజయఫలితము లబలస్త్రీధనములఁ జెఱచుటయే! వారిసచ్ఛీలము వారలోడిపోయినవారిని బాధించుటయందే ద్యోతకముకదా! ఇప్పటికి దుర్గమంతయు స్వాధీనమొనరించు

కొని సైస్తఖానుసాహేబుగారు తనసైనికుల కిట్లనియె. "ఆబందిపోటుదొంగ కనఁబడఁడే! ఏమిది! ఆతఁడు పాఱిపోయెనా? లేక యుద్ధమునఁ జచ్చెనా? దీపములఁ దీసికొని మీరందఱీదుర్గమును బరీక్షింపుఁడని యాజ్ఞాపించుచున్నాను. ఆతఁడు దొరకకున్న మనకీదుర్గవిజయమువలన లాభమేమియున్నది? ఆతని నెట్లయినఁ బట్టుకొనవలెను. శత్రువులభార్యల సొత్తులగూడ వెదకి తెండు. అదియేమి? ఆ కృతఘ్నుఁడగు మంకాజీ కనఁబడఁడే! ఈతనికి గర్వమధికమే! సంకెలలుతగిలించి యాతుచ్ఛునిటకు ముందుతీసికొనిరండు. పిమ్మట సైస్తఖాను తనకుమారుడగు "అబ్దుల్‌ఫతేఖానునిఁ బిలిచి రోషినారా రాజుకొమారితను వెదకి తెమ్మని పంపెను.

ఈయాజ్ఞవినఁబడుట తడవుగ సైనికులు కోటలో నలుమూలలకుఁ బరువెత్తిరి. కాని వారిప్రయత్నములు నిష్ప్రయోజనములు కావలసియున్నది. శివాజీ యావఱకే యదృష్టముపై నమ్మకముంచి తప్పించుకొని పోయెను. వారి కాదుర్గమునం దొక్కమానవుఁడు కాని స్త్రీకాని కనఁబడలేదు చాలసేపటికి ఫతేఖాను మాత్రము రోషినారాను గనుగొనఁ గలిగెను. ఆమె దుస్తులనుబట్టి యాతఁడామె రాజుకొమరితె కావలయునని తలంచెను. ఆమె దుఃఖముతోఁ దలవంచుకొని యుండెను. "అమ్మా! మీచెఱతప్పినది. మిమ్ములఁబట్టినయాదుర్మార్గుఁడగు శివాజీ పాఱిపోయినాఁడు. ఎక్లెచ్చటికిఁబోయెనో యెరికిఁ దెలియదు. మీరు ఢిల్లీకిఁ బోవుటకుసేనాధిపతి యిప్పుడే శిబికను సిద్ధముచేసి యున్నాఁడు" అని ఫతేఖాను రోషినారా నుద్దేశించి పలికెను.

ఒకతెయుఁ గోటలోనుండియేమిచేయును? మేలిముసుఁగు వేసికొని రోషినారా ఫతేఖానునితోఁ బయలుదేఱెను.

రోషినారా సైస్తఖానునికడకు వచ్చుటకు ముందుమొగలాయీసైనికులు మంకాజీనిఁ బట్టుకొని యీడ్చుకొని వచ్చిరి. మంకాజీ యాకారము భయంకరముగ నుండెను. కన్నులనుండి నీరువరదలు పాఱుచుండెను. ముక్కురంధ్రములెగసిపడుచుండెను. పండ్లు బిగించి మంకాజీ రౌద్రాకారుఁడై యుండెను. ఆతఁడెవ్వరినిఁ జూచుటలేదు. కాని సైనికులు చుట్టు మూఁగి కోడిగ మాడుచుండిరి.

"ఓరి దుష్టుఁడా! పాపి! నీవు నన్నే మోసగింపఁ దలఁచితివిగా?" అని సైస్తఖానుఁ డనెను.

మంకా:— నే నేమిటక్కరిపనులు చేసితి నందువు?

సైస్త.— ఆగజదొంగ! దయ్యము భక్తుఁ డెక్కడ నున్నాఁడు?

ఈమాటలు మంకాజీ రక్తనాళములలోనికిఁ గాల్చినసూదులవలెఁ బ్రవేశించెను. ఐనను మెల్లగఁ జలిపిడుగులవంటి మాటలతో నిట్లనెను. "తుచ్ఛమైనతురకవునీవు! నేను నీకసాయి కత్తికి భయపడను. దొంగను. నీచసంభాషణమున మాదైవముల దూషించుచున్నావు. మంచి దట్లొనరింపుము. కాని నేను నా నీచపునాలుకతో దేవునిఁ దలఁచి యానామము నపవిత్రమొనరింపను." మంకాజీ కీమాటలవలనఁ గొంతవేఁడి చల్లారినది. ఆతఁడు మరల నిట్లుపలికెను "ఈప్రపంచమునందు నానీచకార్యమునకుఁ బరిహారోక్తిలేదు. కావున సాధ్యమైనంతత్వరలో నన్ను జంపించి నా కుపకారము చేయుము."

సైస్త.—(నవ్వుచు) అది పిమ్మటనాలోచింతము. కాని శివాజీ యెక్కడనున్నాఁడు?

మంకా.—అది నేనెఱుఁగను.

ఎవ్వరును మాటలాడలేదు.

సైస్త.—నీకు బ్రతుక నిష్టము లేదా?

మంకా.—ఒక్కనిమిషమైన బ్రతుకనిష్టము లేదు.

సైస్త.—నీవు తురకవైనచో నిన్నుక్షమియించెదను. చంపను. నీవే యాలోచింపుము. దయ్యములఁ బూజించుట తప్పు.

మంకా:—మహమ్మదీయపిశాచమా! నీవు మామతమును మిక్కిలి నిందించుచున్నావు. నన్నీబంధములనుండి విడిచి నీవట్లు మాటలాడినచో నిన్నీకత్తితోఁ బొడిచి చంపి కసి తీర్చుకొందును.

సైస్త:—నేను భయపడుట లేదు.

సైస్తఖానుఁ డొక సైనికునికి సన్న చేసెను. వెంటనే కొంత 'పులావు' తీసికొనివచ్చి "మహమ్మదీయుఁడవగుదువా? కావా?" అని యామాంసముకలసినయన్న మాతనినోట భటులచే ఖానుఁడు క్రుక్కించెను.

మంకా:—దేవుఁడా! నేను చేసినదానికిఁ బ్రతీకార మెట్లొనరించితివి!

ఇంతలో మహమ్మదీయు లూరకుండలేదు. ఆతని నొక బాకుతోఁ బొడిచి యిఁక నీభూభార మాతనివలన నధికము కాకుండఁ జేసి వారిభూతదయాళుత్వమును, ఉపకారప్రతీకారమగు కృతజ్ఞతాస్వభావమును బ్రకటించి కృతకృత్యులైరి.

పదునెనిమిదవప్రకరణము.

మహారాష్ట్రుల నందఱఁ దఱిమినపిమ్మట మొగలులసైన్యాధిపతి, శివాజీ కోటలోఁ బ్రవేశించి, తనసైన్యమే యిదివఱకుఁ బాడుచేసినకోటభాగముల బాగుచేయుటకు వడ్రంగులను, తాపీపనివాండ్రను నియమించెను. శివాజీ యుద్ధములోఁ జనిపోలేదని నిశ్చయముగఁ దెలిసికొనిరి. ఎంతవెదకిన నాతనిజాడ లేమియుఁ దెలియలేదు. కావున శివాజీ మరల వచ్చి సైన్యముతోఁ గోటకొఱకుఁ బోరాడునని తలఁచి తననమ్మినబంట్ల ననేకుల ముఖ్యస్థానముల నియమించి కడుజాగరూకతతో దుర్గమును రక్షించుచుండెను.

ఈక్రొత్తనగరునం దీవిధముగ క్షేమముగ నున్నసైస్తఖానుఁ డొక లేఖవ్రాసి, యీసంతోషవార్త ఢిల్లీచక్రవర్తికిఁ దెలియఁజేసెను. రోషినారాచే నొక లేఖవ్రాయించెను. చదువరులకు రోషినారా ప్రస్తుతమనస్స్థితిఁ దెలిసికొనఁ గోరిక యుండవచ్చును. అదియెట్టిదో త్వరలోఁ దెలియఁజేయుదుము.

రోషినారాను విడిచి శివాజీ యెటుపోయినదియు నేరు నెఱుఁగరు. సైస్తఖానుఁడు రాజఘుడదుర్గమును మాత్రము పట్టుకొనఁగలిగెను. అది శివాజీకున్న యసంఖ్యాకములగు దుర్గములలో నొక్కటి. అయినను రాజఘుడము చాలముఖ్యమైన దుర్గము. న్యాయపరివ్యాప్తికిని రాజకీయవిషయములకు నర్హాములగు

సుందరమందిరము లీ దుర్గమున నెన్నియేని కలవు. శివాజీ కీదుర్గనష్టమువలనఁ గలిగినవిచార మూహ్యమే కాని వర్ణింపఁ దరము కానిది. మొగలులు కోటనుబట్టుకొనుట కొనరించిన ద్రోహమార్గమాతని కాగ్రహమొదవించెను. ఆదుర్గము మరల నాతనికిఁ జిక్కినయెడల ద్రోహియగు ఖానుని సైన్యమునం దొక్క పుగువు లేకుండఁ జంపి; వీరి వినాశనవర్తమానము ఢిల్లీశ్వరునకుఁ జెప్పువాఁడైన లేకుండఁ జేయ శివాజీ నిశ్చయించుకొనెను. కోటశత్రువులకుఁ జిక్కినమఱి నాల్గుదినములవఱ కీవిధముగ నాందోళన మొందుచు నానాఁ డాకస్మికముగ రామదాసుస్వామి యాశ్రమముకడకు శివాజీ వచ్చెను. ఈవిషయము మొగలుల కేమియుఁ దెలియదు. వారు శివాజీ యెచ్చటనుండినదియుఁ దెలిసికొనలేకపోయిరి.

శివాజీ వచ్చుసరికి రామదాసుస్వామి దర్భాసనాసీనుఁడై సమాధియం దుండెను. ఆతఁడు కన్నులు తెఱచుటతోనే శివాజీ యాతనిపాదములపై గొరగి సాష్టాంగనమస్కార మొనరించెను. పిమ్మట లేచి యుచితస్థానమునఁ గూరుచుండి పెదవి మెదపక యూరకుండెను.

ఆతఁ డూరకుండుటఁ గని రామదాసుస్వామి యిట్లడిగెను. "బిడ్డా! నీదుర్గము మొగలులు పట్టుకొనిరని వింటిని. నీవు పూనినయీమహాకార్యమునం దభివృద్ధిమార్గమునువచ్చు నడ్డంకుల నీవు సరకుచేయరాదు. ఆపత్సమయమునఁ గార్యవిముఖులగువారు ధీరులు కాఁజాలరు. జయముగోరువాఁడు రెండుమూడుసారు లపజయమొందినను వెఱవరాదు. బిడ్డా! ధైర్యము వహింపుము."

శివాజీ యీమాటలు వినెను. కాని ప్రత్యుత్తర మీయలేదు. శివాజీ యప్పుడు రోషినారాను దలంచుకొనుచుండెను. ఆతని కామెయెడబాటు విచార మొదవించుచుండెను. ఆమె చిఱునవ్వును ఆమె కోమలకంఠస్వరమును ఆమెనుండి వేఱుపడవలసినప్పుడున్న మనస్థితియు నతనికి జ్ఞప్తికివచ్చి హృదయమును శతధా వ్రయ్యలు సేయుచుండెను. ఈయూహాలతో నాతనికిఁ గన్నీరుమున్నీరయ్యెను.

రామదాసుస్వామి కీగొడవ తెలియదు. దుర్గనష్టమున కాతఁడు దుఃఖించుచుండెనని యాతఁడనుకొనెను. వారు కొంతసేపటివఱకు మాటలాడుకొనలేదు. కొంతవడికి రామదాసుస్వామి "జయాపజయము లదృష్టమునకు వశమైనవి. కావున వానికి దుఃఖసంతోషము లనవసరములు. అధైర్యమును విడిచి గమ్యస్థానమును జేరఁ బ్రయత్నించువాఁడే పురుషుఁడు," అనెను.

"ఈపరిస్థితియం దేమిచేయవలసినదియు నిర్ధరించుటకే తమకడకు వచ్చితిని" అని శివాజీపలికి యొక్క నిట్టూర్పు విడిచెను. "నీతీర్మానమునకు నేసంతసించితిని. మొగలుల బహిరంగయుద్ధమున జయించుట దుస్సాధము. పైఁగా నది మనవినాశమున కీపరిస్థితులయందుఁ గారణము కావచ్చును." అని రామదాసుస్వామి నుడివెను. "మనకోట తిరిగి మనకెట్లు చిక్కును?" అని శివాజీ యడిగెను. "ఆలీ ఆదిల్షావలె నొనరింపుము. నీశత్రువు దుర్గమునుండిపోవును." అని రామదాసుస్వామి బదులుచెప్పెను.

శివా:—మీయాజ్ఞ ననుసరింతును. నేను నట్లే చేయఁదలంచితిని.

రామ:—ఎంతత్వరగఁ జేసిన నంతమంచిది.

శివా:—దాని కాలస్యము లేదు. చారుల నంపి పెక్కుచోట్ల మూలబల ముండఁ జేసితిని. నే నీరాత్రియే దుర్గమును ముట్టడించెదను.

రామదాసుస్వామి యోచించుచుండెను. “గురుమహారాజా! మీ రేమి యోచించుచున్నారు?” అని శివాజీ యడిగెను.

రామ:—ఆలోచించుట కేమున్నది? నీవు దుర్గమును దిరిగి యెట్లుపట్టుకొందువు? నీ కీదుర్గ మెట్లుస్వాధీన మగును?

శివా:—దానికొఱకు మీకు విచార మక్కఱ లేదు.

రామ:—మొగలాయీలు జయమునొందినప్పటినుండియు దుర్గము నతి భద్రముగ సంరక్షించుకొనుచున్నారు. నీవు దుర్గకుడ్యభంగమునకుఁ బ్రయత్నించిచూచునట్లు వారికిఁ దెలిసెనా వారూఱకుండరు.

ఈమాటలు శివాజీ పెదవులపైఁ జిఱునవ్వు కలుగఁ జేసెను. “గురుమహారాజా! ప్రపంచములో నన్నెఱిఁగినవారందఱు నా యుపాయమునకు మెచ్చుకొందురు. కావున మీ కావిషయములో సందేహ మవసరము లేదు.”

రామ:—నే నందువలననే మఱిమఱి యోచించుచున్నాను. నీ వుపాయశాలివని మొగలాయీలుకూడ నెఱిఁగియున్నారు.

శివా:—వారి కింక నాసమాచారము పూర్తిగఁ దెలియదు. నాధీబలప్రదర్శన మీరాత్రి జరుగును. వారప్పుడు నన్నెఱుఁగఁగలరు. అప్పటివఱకు నానేర్పును వారెఱుఁగరని నమ్ముఁడు. నేఁటిరాత్రితో వారు పశుబలముకంటె ప్రతిభగలపురుషునియుపాయ మధికమని గ్రహింపఁగలరు.

రామ:—నీవు చేయఁదలఁచిన విధానమును జెప్పుము.

శివా:—నిన్నను మొగలాయిసైన్యములోఁ జేరిన యొకమహారాష్ట్రోద్యోగిని జూచితిని. ఆతనితో నేను జాలసేపు మాటలాడితిని. నేఁటిరాత్రి యాతనిసైన్యబలమే దుర్గరక్షణమున నుండును. వారు మనల నెదిరింపరు. పైఁగా మనలోఁ గలియుదురు.

రామ:—నీవట్టి వాగ్దానములపై నెట్లాధారపడియుండఁగలవు?

శివా:—నమ్మకపోవుట కేమున్నది? వారుధనముకొఱకు మొగలాయీలఁ జేరిరి. కాని వారికి మనమున మనయందుఁ బ్రేముడి కలదు. మనక్షేమమును వారు కోరుచున్నారు. స్వాతంత్ర్యముకొఱకే రపేక్షింపరు? ఆసైనికోద్యోగికిఁ దగినట్టు విషయములన్నియుఁ జెప్పితిని. మేము మొగలాయీల జయించినయెడల నాతనిసైన్యమును మన సైన్యములోఁ జేర్చుకొందునని చెప్పితిని. ఆతఁడు హృదయపూర్వకముగ సాయపడునని చెప్పియున్నాఁడు. ఆతనిచేఁ బ్రోద్బలముకలిగి మన త్రిత్యాజీపాల్కారును మొగలాయీ సైనికవేషమున కోటకావలివారిలో నుంచివచ్చితిని. ఆయుద్యోగికి సైదోడుగ నాతఁ డున్నాఁడు. కావున మీరునన్నాశీర్వదించి యీ పందెములో నేను జయమునొందఁ బంపెదరా?

రాము:—కాని మొగలాయీలు చాలమంది మనసైనికులుగుమిగూడుటఁ జూచి యనుమానింపరా?

శివా:—నే నాయపాయము కలుగకుండునట్లును, మొగలాయీలు మనమున సందియ మొదవకుండునట్లును తగిన యేర్పాటు లొనరించితిని.

ఇట్లు చెప్పుచు శివాజీ రామదాసుస్వామిచెవిలో నేదియో చెప్పెను. సంతోషముతో రామదాసుస్వామి "సర్వశక్తుఁడగు భగవంతుఁడు నీయందుఁ గరుణించి నీకు విజయప్రాప్తి నొసఁగూర్చునుగాక!" ఈయాశీర్వాదములతో రామదాసుస్వామి శివాజీకి సెలవొసంగెను. శివాజీ మ్రొక్కి వినయముతో సెలవు తీసికొని వెడలిపోయెను.

పందొమ్మిదవప్రకరణము.

పునహాపట్టణములోనికిఁ బెండ్లివారు వచ్చుచుండిరి. వందలకొలఁది పల్లకుల యొంకారములును, వివిధవాద్యవిశేష క్రేంకారములును, నడుమనడుమ తూర్యముల భాంకారములును, బెండ్లిజనముతోఁ గ్రమముగాఁ గలిసిపోవుచున్న ప్రజల క్రేంకారములును మిన్నుముట్టుచుండెను. పల్లకివెంట నిశితకుంతధారులగు సేవకులు జయజయ ధ్వానములతోఁ బెండ్లికొమరు పల్లకిముందఱ వచ్చుచుండ వందలకొలఁది పల్లకులకు సాయముగ గణగణారవములతో వేలకొలఁదిబండ్లు వెనుకవచ్చుచుండెను.

దర్పముకొఱకుఁ గావలయు నాయుధధరులగు నాశ్వికులు చిత్రముగ నశ్వముల నడిపించుచు వచ్చుచుండిరి. పెండ్లివారందఱు తాంబూలములు నములుచుండిరి. వారు పట్టణములోఁ గొంత భాగమునడచివచ్చిన పిమ్మటఁ బల్లకుల నాఁపించిరి. పెండ్లిపల్లకినుండి వరుఁడు దిగి "భాజీప్రభూ! మనసన్నాయి వాండ్ర నేర్పు నీవచ్చిన వారికిఁ జూపు మనుఁ"డని ప్రోత్సహించెను. చిత్తమని భాజీ ప్రభువు సన్నాయివాండ్రను బిలిచి వినోద మొనరింపుమనెను. వా రారంభించినది మొదలు ప్రజలు సంతసపడసాగిరి. మొగలాయీసైనికులందఱును నాగస్వరమును గ్రొత్తగవినిన యడవి పాములవలెఁ దల లూపుచుండిరి. మొగలాయీసైనికులు క్రొత్తవారగు హిందువులతో మాటలాడుట లేదు. ఇది యంతయుఁ జూచుచుఁ దనప్రయత్నము సఫలతనొందుచున్నది కదా యని సంతసపడుచున్న పెండ్లికొడుకును జూడఁదలఁచిన వారెవ్వరుందురు? ఆతఁడే మనశివాజీ! నిజముగ నాతనికిఁ బెండ్లి జరుగుట లేదు. ఈవేషమున వచ్చి మొగలాయీల కన్నులఁ గప్పి యెప్పుడు రాత్రియగునా యెప్పుడుకోట ముట్టడింతునా యనికనుపెట్టియుండెను.

సహ్యాపర్వతపంక్తిపైఁ జీఁకటులు వ్యాపింపఁదొడఁగెను. శివాజీ తనప్రయత్నములపై నుండెను. చీఁకటి క్రమముగా హెచ్చిపోయినది. మొగలాయీలందఱును వెడలిపోయిరి. పల్లకివాండ్రు, బండ్లవాండ్రు, డోళ్లవాండ్రు, నందఱు యోధులే. వారు మాఱువేసముల నుండిరి. శివాజీ యుచితసమయమునఁ బర్వతపాదమునకు సైన్యముతోఁ బోయి సన్నచేసెను. పైనున్న నిత్యాజీ

పల్కీ డోకయుయ్యేలను క్రిందకు దింపెను. శివాజీ దానిలోఁ గూరుచుండెను. వెనువెంట యోధులుగూడ రఘునాథపంతు, తానాజీమాలస్రా, భాజీప్రభువు, మొదలగు వారందఱు పోయిరి. వారందఱు నసంఖ్యాకములగు నుయ్యేలల దింపి పైకివేల కొలఁది మహారాష్ట్రసైనికుల నెక్కించిరి. వేత్రధరులు, యోధులు, ఝంజలవాండ్రు, మొదలగువారు గుఱ్ఱములపై నెక్కి నిమిషములలో వచ్చి వారివారిస్థానముల నలంకరించిరి. ఎట్లయిననేమి మహారాష్ట్రసైన్యమంతయుఁ గోటలోనికిఁ బ్రవేశము నొందిరి. కోటబురుజులపై కెక్కినసైనికులందఱును జేరి "మాత భవానీకిజై" యని యఱచిరి. మఱికొందఱు "మహాదేవునికిజై" యని నిద్రించుచున్న మొగలాయీల చెవులు గింగురుపోవునట్లఱచిరి. అప్పటికి సైస్తఖాను దుర్గప్రవేశమొనరించి నాలుగుదినములు మాత్రమైనది. వారి కాకొండపై విశేషము లే పరిచయము కాలేదు. ఈయాకస్మికపుఁగేకలకుఁ గారణము తెలియక భయముతో మొగలాయీలు లేచిరి. మొగలాయీసైన్యముకంటె నాలుగురెట్లధికముగ నున్నమహారాష్ట్రుల నెదిరించిన వారిపాట్లు వర్ణనాతీతములు.

మొగలాయీసైనికుల నందఱ నాశన మొనరించుచుండ నడుమ సైస్తఖానునికుమారుఁడగు నబ్దుల్ ఫతేఖానుఁడు తాను జేర్చిననిక్షేపమును విడిచి యుద్ధమున కుఱికి శివాజీసిఁ గలిసికొనెను. "ఓరీ! తుచ్ఛుఁడా! నీవు దుర్గము తిరిగిపట్టుకొనఁదలఁచితివా?. ఇదిగో! ఈదెబ్బతో నీపని సరి." అని కత్తి నెత్తెను. శివాజీ యించుకేనియుఁ జలింపక యెత్తినకత్తిసహితముగ

నాతఁడిఁకమాటలాడకుండఁ గ్రిందకుఁ బడునట్లు నఱికెను. సైస్తఖానుఁడు విజయమునం దాసవిడిచి దుర్గకుడ్యములపై నుండి భీమానదిలోని కుఱుకుటకుఁ బరువెత్తుచుండెను. మంకాజీని వెదుకుటయందు మగ్నులైనకొందఱు మహారాష్ట్రసైనికు లాతని వెంబడించిరి. సైస్తఖానుఁడు స్వల్పయుద్ధము నొనరించి భీమానదిలోని కుఱికెను. మహారాష్ట్రులు ఱాళ్లు రువ్వి యాతని బాధించిరి. ఆతఁడు పాఱిపోవుటలోఁ గొన్ని చేతివేళ్లుమాత్రము తెగినవి. ఆతఁ డెచ్చటకుఁ గొట్టుకొనిపోయినదియు విచారించుట కిదిసమయముకాదు.

మొగలాయీలనందఱ నురుమాడి, యిఁక తుఱకపురుగు లేకుండఁజేసి శివాజీ కోటనాక్రమించుకొనిన పిమ్మటఁ దన వాగ్దానము ననుసరించి తనకు సాయమొనరించిన మహారాష్ట్రుల కుద్యోగము లొసంగి రక్షించెను. మొగలాయీల సేవయందు వారొందినకష్టములఁ దెలుపుచు, మంకాజీ దురవస్థను వర్ణించి చెప్పిరి. దేశద్రోహియగు మంకాజీ దుర్మరణమును విని శివాజీ "హిందూరాజ్యలక్ష్మీ! నీ వీగోమారణపరులగు కఱకుతుఱకల నీయెదురుఱొమ్ములపై విహరింప నెట్లుసహించితి వమ్మా!" అని విచారింపసాగెను.

సైస్తఖానుఁ డోడిపోయినవెంటనే శివాజీ సూరతునగరముపై దండెత్తి యానగరమునందలి సంపదల దోఁచుకొనెను. సూరతునగర మప్పటికి మొగలాయీలు పరిపాలించుచుండిరి. ఈసమయమునందే శివాజీతండ్రి యగుషాజీ మృతిఁబొందెను.

ఉచితకర్మ లొనరించినపిమ్మట శివాజీ తనరాజ్యమునందు వాడుకలోనున్న నాణెములపైఁ దనపేరు వేయించెను. తనసైన్యమునం దుద్యోగులకు పారసీకనామములకు బదులు సంస్కృతనామము లుంపించెను.

శివాజీ యిట్లు పట్టభద్రుఁడై న్రిత్యాజీపాల్కారుసాయమున నౌరంగబాదు, అహమ్మదునగరము, గోకర్ణము, గోవా, బెంగుళూరు మొదలగు పట్టణములఁ బట్టుకొనెను. ఆవలికే పట్టణములు మొగలాయీలకు లోఁబడియుండెను. ఇప్పు డవితన రాజ్యమునఁ గలుపుకొనెను. శివాజీ యధికారమునందున్న సముద్రసైన్యము యుద్ధపుటోడలతోఁ బోయి మక్కాకుఁ బోవుచున్న మహమ్మదీయయాత్రికు లున్నయోడ నొకదానినిఁ బట్టుకొని యపరిమితముగ ధనము దోఁచుకొనెను.

శివాజీ జబ్బుపడినపిమ్మట నారోగ్యమునకై కాశ్మీర దేశమునకుఁ బోయియుండెను. దక్కనులో నీతొందరలు జరుగునప్పటి కౌరంగజీబు కాశ్మీరమునందే యుండెను. సైస్తఖానునకుఁ బిమ్మట సుల్తాన్మజ్జూమును దక్కనుగవర్నరుగా నియమించిరి. కాని యతఁడు శివాజీతొందర లణఁపఁజాలకపోయెను. తనరాజ్యమునందుఁ గొంతభాగము పోయినందుల కౌరంగజీబు రిచ్చపడెను. మక్కాయాత్రికులగతి వినినపిమ్మట మహమ్మదీయుఁడగు పాదుషాగారికిఁ గోపము హెచ్చిపోయినది. ఔరంగజీబు వెంటనే జయసింగు మహారాజున కొకలేఖ వ్రాయించెను. జయసింగు రసపుత్రప్రభుఁడు. "విజయాపూరునవాబుపైఁ దరలివెడలుటకు ముందు శివాజీనిఁ బట్టుకొని యినుపబోనులో నుంచి ఢిల్లీకిఁ

బంపవలెను. ఇది ముందు చేయవలెను." అని జయసింగునకు లేఖ నంపెను. దల్వారుఖానునితోఁ గలిసి జయసింగీలేఖఁ జూచిన వెంటనే పుణహాపట్టణమును జేరి పురందరపురమును బట్టుకొనఁ జూచుచుండెను. దారిలో నున్నసింహగడమును ముం దాతఁడు ముట్టడించెను.

10234

గొప్పయోధుఁడగు జయసింగాకస్మికముగ వచ్చుటఁ జూచిమహారాష్ట్రులు విభ్రాంతినొందిరి. యుద్ధకుశలులగు రసపుత్రుల నెదిరింప వారి సహాయశక్తులఁ బ్రయత్నించిరి కాని మహారాష్ట్రులు జయింపలేదు. కావున నిందులకు జయసింగుతో సంధి చేసికొనుటయే శివాజీకి మిగిలినదారి. అందువలన శివాజీ యొకనాఁడు రసపుత్రశిబిరమునకు వెళ్లి వారితో సంధిమాట లాడుట కొకదిన మేర్పఱుప నిశ్చయించుకొనెను.

ఆమఱునాఁడే శివాజీ యొంటరిగా బయలుదేరి నిరాయుధుఁడై రసపుత్రశిబిరమును ప్రవేశించి జయసింగుకడకుఁ బోయెను. శివాజీ శత్రుశిబిరప్రవేశమునకు జయసింగాశ్చర్యము నొందెను. శివాజీ జయసింగుతోఁ జాలసంగతులు ముచ్చటించెను. రసపుత్రులైన మీరు మొగలాయీలకు లొంగిపోవుటయేకాక మీహిందూమతమువారలగు మహారాష్ట్రులపై దండెత్తుటలో మీరు సాయమొనరించుట యన్యాయమని చెప్పెను. ఉత్తరమున రసపుత్రులును, దక్షిణమున మహారాష్ట్రులు నెదిరించినచో మహమ్మదీయు లేమియుఁ జేయజా[illegible] వేషభాషలు వేఱని మనము వేఱుపడియుంటచే మహమ్మదీయులు మనలో నొకరి నింకొకరిపైఁ బంపి మనవలననే మనలను జయించి విడే

శజులగు మొగలాయీలు మనపరిపాలకు లగుచున్నారని నచ్చఁ జెప్పెను. జయసింగు శివాజీమాటల కంగీకరించిన తాను సంధి యొనర్చుట కధికారము లేదనియు మహారాష్ట్రులు చక్రవర్తికి వశ్యులుకావలెననియుఁ జెప్పి "మీమాటలవలన నామనస్సు మారినది. మీరుచక్రవర్తితో మిత్రులుగానుండి, వారినిదర్శింప డిల్లీకివచ్చెదరా?" అని శివాజీనడిగెను. "రాకేమి? పాదుషా నన్నుగౌరవముచేయు" నని శివాజీపలికెను. "అట్లయిన నేను చక్రవర్తిపైఁ గత్తికట్టి మీపక్షమున నుందు" నని జయసింగు పలికెను. ఆపద్ధతికిఁ జిఱునవ్వుతో శివాజీయంగీకరించెను. అప్పుడు జయసింగు శివాజీ తనకు సాయపడి బీజపూరునవాబుతో యుద్ధమొనరించుటకును వచ్చినధనములో నాల్గవవంతు శివాజీ కిచ్చుటకును సంధిచేసికొని చక్రవర్తికిఁ దెలియఁ జేసెను. చక్రవర్తి యంగీకరించెను. బీజపూరుయుద్ధఫలితములు పాఠకులు చరిత్ర వలన గ్రహింతురనితలఁచి మనకథానాయికయగు రోషినారా యేమిచేయుచున్నదో చూచుటకుఁ బోవుదమని మాపాఠకుల యనుజ్ఞను వేడుచున్నాము.

ఇరువదియవప్రకరణము.

రోషినారా ఢిల్లీనగరము సుఖముగఁ జేరెను. పుష్పగుచ్ఛములందుండునాయకపుష్పమువలె వనితాలోకమున కలంకార ... యామెమోహనకరలావణ్యముకాని యపరూప

సౌందర్యముగాని యామెకడ నిప్పుడు లేదు. పరిష్కృతమై సర్పాకారమున నామెభుజస్కంధము నలంకరించెడి యలకదామ మిప్పు డట్లులేదు. ఆదినములలో నామెశరీరపు సోయగము నతిశయింపఁ జేయునట్టి యామొఖముల్ లాగుకాని ఆపట్టురైక కాని ఆచమికీచొక్కాయికాని ఆనువర్ణరత్నాభరణములుగాని, యామె యిప్పుడు ధరించుట లేదు. ఆమెకోమలములైనయవయవములు స్రుక్కి ధూళిధూసరితములై పోయినవి. ఆమె కమలములవంటినేత్రములు కన్నీటివర్షధారలచేఁ బీడితములైనవి. అప్పు డంతమనోహర మందహాసములనీను పెదవు లిప్పుడు శోకసూచకములై యెండి వివర్ణములై పోయినవి. ఆమె చికురజాలము చీకాకుపడి దుమ్ముపట్టిపోయెను. ఆభరణములఁ దాల్చిన గుఱుతులే మిగిలియున్నవి. భవిష్యజ్జీవనమునందలి సౌఖ్యరంగముల నామె యిప్పుడు తలపోయుచుండుట లేదు. సంతోషమామెకు దూరముగఁ బాఱిపోయినది. ఆమెకిప్పుడు శాంతిజలము కన్నీరు కన్నీరే! అక్కటా! కర్మము నెవ్వరు త్రెంపఁగలరు? రోషినారా యిప్పుడు చెఱసాలయందున్నది. ఆమెకీఖైదుఖానా వచ్చినదెందులకు? తనజనకునియెదుట నిర్భయముగ నామె శివాజీసుగుణసంపదలఁ బొగడినది కాదు.నుడివినది. అంతఃపురమునందున్న— తనతాతగారినికూడ నుంచినచెఱసాలయందే తన్నుంచినందులకామె సంతసించినది. కట్టా! ఇరువురును ఖైదీలు. ఇరువురును దుఃఖమునవుండిరి. వారిరువురకు భేదము లేకపోలేదు. షాజహాను దుఃఖమున క్రోధాగ్నియు, రోషినారాదుఃఖమున యువతికావున విరహాగ్నియు ప్రియునివిశ్లేషదుఃఖమున మిశ్రమైయున్నది.

చాలదినములవఱకు షాజహాను రోషినారాతో మాటలాడలేదు. పరమదుర్మార్గుఁడగు తనతనయునిబట్టి తనయెడ మంచి యభిప్రాయముతో నుండునా యని యాతఁడు తలంచెను. కాని కొన్నిదినములలోనే రోషినారా చర్యవలనను, మాటల వలన నామె యెడఁ గనికర ముదయించెను. వా రిరువురు నొకరి భావము లొకరు విప్పిచెప్పుకొని దుఃఖించుచుండిరి. రోషినారా శివాజీని ప్రేమించినదని షాజహాను విని సంతసించెను; కాని యాతఁడామెకు సుఖము కలుగున ట్లేమిచేయఁగలఁడు?

తనకొడుకుల నందఱఁ జంపి సింహాసనమెక్కిన యాలంగీరు చర్య లాతని నేమిచేయలేవు? తానే సౌందర్యవంతముగ నొనరించినపట్టణమున సామాన్యమానవునివలెఁ జెఱయందుండుటయేకాక తాను నిర్మించినమయూరసింహాసనముపైఁ దనదుష్టపుత్త్రుఁడు కూరుచుండ నిరంకుశముగఁ బరిపాలించుచుండినయాలంగీరుచర్య లాతనిహృదయమును మాడ్చివేయుచుండెను. విధిని నిందించుచు మనుమరాలితోఁ గాలక్షేపమొనరించుచు నాతఁడు దినములు పుచ్చుచుండెను.

రోషినారా యోగిని వేషమునఁగాని, పురుషవేషమునఁ గాని, చెఱనుండి తప్పించుకొని పోయి శివాజీనేవిధముగనైనఁ జేరదలంచి యుండెను. కాని యట్లొనరింప ధైర్యముచాలక యుండెను. ఏమిసిలుగులపాలగుదునో, యెక్కడఁ బట్టువడుదునో, యెట్లు శివాజీని గలిసికొందునోయని యామెకు భయమొదవెను. గులాబీతో శివాజీ కోటయందుఁ గడపిన సౌఖ్యభాజనములగు

దినము లామెకుజ్ఞప్తికివచ్చెను. తనప్రియుఁడు నిస్తులప్రేమమునఁ దన్నుఁ జేరునప్పు డాతనినిరాకరించివేధించిన విషయ మామెకు జ్ఞప్తికి వచ్చి చేతికందినమాణిక్యమును నిరాకరించిన నాకీ శిక్ష యర్హమైనదియే యని నొచ్చుకొనును.

ఇట్టిస్థితిలో నొకనాఁడు శివాజీ ఢిల్లీనగరమునకు వచ్చినట్లు షాజహాను రోషినారాతోఁ జెప్పెను. ఆమె మొదటనమ్మలేదు. తుదకుఁ దాతగారికి నేత్రపర్వముగ నామె వదనము వికసించెను. "నీ వొకటిరెండుదినములు వేచియుండుము. ఇంతలో శివాజీ నీతండ్రినిదర్శించును. పిమ్మట నాతఁడు నిన్నాతనికిచ్చిపరిణయ మొనరింపవచ్చును. నీవీలోపున మాఱువేషమునఁ బోయిన నెటునుండి యేటువచ్చునో?" అని ధైర్యము చెప్పెను. రోషినారా యాశాపూరితహృదయమున నిమిషములు లెక్కించుకొనుచు, శివాజీ దివ్యమూర్తిని ధ్యానించుకొనుచు నేసమయమున నేశుభవార్తవచ్చునో యని కనుపెట్టుకొనియుండెను.

మఱునాఁడే శివాజీ యౌరంగజేబును దర్శింప నిశ్చయింపఁబడినది. ఉచితకాలమున శివాజీ పాదుషాసభకుఁ బయనమయ్యెను. కాని చక్రవర్తి యాతని కట్టిసమయములఁ జేయవలసిన స్వాగతోచితక్రియల జరుపలేదు. కొలువుతీర్చియున్నసులతాను కడకు శివాజీపోయి యుచితరీతి తనమన్ననలఁ దెలిపి కూరుచుండెను. హిందూసభ్యులందఱు శివాజీమూర్తినిఁ జూచి సంతసించుచుండిరి. తుమ్మెదఱెక్కల వంటి నల్లనిగడ్డమును, సువర్ణమయమగు శిరోవేష్టనమును, రత్నాలంకారములును, వెడదకన్నులును, నల్లనిభ్రూయుగ్మమును, దర్పమగు దిరిసులును

గలిగి మయూరాసనమునఁ గూరుచుండియున్న యౌరంగజీబు మూర్తిపై శివాజీదృష్టుల నిల్పియుండెను.

ఇంతలో నొకఁడు లేచి 'శివాజీ కైదువేల సైనికులపై మన్సబుదారీ యుద్యోగమును జక్రవర్తి ప్రసాదించెను' అని ప్రకటించెను. దానిపై శివాజీ లేచి "నేను స్వతంత్ర ప్రభుఁడను. మీక్రింద నుద్యోగమునకు నే రాలేదు. జయసింగు సంధిపత్రము ననుసరించి వచ్చిన నన్ను మీరిట్లు గౌరవపఱచుట తగ" దని శివాజీ యగ్నికణములు నేత్రములనుండి వెలువడ మీసము లదర ముకుపుటంబులు విరళితములగునట్లు నుడివెను. ఫాదుషానవ్వుచు 'నుద్యోగమిచ్చి గౌరవించుట తప్పా? జయసింగుతో నెట్లు సంధిచేసికొంటివి!' అని యలంగీరు నవ్వుచు నిర్లక్ష్యముగఁ బలికెను. 'బీజపూరుయుద్ధమున నేను సహాయపడకున్న నీసరికి దక్కనులో మీరాజ్యమంతయు మయ్యెడిది. నేను స్వతంత్ర ప్రభుఁడనై స్వతంత్రుఁడువచ్చి దర్శనమొనరించునట్లు వచ్చితిని కాని యుద్యోగమునకుఁ గాదు. నాకేవిధమైన యగౌరవము జరిగినను జయసింగు మీపైఁ గసితీర్చుకొందునని శపథము చేసియున్నాఁడు.' అని శివాజీ పలికెను.

"అట్లయిన నతనికి వ్రాసి ప్రత్యుత్తరము తెప్పించెదము. అంతవఱ కుండుఁ" డని ఫాదుషా పలికెను.

"నాసైన్యమున కీనీళ్లు పడవు. కావున సైనికులు మహారాష్ట్రమునకుఁ బోవుదురు. నేనొక్కఁడ నుందు" నని శివాజీ పలికెను. మఱియు మంచిదనుకొని శివాజీ మాటల కంగీకరించెను. ఈవిషయములన్నియు రోషినారా జాలరులనుండి పరికించుచునే యుండెను. తనసైన్యమునంతను బంపివేసిన శివాజీ మూర్ఖుఁడని ఫాదుషా నవ్వుకొనెను. ఏవిధముగ శివాజీభరతము పట్టుదునని యలంగీరు తలపోయుచుఁ గొలువు చాలించెను. రోషినారా యేమియుఁ దోఁపక చెఱసాలకుఁ బోయెను. శివాజీ తనవిడిదిగృహమునకు వెడలిపోయెను.

ఇరువదియొకటవ ప్రకరణము.

జనానాలో నున్నతనగదిలో నొంటరిగా మఱునాఁడు సాయంకాలమున ఫాదుషా కూరుచుండియుండెను. లేఖనసాధనము గదిలో నమర్చియుండిరి. తనచేతితో నొక కలమును బట్టుకొని యౌరంగజీబు తానువ్రాయవలసిన సంగతులను గుఱించి యోచించుకొనుచుండెను. ఆతనితీ రహాయకరముగ నుండెను.

జయసింగునకు నిన్న శివాజీ పలికినపలుకులు కాని యాసమాచారముగాని వ్రాయుట యుక్తముకాదని యాతఁడు నిశ్చయించుకొనెను. శేసియెడల జయసింగాడినమాటలు సత్యములని ప్రత్యుత్తరము వచ్చినయెడల నప్పుడు శివాజీని దాననుకొనునట్లు చంపుటకు వీలుండదు. తనకు జయసింగు వాగ్దానము తెలిసికూడ నిట్లు ప్రవర్తించెనని జయసింగు విన్నచోఁ జక్రవర్తి కాతఁడు ప్రబలశత్రువగును. ఈకొఱవినిఁ గొనితెచ్చుకొననేల? జయసింగు బలవంతుఁడు. తన కనేకమహోపకారములు

చేసినవాఁడు. ఆతనితో శత్రుత్వ మపాయకరమైనది. బలవత్సైన్యోపేతుఁడగు రసపుత్రు నేలశత్రునిగా నొనర్చుకొనవలెను? కావున రోషినారా నెత్తుకొనిపోయిన నేరమో మఱియొకటియో కల్పించి జయసింగు సాక్ష్యముపై శివాజీనిఁ గొఱతవేయింపవలెనని ఫాదుషా నిశ్చయించుకొనెను. ఆతనికి మరల సందేహము తోఁచెను జయసింగు తనయిష్టము ననుసరించి సాక్ష్యమీయకుండిననో యని. అట్టియెడ నమాయకుఁడగుఁ జయసింగు తనకు మహోపకారియైనను. ఆతనిఁ జంపివేయవలసినదే యని ఫాదుషా తీర్మానించుకొనెను.

తుదకు ఫాదుషా తనపుత్రునిపేర నొకజాబు వ్రాసెను. ఆతఁ డంతట నొకనిఁ బిలిచి "ఖుదాబత్షూ! నీ వీయుత్తరమును దీసికొని దక్కనులో నున్ననాపుత్రునిఁ గలిసికొనుము. నాపుత్రుఁ డుత్తరము చూచినవెంటనే బీజపూరునకుఁ బోవుచు, నీ వాతనివెంటఁ బోయి యాతఁడు సేనాపతులతో మాటలాడి కుట్రచేయురహస్యముల విని, నీవీవిషకరండము నెట్లో జయసింగునకుఁగాని, లేక నాపుత్రునితోఁ గలియునట్టి యితర సేనాపతులకుఁగాని పెట్టి చంపుము. నాతాతను జెఱనిడి యాతని రాజ్యమును నాతండ్రి పరిపాలించెను. నాతండ్రిని జెఱనిడి నేను పరిపాలించుచున్నాను. నన్ను నాపుత్రుఁడు ముద్దిడుకొనునా? కావున నిప్పటినుండియు మనమేరిని నమ్మకతగిన జాగరూకతతో నుండిన మంచిదికాదా? నీ వీకార్యము నిదివఱకువలెనే నిపుణతతో నొనరించిన నీకు మావలన నమితిగౌరవధనలాభములు చేకూరఁగలవు. తెలిసినదా?" అని చెప్పి తాను వ్రాసినజాబు నాతని కిచ్చి పంపెను.

ఖుదాబత్షు ఉత్తరమును దీసికొని చిత్తమని వంగి సలాముచేసి వెంటనే వెడలిపోయెను.

ఇరువదిరెండవప్రకరణము.

శివాజీ విడిదిమందిరమున దినములు గడపుచుండెను. దక్కనులో నున్నజయసింగుకడనుండి ప్రత్యుత్తరము రాలేదు. ఇచ్చట శివాజీమందిర మాయుధపాణులగు మహమ్మదీయులచే రక్షింపఁబడుచుండెను. తన కిది చెఱసాలయా యని శివాజీ తలంచుచుండెను. శివాజీ కేలోపము లేకుండ ఫాదుషా పరిచారకుల నియమించి సామగ్రు లంపుచుండెను. జయసింగు పుత్రుఁడగు రామసింగు ప్రతిదినము వచ్చి శివాజీనిఁ గలిసికొని యాతని కేవిధమైనలోపము లేకుండఁ జూచుచుండెను.

వాఁడుక ననుసరించి యొకనాఁడు రామసింగు శివాజీకడకు వచ్చెను. దక్కనునుండి ప్రత్యుత్తరము రాలేదని యాతఁడు చెప్పెను. "నాకుఁ గొంచె మనారోగ్యముగ నున్నది. మాదేశముపోయి యౌషధసేవ యొనరింపవలె"నని శివాజీ చెప్పెను. "చక్రవర్తికడఁ బెక్కుమందివైద్యు లున్నారీవఱకే చెప్పిన నేవారినిఁ జక్రవర్తితోఁ జెప్పి తీసికొని వచ్చియుందునే" యని రామసింగ నెను.

"మన మొకసారి చల్లగాలికి యమునానదీప్రాంతములకుఁ బోవలె"నని శివాజీ యనెను. మంచిదని వారిరువురును బయలు-

దేఱిరి. వారివెంట నాయుధపాణులగు భటులు బయలుదేఱిరి.
వారిరువురును మాటలాడుకొనుచు నదీప్రాంతములకు వచ్చుసరి
కచ్చట ననేకములగు వర్తకులనావలు నదిలో సంచారముచేయు
చుండెను. అస్తమయభానుఁడెఱ్ఱనికాంతుల యమునాతోయ
ములపైఁ బ్రతిఫలింపఁజేయుచుండెను. నందలకొలఁదినౌకలు
ప్రపంచమునందలి సామగ్రులఁదెచ్చి ఢిల్లీనగరమున దింపుచుం
డెను. చల్లగాలిచే సేదతీరి నగరపరిసరముల దాఁటు నప్పటికి
వారికిరువురు సన్యాసులు కనఁబడిరి. శివాజీ వారినిఁ జూచి
రామసింగుతో నిట్లనెను. "సన్యాసులకడ మంచిశక్తు లుండునని
విందుము. వీరేమైన నా కారోగ్యము కలిగింపఁగలరేమో?
పోయి విచారించుదము."

రామ:—మంచి దట్లే యొనర్పుఁడు.

శివాజీ పిమ్మట వారినిఁ జేరి తనశరీరస్థితి నెఱుకపఱచి
యారోగ్యము కలిగింపవలసినదని ప్రార్థించెను. కొంతవడికి
వారంగీకరించి మఱునాఁడిదేవేళకు రమ్మని చెప్పి వారు వెడలి
పోయిరి. శివాజీ రామసింగులు నాఁటి కిండ్లకుఁ బోయిరి.

ఆసన్యాసులు నిజమైనసన్యాసులు కారు. వారిమాటల
వలన నందొకరు రామదాసుస్వామియనియు రెండవసన్యాసి
శివాజీపరిచారకయగుగులాబీయనియుఁ దెలియవచ్చెను. వారి
యాలోచనము ననుసరించి శివాజీ ప్రతిదినము తనయారో
గ్యము నిమిత్తము మధురాహారములఁ జేయించి భవానీ
మాతకు నివేదన మొనరించి నగరమునందలి ప్రతియింటికిఁ

బంపుచుండెను. ఆనడుమనే శివాజీ మాయచేసి ఢిల్లీనగరము
నుండి పాఱిపోవుటకు నిశ్చయించుకొనెను.

ఆతనికి రోషినారాగలఢిల్లీ విడిచిపెట్టుటకుమాత్ర మిష్ట
ము లేదు. గులాబీని బిలిచి సంగతి చెప్పెను. ఆమె ప్రతిదినమును
మాయచేసి సన్యాసినివేషమున నంతఃపురమునకుఁ బోయి
రోషినారాతో మాటలాడి వచ్చుచుండెను. తుదకు శివాజీ తప్పిం
చుకొనిపోయి యొకసంకేతస్థలమున నుండుటకును, గులాబీతో
రోషినారా మాఱువేషమున వచ్చి చేరుటకు నంగీకరించినదని
గులాబీ వచ్చి శివాజీతోఁ జెప్పెను. నియమము ననుసరించి
యొకలేఖ వ్రాసి శివాజీ గులాబీచేతి కిచ్చి సంకేతస్థలము నెఱిఁ
గించి మహమ్మదీయులకన్నులలోఁ గారముకొట్టి తప్పించుకొని
వెడలిపోయెను. రేపే ఫాదుషా జన్మదినమగుటచే వారిరు
వురును దప్పించుకొనుటకు వీలనియు సంకేతస్థలమున రోషి
నారాతో వచ్చి కలిసికొందుననియు శివాజీతోఁ జెప్పి గులాబీ
యంతఃపురమునకు జాబు తీసికొని వెడలిపోయెను.

ఇరువదిమూఁడవప్రకరణము.

ఈదిన మలంగీరుఫాదుషా జన్మదినోత్సవము. ఆయుత్సవ
సందర్భమునాఁడు ఢిల్లీనగరమంతయు కళకళలాడుచుండెను.
అంతఃపురములోనికి వెడలుట కేరికి నభ్యంతరము లేదు.
అందఱును స్వేచ్ఛగఁ దొందరగఁ దిరుగులాడుచుండిరి. అంతః
పురములో నాదినమున వేడుకలు హెచ్చు. ఒకరాణికంటె మఱి

నొకరాణి వేడుక లతిశయముగ పాదుషాగౌరవముకొఱకుఁ జేయుచుండెను. ఆఁడువాం డ్రెవ్వరైన నంతఃపురములోనికి రావచ్చును, పోవచ్చును. నగరవాసులందఱు స్త్రీలచే నాహ్వానింపఁబడి నగరులోనికిఁ బోవుచుండిరి, వచ్చుచుండిరి. రాజ్యము నందలి వివిధభాగములనుండి సామంతులు స్నేహితులు బంధువులు ప్రజలుకూడ పాదుషాపుట్టుకదినమున కచ్చటికి వచ్చియుండిరి. కొందఱు నజరానా లర్పించుటకు, కొందఱు బహుమానము లందుటకు, కొందఱు వేడుకకొఱకు, కొందఱాహ్వానమునంది, కొందఱందక, కొందఱాహ్వానములతో నిమిత్తము లేకుండవచ్చి యుండిరి. ముఖ్యముగ నీదిన మంతఃపురస్త్రీలకు భోగ్యమైనది. వారువిచ్చలవిడిగఁ బ్రవర్తింపవచ్చును. ఇష్టమైన యుత్సవము లొనరించుకొనవచ్చును. అందువలన నిది స్త్రీలకుఁ బర్వదినము. ఆభరణశోభితములగు దుస్తులు ధరించి యందఱు సుఖముగఁ దిగుగుచుండిరి. అత్తరు పన్నీరు మున్నగుపరిమళద్రవ్యములతో నూదువత్తులపరిమళము కలిసి చుట్టుప్రక్కల ప్రదేశమంతయుఁ బరిమళవంతమగుచుండెను. స్త్రీ లాభరణములు హారములు దుస్తులు పువ్వులు రత్నములుఁ బొదిగిన నగలును గొనుచుండిరి.

జనానాలో జరుగుచున్నసంతలో గులాబీకి రోషినారా కనఁబడలేదు. ప్రక్కదొడ్డిలోనికిఁ బోవుసరి కొకపెద్దభవన మామెకుఁగాన్పించి ఆ మేడపై షాజహానుతోఁ గలిసి నిలువఁబడి యుత్సవములఁ జూచుచున్న రోషినారాను జూచెను. రోషినారా గులాబీనిఁ బైకిరమ్మనిసన్నచేసెను.

“నీవెచ్చటికిఁ బోవుచున్నావు?” అని రోషినారా యడిగెను.

“నేను కొన్ని బహుమానములు తెచ్చితిని. అవి మీకుగాక మఱియెవ్వరికి?” అని గులాబీ యనెను.

వారిర్వురును షాజహానుతో లోనికిఁ బోయిరి. “ఏమి విశేషము?”లని రోషినారా యడిగెను. గులాబీ వృద్ధునిజూచి సందియపడెను. “భయము లేదు. ఈతఁడు నాతాత. ఆయన కంతయుఁ దెలియును. చెప్పుము.” అని రోషినారా పలికెను. గులాబీవిషయ మిట్లు చెప్పసాగెను. “అమ్మా! శివాజీ యీసరికిఁ దప్పించుకొని పాఱిపోయియుండును. ఆతఁ డరణ్యము నడుమ నొకపాడింటిలో మనకై వేచియుండును. నీవు నాతోఁ దత్క్షణము బయలుదేఱి రావలెను.” అని గులాబీ యనెను.

“శివాజీ యేలపాఱిపోయెను?” అని షాజహాను రోషినారా లొక్కమాఱే ప్రశ్నించిరి.

“చక్రవర్తి తనతల తీయించుటకుఁ బ్రయత్నించుచున్నాఁడని యెఱిఁగి పోయెను.” అని గులాబీ ప్రత్యుత్తర మిచ్చెను.

షాజహాను రోషినారాలు తలవంచుకొని నిట్టూర్పులఁ బుచ్చిరి.

“రాకుమారికా! శివాజీ నాకొకలేఖ నిచ్చెను. అది యిదిగో!” అని గులాబీ పైఁటనుండి జాబునుదీసి రోషినారా కొసఁగెను.

రోషినారా యుత్తరమును దీసికొని గులాబీవంకకే చూచుచుండెను. షాజహా నాయుత్తరమును దీసికొని, ముద్ర విప్పి యీవిధముగఁ జదివెను.

"రోషినారా! హృదయేశ్వరీ!

నిన్నుచూచి యొక యుగమైనది. రాకాసుధాకరబింబమునుబోలు నీముఖమునందలి కిరణములఁ గ్రోలలేక నేఁబొందుచున్నవిచారము నేనెట్లు వర్ణింపఁగలను? నీవు నన్నుగలిసికొని నప్పుడు నీవే నావిచారపరిమాణమును గ్రహింపఁగలవు.

నేను నిన్నుఁ బట్టుకొని నాకోటకుఁ దీసికొనిపోయినప్పుడు నీయనురాగము సంపాదింపవలెనని కాని నీరూపమునకుఁ గోరిక కలిగి కాని నేనుంపలేదు; కాని నీచంచలకటాక్షములు నాపైఁ బడినప్పటినుండి నేను వానికి వశుఁడనైతిని. ఇంద్రజాలికుని నెమలిపురివలె నీదృష్టి నన్ను నిశ్చేష్టితు నొనరించినదిమొదలు, నామన సొకవిధముగ మాఱిపోయినది. నీ యాకృతి నాహృదయమునఁజిత్రింపఁబడినది. యువకులహృదయములకు యువతులు సంతోషమును గలిగించెదరని పెద్దలందురు. ఈవిచిత్రమేమి? నీవు—నీరూపము నగ్నిశిఖవలె నాహృదయమునఁ దవిలి నాచెకుముకివంటి హృదయమును గరగివేయుచున్నది.

మనోహారిణీ! ప్రియాంగనా! నీసంతోషమునకై నే చేయని ప్రయత్నము లేదు కదా! మందహాసరుచులతో నీపెదవులఁ దాఁడవింపఁజేయుచు నీవే స్వేచ్ఛగ మాటలాడక నన్ను వేధించితివి కాని నేను నీకనుబొమల వంకరనైన నెదిరించి

యెఱుఁగను. మీతండ్రికిఁ గోపమువచ్చునని నీవు సందియమొందితివి. తుద కాతనికోపాగ్నినే చిక్కుకొంటివి కదా!

ఐనఁ గడచిపోయినవిషయములఁ ద్రవ్వనేల? ప్రాణనాయకీ! నేను నీకై నాసర్వస్వమును విడువఁ దీర్మానించుకొంటిని. నాకు నీవు తప్ప నేమియు నక్కఱలేదు. కావున నన్ను బ్రతికించుటకు నీదివ్యదర్శనము నొసఁగఁగోరుచుంటిని.

నీజనకుని సైనికులు నాదుర్గమును ముట్టడించిననాఁడు—ఆనాఁడు—నేను నీకడకుఁ బరుగెత్తుకొని వచ్చి నీకడ నేడ్చితిని. నీవప్పుడు నాతోనసిన ధైర్యవాక్యము లిప్పటికి నాశ్రవణకుహరములఁ బ్రతిధ్వనించి సంగీతముఁ బాడుచున్నవి. నేను జీవించియుండుట కాసంగీతమే కారణము.

నేనిక్కడఁ దగుల్కొనిన కష్టముల నీవు గ్రహించియుందువు. అదియేమియో కాని నేఁడు నాకెద్దియో కష్టమావరించినట్లున్నది. మరణమువచ్చునని భీతికలుగుచున్నది. ఈకష్టశకునములవలన నేఁ బాఱిపోయితిని. గులాబీ సంకేతస్థలమునకు నిన్ను తీసికొని వచ్చును.

నీవు నన్నువిడువవని ధైర్యముగనున్నది. అట్లు కానియెడ నేను నీకష్టజీవితమును ముగించెదనని నమ్ముము. ఏమనగా: ఇఁక నేఁబ్రతికినప్రయోజనము లేదు. నీవులేని యీజీవితమున కేమి ఫలము? ముందు జన్మమునందైన నేను నిన్ను గలిసికొని నిన్ను నాప్రియసఖివని పట్టుకొని సుఖింపఁగలను. నేనిప్పుడు నీ విరహసముద్రమున మునిఁగిన నా కాముందాసయే నావయగుఁగాక.

నీతండ్రి నన్నుఁజంపవలెనని యాలోచించుచున్నట్లు తెలిసి కొంటిని. నేను నాప్రాణములఁ బరిత్యజించెదను. కాని నీతండ్రి యాజ్ఞచే నేనుమరణింపను. నేను మరణింపవలసిన యెడల నింత కంటె మంచితావున నీకొఱకు స్వతంత్రముగ మరణించెదను.

ఇంతకంటె వ్రాయుటకుఁ గాలము లేదు. నేనునిన్నుకలిసి కొనినప్పు డనేకవిషయములు ముచ్చటించుకొందము. గులా బీతో వెంటనే రమ్ము!

నీప్రియుఁడు,
శివాజీ"

"నీ విప్పుడు గులాబీతో వెడలిపొమ్ము! కాని నేచెప్పినది మఱవకుము" అని విచారస్వరమున షాజహా నుత్తరము ముగించి రోషినారాతో ననెను. రోషినారా కన్నీరు వఱదలగుచుండెను. ఆమె ప్రత్యుత్తర మీయలేదు.

"నీ వెందుల కేడ్చెదవు?" అని షాజహా నడిగి "నీ వీవనితతోఁ బొమ్ము. ఈనాఁ డేరును నిన్నుప్రశ్నింపరు." అనెను.

"నేను పోఁజాలను." అని రోషినారా పలికి కన్నుల నీరునింపెను.

వారిరువురు నాశ్చర్యపడిరి.

"ఏల? నీ వీవఱకు మాఱువేషములఁ బరువెత్తఁదలంచిన దాన వేలపోఁజాలవు." అని షాజహా నడిగెను.

"కర్మసూత్రము నేరు దాఁటఁగలరు?" అని స్వప్నము నుండి లేచినవారివలె రోషినారా పలికెను.

ఇట్లు చెప్పి గులాబీని తనవెంటరమ్మని లోపల మఱియొక గదిలోనికిఁ బోయి యామె కొక లేఖ వ్రాసి యిచ్చి, "నాతండ్రి వ్యాకులపడుట నాకిష్టము లేదు—గులాబీ! ఈయుత్తరమును దీసికొనిపోయి నాహృదయేశ్వరుని కిమ్ము! నాప్రియుఁడు సురక్షితముగఁ దన దేశము చేరునట్లు సాయపడుము నీకిదే బహుమాన" మని తనపఱుపుక్రిందనున్న యొకవిలువయైన మంచిముత్యాల హారము నామె కిచ్చి పంపివేసెను. గులాబీ మాటలాడలేక పోయెను. పొంగివచ్చుచున్న కన్నీటితో నామె రోషినారాకడ్డ సెలవుతీసికొనెను. రోషినారా కన్నీటిజలములో మునిఁగి పడి పోయెను.

ఇరువదినాల్గవప్రకరణము.

తనజన్మదినోత్సవమునాఁ డౌరంగజీబు కొలువులో సింహాసనముపైఁ గూరుచుండియుండెను. ఆతని కిరుకెలంకుల ననేకోద్యోగులు, ప్రభువులు, సామంతులు నుండిరి. సైనికులు, సర్దారులు రాజకుమారులు దూతలు నాగరికులు నెన్నియో బంగరు వెండివస్తువులఫాదుషాకు బహుమానముగ సమర్పించుచుండిరి. వేశ్యలు, సంగీతపాఠకులు, వినోదకరులు, ఆటకాండ్రు, వైణికాదిజంత్రవాద్యమొనరించువారు, నెందఱో పాడుచుండిరి. ఆడుచుండిరి. కొందఱు భుజములవఱకు భుజియించుచుండిరి. కొందఱాపైపైఁ ద్రావుచుండిరి. కొందఱు తినఁగా మిగిలినవి బీదలకై

విరజిమ్ముచుండిరి. కొనుట, అమ్ముట, ఇచ్చుట, పుచ్చుకొనుట, తినుట, త్రాగుట యీపను లెటుచూచిన నగపడుచుండెను.

షాజహాను రోషినారా లిరువురుతక్క నానాఁడు ఢిల్లీనగరమునందలి ప్రతిప్రాణియు సుఖసముద్రమునఁ దేలియాడుచుండెనని సంతసించుచుండెను. సాయంకాలము సమీపించుచుండెను. ఆచారము ననుసరించి యాసమయమున సుల్తాను తులాభారముతూగి బంగరువెండినగల నెందఱకో పంచియిప్పించెను. జన్మదినమునాఁడైన నింతయుదారముగ నుండెకదా యని ఫాదుషా శత్రువులుకూడఁ దలంచుచుండిరి. ఇతరదర్బారుమర్యాదలు ముగించి సింహాసనము నెక్కి కూరుచుండఁగా నింతలో ప్రక్కనుండి యొకవార్తాహరుఁడు ప్రవేశించి ఫాదుషాకు వంగి సలాముచేసి యొకయుత్తరము నాతనియెదుట బల్లమీఁద నుంచెను. అది తీసికొని చదివి చక్రవర్తి "కొత్వాల్!" అని యఱచెను. భీకరాకారుఁ డొకఁడచ్చటఁ బ్రవేశించెను. అందఱు గడగడ వణఁకుచుండిరి. చక్రవర్తి కొత్వాలును జూచి "నీవే పోయి వెంటనే శివాజీ శిరమును దీసికొనివచ్చి చూపుము" అని యాజ్ఞాపించెను.

"చిత్తము—" అని చేతులు కట్టుకొని యాతఁడు క్రిందికే చూచుచు వెనుకకుఁ దిరుగకుండ నిష్క్రమించెను.

ఈయాజ్ఞ ఫాదుషా పెదవుల దాఁటుట తడవుగాఁ గొత్వాలుతో ననేకులు సభనుండి శివాజీని నఱకుట చూడవలెనని పోయిరి. "ఆహా! రాజస మేమిచేయింపలేదు? చరిత్రపుటలఁ ద్రిప్పి

నచోఁ దమకున్నశత్రుత్వమునకో - మతాభిప్రాయభేదమునకో - వారసత్వపుకారణమునకో - స్వలాభమునకో - రాజ్యవిస్తీర్ణతకో - నఱకఁబడినతల లెన్ని కనుపించును? అధికారముపేరున - రాజ్యాధికారగర్వమున - గడ్డిపఱకలవలెఁ బరుల ప్రాణము లెన్ని నశించినవో?" అని కొందఱుసజ్జను లూహించిరి. "హిందూరాజ్యమిఁక సరి!" అని కొందఱనుకొనిరి. "విధిప్రేరితమని వెఱ్ఱివేదాంతపుముక్క నొక్కరనిరి.

కొత్వాలు వెళ్లినపిమ్మట సభ్యు లట్లు తలంచుచుండ ఫాదుషా యీవిధముగఁ దలపోయఁదొడఁగెను. ఇంక నేమున్నది? నాకోర్కులు సిద్ధించినవి. భానుఁడిఁక నాశత్రువును గనుగొనలేఁడు. నాపైఁ దిరుగుటకుఁ బ్రయత్నించినజయసింగు పెండ్లియైపోయినదికద! ఇఁక నాతఁడు లేఁడు. ఇతరు లందఱు నణఁగిపోయిరి. నాపుత్రునియందు నాపై దండెత్తఁ దలంచినందులకు విశ్వాసము నశించినది. ప్రజలు సైనికులు నాతనినమ్మరు. ఈసరికి శివాజీశిరచ్ఛేదమైయుండు ననుకొనియెదను. ప్రజ లనేకవిధములఁ బ్రయత్నింపనిమ్ము. తుదకు నాపంతమే నెగ్గును." అని సంతోషాంబుధినిఁ దేలియాడుచుఁ జక్రవర్తి యూహించుకొనుచుండెను. ఇంతలోఁ గొత్వాలు వచ్చి చక్రవర్తికి సాష్టాంగమొనరించెను. ఏదియో కొంప మునిగినదని తలంచి "ఏది శివాజీశిరము?" అని ప్రశ్నించెను. కొత్వాలు లేచి "చిత్త....ము" అని తడవుకొనుచుండ "ఏమైనది?" అని చక్రవర్తి గర్జించెను. "చిత్తము—ఫారావాండ్రుతిని త్రాగి—"

"శివాజీ తప్పించుకొనెనా?" అని చక్రవర్తి డిల్లపోయెను.

కొత్వాలు గజగజవణఁకుచు మిఠాయిగంపలలోఁ గూర్చుండి యాతఁడు తప్పించుకొనిపోయినయుదంతము నెఱుకపఱచెను.

"శివాజీని బట్టుకొని తీరవలెను. మనుష్యుల నంపుఁడు. లేకుండిన మానప్రాణములు దక్కవు" అని చక్రవర్తియాజ్ఞాపించెను. పలువురు సైనికులు పదివైపులకును బరుఁగులెత్తిరి. తప్పించుకొనిపోయిన శివాజీని పట్టుకొనుట యంతసులభకార్యమా?"

గులాబీ యుచితకాలమున నట్టడవిలోనున్న శివాజీనిఁ గలిసికొనెను. "రోషినారా ఏది?" అని శివాజీయడిగెను. గులాబీ లేఖ నందించెను. ఇంకను రోషిన వచ్చున నెడి యాసతో శివాజీ చదువుకొనసాగెను. అం దిట్లున్నది.

"శ్రీమహారాష్ట్రవీరుఁడై చెలఁగుచుండు
శ్రీశివాజీమహారాజుచెంత కిదియె
ప్రాణసఖి యగురోషిన పంపుమనవి
....
ప్రణయరసపూరితంబునీప్రణయరేఖఁ
గన్నులకు నద్దుకొని చూచి కడువగచితి
మాటమాటకుఁ గన్నీరు లూటలూర

బందిలోనుండి చదివితిఁ బదముపదము
బయటనుండిన సుఖము చేపట్టియుండు
నేను బొందెడుబాధచే నెఱుఁగఁగలను
నీదుమనమును వేఁచెడువేదనములఁ
గాని నీవును నేనును గారకులము
కాము మనదుఃఖములనెల్ల కర్మ తెచ్చె
కర్మనే తిట్ట సుఖమింత కలుగునేమొ!
నిన్నుఁ జేరఁగ లేనని నేను మిగుల
వగలఁ బొగిలితి గానని సెగలఁబడకు
కారణములుండె నేరానికార్యమునకు
నైన ధీరతనేనిట్టులైతిననుచుఁ
దలఁపఁబోకుము నేను నిర్దయతఁ బూని
తనుచు నీ వెంచఁబోకుమీ మనమునందు
నేను నినుజేర నాతండ్రి యేడ్చుచుండుఁ
గుండుఁ గూఁతురు కులమును గూల్చె ననుచు
రాజు నేడ్పించె రోషిన రాలుగాయ
యనుచుఁ దల్లులు దిట్టెద రనవరతము
కావునను రాక మానితిఁ గరుణఁ జూడు!
....
నాకొఱకు నీకు వేదన లేకపోదు
నీవు బాధల నొందుట నిజము నిజము!
ఐన నొక్కటి చెప్పెద నైహికమున
నీదుప్రియసఖి రోషిన లేదటంచు

మరణమును బొంది పరలోక మరిగె ననుచుఁ
దలఁచి శాంతిని బొందుము ధైర్యమూర్తి !

....

ఏఁగు మింటికి వేగమే యేఁగు మయ్య !
చక్రవర్తియు నీయెడఁ జలముఁ బూనెఁ
జేతికందినఁ జంపఁగఁ జేయు నతఁడు
నెట్టులైనను జంపఁగఁ బట్టుపట్టె;
నేఁగు మింటికి వేగమె యేఁగు మయ్య
అచట నీప్రజ నీకయి యడలుచుండు
వారిపై నీకృపావర్ష ధార లంపి
సౌఖ్యజీవన మీయఁగ సాగిపొమ్ము
రాజవై యేలుకొను రామరాజ్యముగను
నీవు లేనట్టిప్రజ భీతి నెగడకుండఁ
బొమ్ము వారల వేగమె ప్రోవుమయ్య!

....

ధరణి నెందఱు లేరు సౌందర్యవతులు
నన్నుఁ దలఁదన్నువారల నెన్నఁగలవు
తురక బాలికఁ బెండ్లాడి పరులచేత
హేయమతిఁ జూడఁబడ నేల హిందువుఁడవు
పరమసౌందర్యమూర్తినిఁ బరిణయమ్మయి
రాజ్యసుఖములనొందుము రాజరాజ
నిన్ను వేఁడెద వేగమె నన్నుమఱువు

మిదియె నేఁగోరు తుదికోర్కి సదయహృదయ
మనచిరస్నేహ మూహించి మఱచిపొమ్ము !

....

నాకొఱకు నీవు దుఃఖింప న్యాయమేమి?
నీకొఱకు నేను పరిణయ నియతి మాని
కన్యనై యుండు నీజన్మఁ గడపుచుండు
నిన్ను ధ్యానించి మదిలోన నిఖిలసుఖము
లొందఁ జూచెద నీవేల కుందవలయు
నాకొఱకుఁ దలఁపును ప్రాణనాథ నీవు
పురుషుఁడవు నీవు ధైర్యంబుఁ బూనకున్న
నబలనగు నాదు దినము లెట్లరుగునయ్య ?
కర్మసూత్రంబు నెవ్వరు గడచినారు
విధివిధానంబు మీఱిన వీలు కలదె ?-

....

మఱచిపొమ్మయ్య నన్నిఁక మఱవుమయ్య
స్మృతిపథంబున నన్నిఁకఁ జెదరఁగొట్టి
క్రూరురాలిని నీమూర్తిఁ గూడ లేని
వజ్రహృదయంబుగలనన్ను వదలివేసి
కఱకుఁదురకలబిడ్డ నన్మఱచిపొమ్ము!

....

వ్రాయుటకు నేమి కల దింక వ్రాయ లేను
నీవు సర్వజ్ఞుఁడవు వేఱ నీకు వ్రాయఁ
బడఁతి పూనుట తప్పగుఁ బ్రాణమిత్ర !

సెలవ యీజన్మమున ? కింక సెలవుసెలవు !
రోషమూనకు మన్నింపు ! —

రోషినార. ”

ఉత్తరమును ముగించి శివాజీ హతాశుఁడయ్యెను. ఆతనికి రోషినారా లేనిప్రపంచము శూన్యముగఁ గన్పట్టెను. ఒక్క పెద్దనిట్టూర్పును విడిచెను. గులాబీవైపునకుఁ జూచి “ఏమిది ? ఇట్లు చేసికొని వచ్చితివి? ” అని ప్రశ్నించెను. గులాబీ కన్నీళ్లతో జరిగినసంగతు లన్నియుఁ జెప్పుచుండెను. అది వినుచు శివాజీ యాఁడుదానివలె నేడ్చుచుండెను. “అయ్యో ! గతజల సేతుబంధ మేల ? శత్రురాజ్యము విడిచి పోవలదా?” అనెను.

“ఇఁక నారోషినారా లేదా?” అని శివాజీ యేడ్చెను. ఆచీకటితో నిండియున్న యరణ్యమున వారేమైనది యింకను దెలియ లేదు.

స మా ప్త ము.

10234

చెన్నపురి : వావిళ్ల. రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్ వారి
ఆదిసరస్వతీనిలయముద్రాక్షరశాలయందు
ముద్రితము.—1917.

END OF
TITLE